

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς

Διπλωματική Εργασία

Προέλευση, κατηγοριοποίηση και μορφολογική ανάλυση των οικωνυμίων της Αρκαδίας

Κωνσταντίνα Κάτρη

Επιβλέπων Καθηγητής

Δρ. Μιχαήλ Ι. Μαρίνης

Αθήνα, Φεβρουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Κωνσταντίνας Κάτρη που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής της διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση της συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών της δικαιωμάτων.

Προέλευση, κατηγοριοποίηση και μορφολογική ανάλυση των οικωνυμίων της
Αρκαδίας

Κωνσταντίνα Κάτρη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Δρ. Μιχαήλ Μαρίνης

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Συν-επιβλέπων Καθηγητής

Ασημάκης Φλιάτουρας

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντά μου, Μιχαήλ Μαρίνη για την καθοδήγηση και την αμέριστη βοήθεια που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας αυτής. Η εύρεση του υλικού ήταν δύσκολη και γι' αυτό αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τους δημόσιους φορείς του Υπουργείου Εσωτερικών, της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και της Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδας που μου παρείχαν ό,τι χρειαζόμουν για τον σχεδιασμό και την ολοκλήρωση της εργασίας. Πάνω απ' όλα ευχαριστώ τον σύζυγό μου για την ηθική υποστήριξη και τα λόγια συμπαράστασης σε δύσκολες στιγμές του έργου μου, όπως και όλη την οικογένειά μου για την εμπιστοσύνη της και τη ψυχική βοήθεια που μου παρείχε.

Περίληψη

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μορφολογική ανάλυση των οικωνυμίων της Αρκαδίας. Αρχικά, γίνεται λόγος για την κατηγοριοποίηση των ονομάτων των τόπων γενικά σύμφωνα με τη σημασία τους. Πάνω σε αυτές τις απόψεις των μελετητών κατηγοριοποιούνται και τα αρκαδικά οικωνύμια σε 8 επιμέρους κατηγορίες. Στη συνέχεια αναζητείται η προέλευση των οικωνυμίων. Ιστορικά, στην Ελλάδα πέρασαν πολλά ξένα φύλα είτε ως κατακτητές είτε ως άποικοι. Αυτοί οι λαοί επηρέασαν και τη γλώσσα των τόπων που έζησαν και αυτό φάνηκε και στα ονόματα των οικισμών. Στην Αρκαδία εμφανίζονται σλάβικα, αλβανικά, τούρκικα, ιταλικά και βουλγαρικά οικωνύμια τα οποία καταγράφονται αναλυτικά, καθώς και ποια υπήρχαν κάποτε και σήμερα έχουν μετονομαστεί. Στο θέμα των μετονομασιών αφιερώνεται μια ενότητα, προσπαθώντας να ερμηνευθεί η προσπάθεια του κράτους να αλλάξει μέσα σε σύντομο χρόνο τα τοπωνύμια. Έπειτα αναλύεται το μορφολογικό κομμάτι της εργασίας. Γίνεται αναφορά σε μορφολογικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στη νέα ελληνική, με πρώτη την παραγωγή. Η παραγωγή περιλαμβάνει είτε προθήματα είτε επιθήματα που μπαίνουν μπροστά ή πίσω από ένα θέμα και δημιουργούν μια νέα λέξη. Η δεύτερη είναι η σύνθεση με την οποία συνδυάζονται δύο συστατικά και δίνουν ένα νέο σχηματισμό. Ανάλογα με το πώς συνδυάζονται τα δύο μέρη διακρίνονται σε παρατακτικά και υποτακτικά σύνθετα. Η τρίτη μορφολογική διαδικασία είναι η κλίση. Όλα τα ονόματα και τα ρήματα της νέας ελληνικής κλίνονται με έναν ορισμένο τρόπο. Με βάση τον τρόπο κλίσης τους χωρίζονται σε κλιτικές τάξεις. Ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο μοντέλο ταξινομήθηκαν τα αρκαδικά οικωνύμια σε οχτώ κλιτικές τάξεις και τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα της μελέτης.

Λέξεις-κλειδιά

Οικωνύμια, παραγωγή, σύνθεση, προέλευση, μετονομασία, κλίση, μορφολογική ανάλυση.

Abstract

The subject of this thesis is the morphological analysis of arcadian oikonyms. First, there is talk of categorizing place names generally according to their meaning. Based on these scholars' opinions, the Arcadian oikonyms are categorized into 8 separate categories. Then the origin of the oikonyms is sought. Historically, many foreign races passed through Greece either as conquerors or as colonists. These people also influenced the language of the places they lived and this was also seen in the names of the settlements in Arcadia there are Slavic, Albanian, Turkish, Italian and Bulgarian oikonyms which are recorded in detail, as well as which once existed and today have been renamed. A section is dedicated to the topic of renamings, trying to interpret the state's attempt to change place names in a short time. Then the morphological part of the work is analyzed. Reference is made to morphological processes that take place in modern Greek, firstly derivation. Derivation involves either prefixes or suffixes that come before or after a subject and create a new word. The second one is the composition by which two components are combined and give a new formation. Depending on how the two parts are combined, they are divided into superlative and subordinative compounds. The third morphological process is inflection. All Modern Greek nouns and verbs are inflected in a certain way. Based on the way they are inflected; they are divided into inflectional classes. Following a specific model, the Arcadian oikonyms were classified into eight inflectional classes and finally the conclusions of the study are listed.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Abstract	6
Συνοπτομογραφίες	9
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1.....	3
Σημασιολογική κατηγοριοποίηση.....	3
1.1 Εισαγωγή.....	3
1.2 Προτάσεις σημασιολογικής κατηγοριοποίησης των οικωνυμίων	3
1.3 Κατηγοριοποίηση των αρκαδικών οικωνυμίων.....	7
1.3.1 Αγινύμια- θρησκευτικά.....	8
1.3.2 Φυτωνύμια/Δενδρονύμια	8
1.3.3 Ζωονύμια	9
1.3.4 Ανθρωπωνύμια/Κυριωνύμια	9
1.3.5 Επαγγελματικά.....	9
1.3.6 Με βάση ένα γνώρισμα/ εγγενές χαρακτηριστικό.....	9
1.3.7 Με βάση τη γεωργική χρήση.....	10
1.3.8 Άλλα	10
1.4 Επίλογος.....	11
2.1 Εισαγωγή.....	12
2.2 Οι δάνειες/ξενικές προελεύσεις των αρκαδικών οικωνυμίων	12
2.2.1 Τα σλαβικά οικωνύμια	12
2.2.2 Τα αλβανικά οικωνύμια.....	17
2.2.3 Τα τουρκικά οικωνύμια	21
2.2.4 Τα ιταλικά/λατινικά οικωνύμια	24
2.2.5 Τα βουλγαρικά οικωνύμια.....	25

2.3 Αρχαιοελληνικά οικονομία	26
2.4 Αμφισβητούμενης προέλευσης αρκαδικά οικονομία.....	29
2.5 Μια απόπειρα ερμηνείας των μετονομασιών	32
2.6 Επίλογος.....	34
Κεφάλαιο 3.....	36
Μορφολογική ανάλυση των παράγωγων αρκαδικών οικονομίων	36
3.1 Εισαγωγή.....	36
3.2 Παραγωγή	36
3.2.1 Παραγωγή με προθήματα των οικονομίων της Αρκαδίας	36
3.2.2 Παραγωγή με επιθηματοποίηση	38
3.2.3 Περιορισμοί στην παραγωγική διαδικασία των επιθημάτων	44
3.2.4 Παραγωγικά επιθήματα στα οικονομία της Αρκαδίας	46
3.3 Επίλογος.....	48
Κεφάλαιο 4.....	49
Σύνθεση.....	49
4.3.1 Το συνδετικό φωνήεν -ο	50
4.3.2 Παρατακτικά και υποτακτικά σύνθετα.....	53
4.3.3 Διάκριση συνθέτων.....	55
4.3.4 Σχηματισμός συνθέτων.....	58
4.3.5 Η σύνθεση στα οικονομία της Αρκαδίας	59
4.4 Επίλογος.....	61
Κεφάλαιο 5.....	63
Κλίση	63
5.1 Εισαγωγή.....	63
5.2 Τα γνωρίσματα της κλίσης.....	63
5.3 Οι κλιτικές τάξεις των ονομάτων.....	66
5.3.1 Κλιτικές τάξεις των οικονομίων της Αρκαδίας	68

5.4 Επίλογος.....	70
Κεφάλαιο 6.....	72
Συμπεράσματα	72

Συντομογραφίες

αι. = αιώνας	π.χ = παραδείγματος χάρη
Κυρ. = κύριο	κεφ. = κεφάλαιο
Ε = επίθετο	Κ.Ν.Ε = Κοινή Νέα Ελληνική
αρχ. = αρχαία	επιθ. = επίθετο
ον. = όνομα	Ο = ουσιαστικό
ΕΠΙΡ = επίρρημα	
αρσ. = αρσενικό	
δωρ. = δωρικό	
βλ. = βλέπε	
θηλ. = θηλυκό	
επιθμ. = επίθημα	
προελλ. = προελληνικό	
ουδ. = ουδέτερο	
ελληνιστ. = ελληνιστικό	
εθν. = εθνικό	
μ.Χ. = μετά Χριστόν	
διαλ. = διαλεκτικό	
υποκορ. = υποκοριστικό	
επων. = επώνυμο	
μεσν. = μεσαιωνικό	

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό την αναζήτηση, την ετυμολογική και μορφολογική ανάλυση των *οικωνυμίων* του Νομού Αρκαδίας. Χρησιμοποιείται ο όρος *οικωνύμιο* και όχι *τοπωνύμιο* στην έρευνά μου, μιας και η ελληνική βιβλιογραφία αναφέρει τον διαχωρισμό των δύο εννοιών. Με τον όρο *οικωνύμια* (*oikonyma*) νοούνται οι κατοικήσιμοι τόποι (πόλεις, κωμοπόλεις, χωριά), ενώ στον όρο *τοπωνύμια* περιλαμβάνονται κατοικήσιμοι και μη κατοικήσιμοι τόποι (λίμνες, ποταμοί, βουνά) βλ. Συμεωνίδης, 2010. Το ίδιο συναντάμε και στη ξένη βιβλιογραφία όπου οι μελετητές όταν μιλούν για *τοπωνύμια* συμπεριλαμβάνουν και λίμνες, δρόμους, κοιλάδες, λιμάνια, δηλαδή μη κατοικήσιμους τόπους, κάτι που δε συνάδει με τη δική μου μελέτη.

Στο 1^ο κεφάλαιο της εργασίας καταπιάστηκα με την κατηγοριοποίηση των *οικωνυμίων* στηριζόμενη στη σημασιολογία τους. Κατέγραψα διάφορες προτάσεις των μελετητών γύρω από το ζήτημα και στη συνέχεια ταξινόμησα τα *οικωνύμια* της Αρκαδίας σε κατηγορίες ως προς τη σημασία τους.

Στο 2^ο κεφάλαιο μίλησα για την προέλευση των *οικωνυμίων* της Αρκαδίας και την ετυμολογική τους ανάλυση. Αναζήτησα για κάθε *οικωνύμιο* τη γλώσσα προέλευσης, εάν ήταν ελληνική ή αποτελούσε ένα δάνειο, συνέλεξα τις μετονομασίες που έχουν γίνει σε βάθος χρόνου και ανέλυσα το σκεπτικό των αλλαγών αυτών. Πολύτιμος βοηθός ήταν το ετυμολογικό λεξικό των *οικωνυμίων* του Συμεωνίδη και το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών με τη βάση δεδομένων για τις μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας.

Στα επόμενα τρία κεφάλαια ακολούθησε η μορφολογική ανάλυση των ονομάτων των τόπων της Αρκαδίας. Ξεκίνησα με τη διαδικασία της παραγωγής, να εντοπίσω ποια και πόσα *οικωνύμια* είναι αποτέλεσμα παραγωγής και με ποιον τρόπο προέκυψαν. Με προθήματα ή με επιθήματα. Συνέχισα με τη διαδικασία της σύνθεσης των λέξεων. Μίλησα για τον τρόπο σχηματισμού των σύνθετων λέξεων και για τις δύο βασικές κατηγορίες των συνθέτων, τα παρατακτικά και τα υποτακτικά στις οποίες κατέταξα και τα σύνθετα *οικωνύμια* της Αρκαδίας. Βασικός γνώμονας για τη μορφολογική μελέτη ήταν το βιβλίο «Μορφολογία» της Ράλλη (2005) και στη νεότερη έκδοσή του (2022).

Στο 5^ο κεφάλαιο αναφέρθηκα στο θέμα της κλίσης των ονομάτων μιας και στη μελέτη μου ασχολήθηκα μόνο με οικωνύμια που ανήκουν κατά βάση στη γραμματική κατηγορία των ουσιαστικών. Τα ονόματα ανάλογα με την κατάληξή τους χωρίζονται σύμφωνα με το μοντέλο της Ράλλη σε 7 κλιτικές τάξεις και έτσι κι εγώ προσπάθησα να εντάξω τα αρκαδικά οικωνύμια σε αυτές τις 7 τάξεις.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα της όλης εργασίας. Πού οδηγήθηκα μέσα από αυτήν την έρευνα του σώματος των 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας και φυσικά κατά την ολοκλήρωση της εργασίας παρουσιάζεται η βιβλιογραφία ελληνική και ξένη πάνω στην οποία στηρίχτηκα για να εξάγω συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 1

Σημασιολογική κατηγοριοποίηση

1.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρώ μια ταξινόμηση των οικωνυμίων με βάση την σημασία τους. Για τον σκοπό αυτό, στην Ενότητα 1.2 καταγράφω επιλεκτικά ορισμένες έρευνες γύρω από το ζήτημα της σημασιολογικής κατηγοριοποίησης των οικωνυμίων. Στην συνέχεια, στην ενότητα 1.3 κατηγοριοποιώ σημασιολογικά τα οικωνύμια της Αρκαδίας προτείνοντας την ένταξή τους σε οκτώ σημασιολογικές κατηγορίες.

1.2 Προτάσεις σημασιολογικής κατηγοριοποίησης των οικωνυμίων

Η διαθέσιμη μέχρι σήμερα διεθνής βιβλιογραφία δεν έχει καταλήξει σε μια ενιαία και καθολικά αποδεκτή ταξινόμηση των οικωνυμίων με βάση τη σημασία τους.

Επιμέρους έρευνες προτείνουν διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις, οι οποίες ενίοτε σε ένα βαθμό συμπίπτουν. Ας επιχειρήσουμε μια αντιπροσωπευτική καταγραφή των θεωρήσεων γύρω από το συγκεκριμένο θέμα, βασιζόμενοι σε τρεις σχετικά πρόσφατες έρευνες.

Ο Tent (2015: 71) διακρίνει τους εξής τύπους τοπωνυμίων:

- *Περιγραφικός (descriptive)*, όταν αναδεικνύεται ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του τόπου, εδώ θα μπορούσα να εντάξω το οικωνύμιο *Δυρράχιο* διότι βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ράχες και έτσι απέκτησε το όνομά του.
- *Συνειρμικός (associative)*, όταν σχετίζεται με ένα χαρακτηριστικό ή το φυσικό πλαίσιο για παράδειγμα *Πλάτανος* στην Αρκαδία.
- *Συμβάν (occurrent)*, όπου γίνεται η καταγραφή ενός γεγονότος, περιστατικού, μιας περίπτωσης ή ενέργειας που αφορά το χαρακτηριστικό, όπως είναι το οικωνύμιο *Αναβρυτόν* στην Αρκαδία από το νερό που αναβλύζει στην περιοχή.
- *Αξιολογικός (evaluative)*, που εκφράζει μια συναισθηματική φόρτιση του ονόματος ή μιας έντονης σημασίας του
- *Εναλλακτικός (shift)*, με την έννοια της χρήσης ενός τοπωνυμίου από άλλη τοποθεσία, π.χ. *Νέα Πέραμος Καβάλας και Αττικής*.

- *Εγχώριος (indigenous)*, με την εισαγωγή ενός γηγενούς ονόματος στο σύστημα.
- *Ανθρωπωνυμικός (eponymous)*, χρησιμοποιώντας σε τοπωνύμιο το όνομα μιας προσωπικότητας ή ενός σημαντικού ανθρώπου, όπως *Διόνυσος* στην Αττική.

Η Ismatova (2021) προτείνει μια κατηγοριοποίηση σε περιγραφικά (descriptive), συνειρμικά (associative), συμβάντα-περιστατικά (incident) και ονόματα που μετακινήθηκαν από μια τοποθεσία σε άλλη (shift) με τη σημασία που αποδίδει τους όρους και ο Tent (2015: 71), όπως καταγράφονται παραπάνω. Σε αυτούς προσθέτει επιπλέον και τους παρακάτω όρους απόδοσης των οικωνυμίων με βάση τη σημασία τους:

- *Κτητικά (possessive)* που δηλώνουν την έννοια της ιδιοκτησίας, όπως το *Γιοκαραίικα*.
- *Αναμνηστικά (commemorative)* στη μνήμη κάποιου σημαίνοντος προσώπου, π.χ. *Αθήνα*.
- Ψεύτικα ετυμολογικά (folk etymologies).
- *Κατασκευασμένα (manufactured)* εκείνα που σχηματίζονται από τα αρχικά μιας άλλης λέξης ή προκύπτουν από μικρότερα κομμάτια λέξεων ή λόγω αντιστροφής γραμμμάτων.
- Από λάθη μεταφοράς από τη μία γλώσσα στην άλλη (mistake).
- *Επαινετικά (commendatory)* αυτά που δίνονται από κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γεωγραφικού ανάγλυφου, π.χ. *Λουτράκι* (λόγω των λουτρών).

Σε μια πιο λιτή κατηγοριοποίηση προβαίνει η Bobrova (2020), η οποία κάνει λόγο για τοπωνύμια που τα ονόματά τους περιέχουν μια πολιτιστική χροιά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ομιλητές σε ρητά, γνωμικά και εκφράσεις. Δεν παρατηρείται κάτι τέτοιο στη δική μας μελέτη, όμως καλό είναι να τα αναφέρουμε:

- *Τοπωνύμια που χρησιμοποιούνται μετωνυμικά στον λόγο (τύπου 'τόπος αντί γεγονότος')*. Πολύ συχνά ακούμε από δημοσιογράφους κυρίως να αναφέρεται η Αθήνα αντί για το κράτος ή την κυβέρνηση, π.χ. Η Αθήνα

επικύρωσε τη συμφωνία με τους Αμερικάνους για την αγορά αεροσκαφών (εννοείται η κυβέρνηση της χώρας).

- *Τοπωνύμια που χρησιμοποιούνται μεταφορικά στον λόγο και αναφέρονται σε ένα γενικότερο σχολιασμό μιας κατάστασης συγκρινόμενης ενδόμυχα με μια άλλη* όπως: Κατέκτησε το Έβερεστ του ποδοσφαίρου με αυτήν την απόδοση, όπου Έβερεστ είναι η ψηλότερη κορυφή του κόσμου
- *Τοπωνύμια των οποίων τα παράγωγα χρησιμοποιούνται στον λόγο μεταφορικά ή μετωνυμικά.* Από τον Μαραθώνα (περιοχή της Αττικής) προκύπτει το μαραθώνιος (επίθετο) και η έκφραση: Μαραθώνιες οι συζητήσεις των μελών της Ε.Ε.

Επιπροσθέτως, η Abdikhalikονna (2020: 76) ταξινομεί και αυτή τα ονόματα των τόπων σε έξι διακριτές κατηγορίες με κριτήριο τη σημασιολογία και αρκετά διαφορετικές από τους προηγούμενους μελετητές.

- *Τοποτοπωνύμια (topotoponyms)* για παράδειγμα από τη λίμνη Μαραθώνα ονομάστηκε και η περιοχή Μαραθώνας.
- *Ανθρωπωνύμια (antropotonyms)* βλ. παραπάνω Tent.
- *Εθνοτοπωνύμια (ethnotoponyms)* (ονόματα φυλών, εθνών π.χ Κάνσας)
- *Ζωοτοπώνυμια (zootoponyms)* που προέρχονται από ονόματα ζώων, όπως Μελισσόπετρα στην Αρκαδία.
- *Φυτοτοπώνυμια (phytotoponyms)* που προέρχονται από ονόματα φυτών, λουλουδιών, όπως Μηλιά στην Αρκαδία.
- *Εργοτοπώνυμια (ergotoponyms)* που αντανακλούν την κοινωνική θέση και την επαγγελματική ιδιότητα ενός ατόμου που διέπρεψε σε κάτι, π.χ. Αλεξάνδρεια προς τιμήν του Μέγα Αλέξανδρου.

Στην ελληνική βιβλιογραφία ο Συμεωνίδης (2010: 84, 92-93) αναφέρει ότι είναι δυνατόν τα ονόματα των τόπων να προέρχονται από ένα κατεξοχήν γνώρισμα, από μια γεωργική χρήση, από ένα ιστορικό συμβάν, από μια διαφορετική δραστηριότητα εκτός της γεωργικής, από ναούς ή αγίους, από λαϊκές δοξασίες, από επαγγέλματα. Επίσης μπορεί να είναι υδρωνύμια, φυτωνύμια, εδαφώνυμια, εθνικά και ανθρωπωνύμια.

Παρόμοια διάκριση υποστηρίζει και ο Φλιάτουρας (2022) λέγοντας πως τα τοπωνύμια είναι πιθανό να οφείλουν τα ονόματά τους σε ένα φυσικό γνώρισμα (*Μαυροβούνι*), στη γεωργική τους χρήση (*Αλώνι*), σε ένα ιστορικό/μυθολογικό γεγονός (*Ελλάσποντος*), σε τεχνικές κατασκευές (*Γέφυρα*), στη χρήση τους (*Επισκοπή*), στο είδος του οικισμού (*Τρίπολις*), σε ονόματα Θεών (θεωνύμια), ηρώων (ηρωωνύμια), αγίων (αγιωνύμια), στον κτήτορά τους, σε ονόματα φυτών (φυτωνύμια) και ζώων (ζωωνύμια) και σε λαϊκές αντιλήψεις και δοξασίες (*Δρακοσπηλιά*).

Ο Οικονόμου (2002) αναλύοντας τα οικωνύμια των Ιωαννίνων ακολουθεί την παρακάτω ταξινόμηση, η οποία βασίζεται σε κατηγορίες τις περισσότερες από τις οποίες τις έχουν αναφέρει και οι προηγούμενοι μελετητές: *αγιωνύμια, κυριωνύμια, εδαφονύμια, ζωωνύμια, φυτωνύμια, υδρωνύμια* και προτείνει επιπλέον ονόματα που σχετίζονται με *καιρικά φαινόμενα «Βροντισμένη», εγκαταστάσεις -κτίσματα-γεωργική ζωή «Τσιφλικόπουλο»* και *διάφορα* τα οποία προφανώς δεν εμπίπτουν σε καμία από τις προηγούμενες κατηγορίες.

Τέλος, ο Βαγιακάκος αναφέρει στην Κορδώση (2016: 342) ότι τα ελληνικά τοπωνύμια μπορούν να ταξινομηθούν στις εξής κατηγορίες:

- *Ναωνύμια*. Εδώ εντάσσει ονόματα τόπων όπως ο Άγιος Γεώργιος τα οποία σχετίζονται με ονόματα που δίνονται σε ναούς.
- Εκείνα που σχετίζονται με κτίσματα (Βασιλικά)
- Εκείνα που οφείλονται σε χρώματα, στη μορφή ή στο σχήμα του εδάφους (Ασπρόκαμπος, Στενό)
- Φυτωνύμια (Καρυά)
- Υδρωνύμια (Αρμυρή)
- Κυριωνύμια (Γαλατάς)

Παρατηρείται ότι όλοι οι παραπάνω μελετητές της σημασιολογίας των τοπωνυμίων και των οικωνυμίων έχουν κάποια κοινά σημεία στην προσπάθεια να ταξινομήσουν τα γεωγραφικά ονόματα των περιοχών και να αναλύσουν τη σχέση του ονόματος την σημασία του. Τα τοπωνύμια προφανώς δεν είναι άσχετα με τη φύση μέσα στην οποία υπάρχουν και υφίστανται.

Τα τοπωνύμια συνδέονται με φυσικά, βιολογικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά κάτι που γίνεται φανερό από την ανάγνωση των γεωγραφικών χαρτών. Οι άνθρωποι που εγκαθίστανται κάθε φορά σε έναν τόπο, έχουν μελετήσει το έδαφος, το νερό, τα ποτάμια, τις λίμνες, τα φυτά και τα ζώα. Γι' αυτό πολλά από τα τοπωνύμια παίρνουν το όνομά τους από τις δραστηριότητες των ανθρώπων και κυρίως από την εργασία τους, συνήθως τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τη μελισσοκομία.

Ένα τοπωνύμιο μας πληροφορεί για τη μορφολογία του περιβάλλοντος, όπως ήταν χρόνια πριν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το παρακάτω τοπωνύμιο της Σαρδηνίας: *Nuraghe Niu Abila* 'Nuraghe της αετοφωλιάς' στον δήμο Villanova Strisaili, το οποίο σημαίνει ότι κάποτε στην περιοχή υπήρχε χώρος φωλιάσματος αετού που σήμερα δεν υφίσταται.

Επιπλέον γίνεται λόγος για τη σημαντική παρουσία των φυτών στην ονοματολογία των τόπων. Οι άνθρωποι είχαν στενή σχέση με τα φυτά από την αρχαία εποχή. Ήταν το βασικό στοιχείο επιβίωσής τους. Είναι ένα σταθερό σημείο αναφοράς για έναν τόπο, που τον καθορίζουν και βοηθούν στην αναγνώρισή του. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται τα φυτοπωνύμια για να δηλώσουν τη γεωμορφολογία και τα γνωρίσματα του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, από τα 100.000 τοπωνύμια της Σαρδηνίας, περίπου τα 20.000 είναι φυτωνύμια (Pinna, κ.ά., 2017).

1.3 Κατηγοριοποίηση των αρκαδικών οικωνυμίων

Με βάση τη μελέτη του corpus που συνελέγη στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας¹, προτείνω την παρακάτω κατηγοριοποίηση των οικωνυμίων της Αρκαδίας ως εξής:¹

---

¹ Για μια λεπτομερή συζήτηση των πηγών και του τρόπου επεξεργασίας των δεδομένων στα οποία στηρίζεται αυτή η έρευνα, βλ. κεφ.3

Επίσης, αναφέρω και 5 οικωνύμια που πλέον έχουν καταργηθεί και βρήκα τα ονόματά τους στη βάση δεδομένων των μετονομασιών οικισμών της Αρκαδίας, αλλά προφανώς δεν τα περιέλαβα στη μελέτη μου:

Ψαθί (προηγούμενη ονομασία Αγιάσμπη): καταργήθηκε στις 17/03/1991 και προσαρτήθηκε στον οικισμό Μεγαλόπολης.

Άρχοντας (προηγούμενη ονομασία Βοϊβόντα): καταργήθηκε στις 16/10/1940

Θέλπουσα: (προηγούμενη ονομασία Βάναινα) καταργήθηκε στις 16/10/1940

Γεφυράκια (προηγούμενη ονομασία Τσιφλίκι): καταργήθηκε το 2001

Αγριλίδι (προηγούμενη ονομασία Τσιρίμπασι): καταργήθηκε το 1951

1.3.1 Αγιωνύμια- θρησκευτικά

Στην κατηγορία αυτή θα εντάξω όσα οικωνύμια εκφράζουν σημασιολογικά αγίους, ιερά πρόσωπα και τόπους και γενικά ό,τι σχετίζεται με τη θρησκεία.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας που έχει συλλεγεί στο πλαίσιο της έρευνας, στην κατηγορία αυτή ανήκουν 27 ονόματα, δηλαδή το 6,27 % του συνόλου:

Τα περισσότερα από αυτά είναι φράσεις με πρώτο συστατικό τη λέξη Άγιος/α. Για παράδειγμα: Αγία Αναστασία, Αγία Βαρβάρα, Αγία Σοφία, Άγιοι Ασώματοι, Άγιος Αθανάσιος, Άγιος Ανδρέας, Άγιος Βασίλειος, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Κωνσταντίνος, Άγιος Νικόλαος, Άγιος Παντελεήμων, Άγιος Πέτρος, Άγιος Στέφανος, Άγιος Σώστης, Άγιος Χριστόφορος. Στην ίδια αυτή κατηγορία εντάσσω και μονολεκτικά οικωνύμια όπως Επισκοπή, Θεόκτιστον, Παναγιά, Παναγίτσα, Νέα Εκκλησούλα, Θωκνία, Παππαδάς, Βλαχέρνα, Αγιωργίτικα, Αγάλω, Σύρνα (Αγία Άννα).

1.3.2 Φυτωνύμια/Δενδρωνύμια

Στην κατηγορία αυτή θα εντάξω τα ονόματα που προέρχονται από φυτά, λουλούδια και δέντρα.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας που συνέλεξα, στην κατηγορία των φυτωνυμίων/δενδρωνυμίων εντάσσω 36 ονόματα, δηλαδή ποσοστό 8,37 % του συνόλου.

Εδώ κατηγοριοποιώ ονόματα όπως Έλατος, Βιδιάκιον, Καστάνιτσα, Πλατάνα, Πλάτανος, Ελάτη, Μυγδαλιά, Κυπαρίσσια, Καστανοχώρι, Περιβόλια, Βλαχοκερασιά, Κερασιά, Κερασίτσα, Κουνουπιά, Ανθοχώριον, Πουρναριά, Μουριά, Μηλιά, Μηλέα, Μπερτσιά, Πτεριά, Πλατανάκιον, Κάτω Καρυές, Ίσιωμα Καρυών, Λυσσαρέα, Ράφτης, Ελαιοχώριον, Ελαία, Δάφνη, Αμπελάκιον, Ρουναίικα, Στρίγκος, Σίταινα, Σιλίμνα, Χράνοι, Χρούσσα.

1.3.3 Ζωονύμια

Στη συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται τα οικωνύμια που έχουν να κάνουν με ονόματα ζώων και πτηνών.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων στο πλαίσιο της έρευνας σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν μόνο 8, δηλαδή το 1,86 % του συνόλου.

Αλεποχώρι, Αετοράχη, Κορακοβούνι, Μελισσοπέτρα, Περδικόβρυση, Περδικονέρι, Μαυριά (μυρμήγκι), Ροεινό.

1.3.4 Ανθρωπωνύμια/Κυριωνύμια

Σε αυτή την κατηγορία θα εντάξω τα ονόματα που προέρχονται από βαφτιστικά ή επώνυμα ανθρώπων Ελλήνων ή ξένης προέλευσης.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων στο πλαίσιο της έρευνας σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα 49 ονόματα, δηλαδή το 11,3 % του συνόλου.

Αθήναιον, Αράπηδες, Αρτεμίσιον, Βελημάχιον, Βάρβογλη, Βάστας, Δήμητρα, Εύανδρον, Κακουραίικα, Κοντοβάζαινα, Σαπουνακαίικα, Σαρλαίικα, Πετρίνα, Λυκούρεσης, Χωρέμης, Δραγούμι, Μελιγού, Τουρκολέκας, Κώμη, Σάγκας, Λουκάς, Δάρας, Δεμίριον, Μαυρίκιον, Τζίβας, Λεπτίνιον, Μαυρόγιαννης, Κοσμάς, Λώτης, Λιοδώρα, Κουβλής, Άνω/Κάτω Γιανναίοι, Γιοκαραίικα, Μανταίικα, Μάρκος, Μπουζαναίικα, Παν, Παλούμπας, Ολομάδες, Ραψομάτης, Φυλάτικα, Ορέστειον, Ρούσσης, Φαναίτη, Φωκιανός, Πελετά, Παρθένιον, Ψάρι.

1.3.5 Επαγγελματικά

Στην κατηγορία αυτή θα εντάξω όσα οικωνύμια δηλώνουν κάποιο επάγγελμα και συνήθως οι καταλήξεις που το δείχνουν αυτό είναι: -άς, -τζής, -άρης, -τής.

Στο σύνολο των 430 οικωνυμίων που έχουν συλλεχθεί στην παρούσα εργασία σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα 10, δηλαδή το 2,32 % του συνόλου.

Καρδαράς, Γαλατάς, Βουτσαράς, Βούτσης, Φούσκαρη, Καμινάριον, Καρβουνάρης, Κεραστάρης, Πραματευτής, Τσελεπάκος.

1.3.6 Με βάση ένα γνώρισμα/ εγγενές χαρακτηριστικό

Στην κατηγορία αυτή θα εντάξω όσα οικωνύμια μπορούν να αποδώσουν την ονομασία τους σε ένα γνώρισμα γεωγραφικό, κάτι που υπάρχει στο φυσικό περιβάλλον και είναι εμφανές.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων στη συγκεκριμένη κατηγορία ανήκουν τα 44, δηλαδή σε ποσοστό το 10,2% των συνολικών ονομάτων.

Μεσοράχη, Δυρράχιον, Άκρα, Ασέα, Βούρβουρα (από τον ήχο των νερών), Βασκίνα, Αναβρυτόν (από τα νερά που αναβρύζουν), Αράχοβα, Ανεμοδούριον, Απόσκια, Βουνό, Βρυσούλαι, Γέφυρα, Καλονέριον, Καμάρα, Καστράκιον, Καστρίον, Ριζοσπηλιά, Λύκαιον, Δολιανά, Μαγούλιανα, Ζάτουνα, Κερπινή, Στεμνίτσα, Βαλτέτσι, Μαγούλα, Παρόριον, Πιάνα, Περθώριον, Χρυσοβίτσι, Στόλος, Τρίπολη, Κούτρουφα, Καλτεζαί, Σουλάριον, Ίσαρης, Άκοβος, Σούδελη, Μπαρδάκιον, Μαίναλον, Νυμφασία, Σαμπατική, Ρούτσι, Χοιράδες (Κρεμμυδά, 1992)

1.3.7 Με βάση τη γεωργική χρήση

Στη συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται οικωνύμια που το όνομά τους σχετίζεται με εργασίες γεωργών ή κτηνοτρόφων.

Στο σύνολο των 430 οικωνυμίων που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία τα 14 ονόματα ανήκουν σε αυτήν την κατηγοριοποίηση, δηλαδή ποσοστό 3,25 % του συνόλου.

Ζυγοβίτσι, (που έχει να κάνει με καμένο χωράφι που επρόκειτο να καλλιεργηθεί ύστερα, Κρεμμύδα, 1992), Αχούρια, Βάθηα, Αγριακόνα, Αλωνίσταινα, Καλύβια, Καλυβάκια, Ζευγολατειό, Καμποχώριον, Καρίταινα, Λάστα, Μερκοβούνι, Γραικός, Καπελλίτσα.

1.3.8 Άλλα

Σε αυτή την κατηγορία θα εντάξω όσα οικωνύμια δεν ανήκουν σε καμία από τις προηγούμενες κατηγορίες ή ανήκουν σε αμφιλεγόμενης προέλευσης σημασία.

Στο σύνολο των 430 οικωνυμίων τα 243 ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία και είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό 56,5% , διότι πρόκειται για εκείνα όπως είπα που είναι δύσκολη ή δυσνόητη η ταξινόμησή τους με βεβαιότητα. Αναφέρω μερικά: *Σπάθαρης, Θάνας, Πυρρής, Κασιμίπαλης, Καράτουλας, Κοκκοράς, Σούλι, Μάναρης, Κάψας, Πόρτες, Τουμπίσιον, Χωτούσσα κ.ά.*

1.4 Επίλογος

Στο παρόν κεφάλαιο επιχείρησα μια ταξινόμηση των τοπωνυμίων με κριτήριο τη σημασία τους. Ύστερα από την καταγραφή ποικίλων μελετών γύρω από το θέμα τόσο ξένων όσο και ελληνικών πρότεινα μια κατηγοριοποίηση των οικωνυμίων της Αρκαδίας σε οχτώ κατηγορίες. Στο επόμενο κεφάλαιο πρόκειται να συζητήσω για την προέλευση των οικωνυμίων της Αρκαδίας, τις μετονομασίες που έχουν συμβεί στο πέρασμα των χρόνων και την αιτία γύρω από τις μετονομασίες τόπων της ελληνικής επικράτειας.

Κεφάλαιο 2

Προέλευση των οικωνυμίων της Αρκαδίας

2.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια εύρεσης της ετυμολογικής προέλευσης των οικωνυμίων της Αρκαδίας. Παράλληλα ενημερωνόμαστε και για τις μετονομασίες οικωνυμίων από ξένες γλώσσες στην ελληνική, ενώ τέλος συζητώ το πώς συνέβησαν οι μετονομασίες και ποια ήταν η σημασία αυτής της διαδικασίας για την Ελλάδα.

2.2 Οι δάνειες/ξενικές προελεύσεις των αρκαδικών οικωνυμίων

2.2.1 Τα σλαβικά οικωνύμια

Πολλά από τα οικωνύμια της Αρκαδίας επηρεασμένα από την εγκατάσταση σλαβικών φύλων στην Πελοπόννησο, κυρίως κατά το διάστημα 587-588 μ.Χ. είχαν ονόματα σλαβικής προέλευσης. Θεωρείται ότι οι Σλάβοι έμειναν στην Πελοπόννησο γύρω στα 218 χρόνια, άρα έφυγαν το 804-805 και είναι λογικό να επηρέασαν και γλωσσικά τους τόπους που κατοίκησαν (Κορδώση, 2016).

Σύμφωνα με τον Ζερλέντη (1988: 5,7-9,11) οι Σλάβοι που «μπήκαν» στην Πελοπόννησο άφησαν μόνο τα γεωγραφικά ονόματα, δεν άφησαν λέξεις και εκφράσεις δικές τους. Το 746-747 μ.Χ. ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος αναφέρει ότι έπεσε λοιμός που αναγκαστικά αραιώσε τον πληθυσμό της Πελοποννήσου, άρα και της Αρκαδίας που εξετάζουμε, με αποτέλεσμα η περιοχή να αποτελείται ως επί το πλείστον από Εζερίτες και Μηλιγγούς. Οι Εζερίτες δεν άφησαν πολλά ίχνη στην πλευρά του Ταυγέτου που εγκαταστάθηκαν, ενώ οι Μηλιγγοί επί των δυτικών πρόποδων του βουνού έκαναν αισθητή την παρουσία τους. Έχουμε τον Ζυγό του Μελιγού, τον Δρόγγο του Μελιγού, τον Δρόγγο των Σκλάβων και η χώρα ονομαζόταν Σκλαβικά και Σκλαβηνία. Επιπλέον, δίπλα στο Άστρος της Κυνουρίας υπήρχαν τα καλύβια της Μελιγγής και τα Μελιγγίτικα καλύβια.

Ο Γερμανός γλωσσολόγος Max Julius Friedrich Vasmer (1886-1962) σε προσωπική έρευνα που πραγματοποίησε, συγκέντρωσε 2.193 οικωνύμια στις πρώτες

δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Συμπέρανε λοιπόν ότι οι Σλάβοι εμφανίστηκαν στην Πελοπόννησο κατά τον 7^ο -8^ο αι μ.Χ. Κατέδειξε την ύπαρξη 412 σλαβικών οικωνυμίων και τοπωνυμίων στην Ήπειρο, 98 στην Αιτωλοακαρνανία, 48 στην Ευρυτανία, 230 στη Θεσσαλία, 45 στη Φωκίδα, 22 στη Βοιωτία, 18 στην Αττική, 429 στην Πελοπόννησο εκ των οποίων: 24 στην Κόρινθο, 18 στην Αργολίδα, 95 στην Αχαΐα, 34 στην Ίλιδα, 42 στην Τριφυλία, 41 στη Μεσσηνία, 81 στη Λακωνία και 94 στην Αρκαδία την οποία εξετάζουμε.

Οι θεωρήσεις του δεν ήταν πολύ ακριβείς. Έκανε αρκετά λάθη και φάνηκε ότι πολλά τοπωνύμια που υπέδειξε ως σλαβικά, είχαν άλλη προέλευση.

Τέσσερις δεκαετίες αργότερα, ο Weithmann εμφάνισε μια μελέτη για τις σλαβικές εγκαταστάσεις. Στη μελέτη αυτή υποστηρίζεται ότι στην Πελοπόννησο υπάρχουν 400 τοπωνύμια σλαβικής προέλευσης και συγκεκριμένα στην Αρκαδία βρίσκει μόλις 52, λιγότερα δηλαδή από αυτά που έλεγε ο Vasmer (Λεβενιώτης, 2018: 645-646).

Μέσα από τη μελέτη των τοπωνυμίων και των οικωνυμίων ειδικότερα, μπόρεσε να γίνει κατανοητή η διαδικασία της εγκατάστασης των σλαβικών φύλων στα νότια Βαλκάνια κατά τις περιόδους 641-1204 μ.Χ. και 1204-1453 μ.Χ. Οι Σλάβοι εγκαταστημένοι πια στη Νότια Ελλάδα είναι λογικό να έδωσαν δικά τους ονόματα στους τόπους που έζησαν. Αυτή η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε ονομάζεται Πρωτοσλαβική ή κοινή Σλαβική και αποτελούσε μέρος των «ινδοευρωπαϊκών» γλωσσών. Είχε δεχθεί δάνεια από άλλες γλώσσες και εμφάνιζε κοινά σημεία με τη διάλεκτο των ομοφύλων τους που ζούσαν στη σημερινή Βουλγαρία. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι επρόκειτο για τη γλώσσα που χρησιμοποίησαν οι Θεσσαλονικείς αδελφοί και απόστολοι των Σλάβων Κωνσταντίνος-Κύριλλος και Μεθόδιος (Λεβενιώτης, 2018: 630).

Δεν πρέπει να ξεχάσουμε να αναφέρουμε ότι το ζήτημα της προέλευσης των οικωνυμίων και τοπωνυμίων είναι πολύπλοκο, διότι είναι δύσκολο να βρεθεί για το κάθε όνομα η σαφής ετυμολογική του ανάλυση. Πληθώρα σλαβικών τοπωνυμίων προήλθαν από εθνικά και οικογενειακά ονόματα, από παράγωγα ή σύνθετα σλαβικών ονομάτων, ενώ κάποια περιέχουν μόνο επιθήματα τα οποία παραπέμπουν σε σλαβική γλώσσα. Δεν αποτελούν πρωτογενές υλικό σλαβικής γλώσσας, καθώς πρόκειται για δευτερογενείς σχηματισμούς, που εισήλθαν αργότερα από ελληνόφωνους, λατινόφωνους και αλβανόφωνους ομιλητές.

Τέλος, καλό είναι να επισημανθεί ότι η μεταγραφή ενός σλαβικού οικωνυμίου στα ελληνικά, δε σήμαινε το γλωσσικό εξελληνισμό των κατοίκων του. Ήταν πιθανόν να αποτελεί εντολή κάποιου αξιωματούχου ή να προέρχεται από τους Έλληνες που ζούσαν στην ίδια περιοχή.

Δηλωτικό της έντονης ύπαρξης σλαβικών οικωνυμίων στην Αρκαδία είναι το γεγονός ότι οι Σλάβοι προτιμούσαν να εγκαθίστανται σε περιοχές μακριά από τη θάλασσα, έτσι η ενδοχώρα επηρεάστηκε περισσότερο από σλαβικά τοπωνύμια σε σχέση με τα νησιά και τις παράκτιες περιοχές (Λεβενιώτης, 2018: 636).

2.2.1.1 Παλαιότερα σλαβικά ονόματα που σήμερα έχουν μετονομαστεί

Λαμβάνοντας υπόψη μου το ετυμολογικό λεξικό των οικωνυμίων του Συμεωνίδη (2010) καθώς και το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών που αναφέρει τις μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας τον 19^ο και 20^ο αιώνα, προσπάθησα να αναδείξω ποια οικωνύμια είχαν διαφορετικό όνομα προερχόμενο από τους Σλάβους. Τα οικωνύμια λοιπόν της Αρκαδίας που προέρχονταν από τη σλαβική γλώσσα σύμφωνα με τη μελέτη της παρούσας εργασίας θα ήταν πολύ περισσότερα εάν δεν είχαν μετονομαστεί 31 οικωνύμια από σλάβικα σε ελληνικά, όπως θα δούμε παρακάτω:

- *Δίρρευμα* για τη σημερινή *Ελάτη* με ΦΕΚ 5/1959
- *Γρανίτσα* για τη σημερινή *Νυμφασία* με ΦΕΚ 179/1927
- *Πρεστενά* για τη σημερινή *Μελισσόπετρα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ζέρζοβα* για τη σημερινή *Παναγία* με ΦΕΚ 179/1927
- *Γλόγοβα* για το σημερινό *Δρακοβούνι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Τοπόριτσα* για το σημερινό *Θεόκτιστον* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ποδογορά* για τη σημερινή *Πουρναριά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Δίβριτσα* για τη σημερινή *Δήμητρα* με ΦΕΚ 193/1928
- *Ρεκούνι* για το σημερινό *Λευκοχώριον* με ΦΕΚ 271/1940
- *Βερβίτσα* για τα σημερινά *Τρόπαια* με ΦΕΚ 70/1911
- *Δερμπούνι* για το σημερινό *Λύκαιον* με ΦΕΚ 179/1927
- *Γαρδίκι* για το σημερινό *Αναβρυτόν* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπαρμπίτσα* για το σημερινό *Αμπελάκι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Βερτζοβά* για το σημερινό *Παρθένι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπεζενίκος* για τη σημερινή *Βλαχέρνα* με ΦΕΚ 179/1927

- *Ζαράκοβα* για το σημερινό *Μαίναλο* με ΦΕΚ 193/1928
- *Μάσκλινα* για το σημερινό *Ελαιοχώρι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Δραγαλεβός* για το σημερινό *Έλατο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Σβόρνα* για το σημερινό *Καλονέριον* με ΦΕΚ 54/1955
- *Ζέλι* για το σημερινό *Κάνδαλο* με ΦΕΚ 193/1928
- *Αιγλένοβα* για το σημερινό *Κρυόνερο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Κουμπίλα* για τα σημερινά *Λουλούδια* με ΦΕΚ 54/1955
- *Μαγούλιανα* για το *Αργυρόκαστρο* με ΦΕΚ 179/1927 (τελικά επικράτησε το σλάβικο όνομα)
- *Νεμνίτσα* για το σημερινό *Μεθύδριο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπρατίτσα* για το σημερινό *Παρνασσό* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπουκοβίνα* για το σημερινό *Πελέκιον* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ζαγκλακά* για το σημερινό *Πετροβούνι* με ΦΕΚ 193/1928
- *Τσάρνη* για τη σημερινή *Πτεριά* με ΦΕΚ 193/1928
- *Στρούζα* για τη σημερινή *Ριζοσπηλιά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπέλεσι* για τη σημερινή *Τριποταμιά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Τρεστενά* για τον σημερινό *Χάραδρο* με ΦΕΚ 179/1927

2.2.1.2 Τα σημερινά σλάβικα οικωνύμια της Αρκαδίας

Στη σημερινή εποχή, ύστερα από τη μελέτη των οικωνυμίων στις Αρκαδίας στα πλαίσια της παρούσας εργασίας κατέληξα στο συμπέρασμα ότι εξακολουθούν να υπάρχουν γύρω στα 34 από τα 430 που απαρτίζουν συνολικά το σώμα της εργασίας, σε ποσοστό της τάξης του 7,9 % επί του συνόλου, ποσοστό που θα ήταν σχεδόν διπλάσιο στο 15,1%, εάν δεν είχαν μεταβάλλει την ονομασία τους οι προηγούμενοι 31 οικισμοί που κατέγραψα στην ενότητα 3.2.1.1. Αναφέρομαι σε «περίπου» 31 γιατί υπάρχουν και κάποια οικωνύμια των οποίων η προέλευση αμφισβητείται ή είναι διφορούμενη οπότε επιφυλάσσομαι ότι σε αυτή τη γλώσσα μπορεί να ανήκουν και ορισμένα επιπλέον.

1. Τα *Δολιανά* που προέρχονται από το *Doljane* που σημαίνει κάτοικοι κοιλάδας.
2. Η *Καστανίτσα* από τη λέξη *Kostenica* που σημαίνει καστανότοπος.
3. Η *Καμενίτσα* από την *Kamenica* που είναι ο πετρώτοπος.
4. Τα *Μαγούλιανα* από τη λέξη *Mogyljane* που σημαίνει κάτοικοι λόφου.
5. Η *Ζάτουνα* από τη λέξη *Zatona* που είναι ο κόλπος, ο όρμος.

6. Το χωριό *Ράδος* μάλλον προέρχεται από το σλάβικο προσωνύμιο *Rado*.
7. Η *Αράχοβα* από το σλαβικό *Orechovo* που είναι ο καρυδότοπος.
8. Το *Βαλτεσνίκο* από το *Boltbecbnikb*.
9. Η *Κερπινή* από το *Cerepjane* που είναι οι κάτοικοι σε τόπο που παράγονται αγγεία.
10. Η *Στεμνίτσα* προέρχεται από το σλάβικο *stena* που σημαίνει βράχος, τείχος, τοίχος, κρημνός ή σέρβικο *Stenice*-σερβοκροάτικο *Stenica*, είτε από το ελληνικό εις και το σλάβικο *thmnica* που σημαίνει σκοτεινός τόπος, γιατί το χωριό βρίσκεται στη σκιά του βουνού Κλινίκι.
11. Η *Καρίταινα* προέρχεται από το *Korytbna* (επίθετο) από *koryto* που σημαίνει ξύλινη σκάφη συνήθως από κορμό δέντρου.
12. Το ίδιο ισχύει και για τη *Ξηροκαρίταινα*, με πρώτο συνθετικό το ελληνικό επίθετο ξηρός και δεύτερο συνθετικό το σλάβικο όνομα *Καρίταινα*.
13. Τα *Μαυριά* από το παλαιοσλαβικό *marvb*, το μυρμήγκι.
14. Οι *Χράνοι* σύμφωνα με μια άποψη είναι νεοελληνικός διαλεκτικός τύπος από το ‘χράνος’ το φυτό, ως δάνειο από τα σλαβικά. Αντίστοιχοι τύποι στα βουλγαρικά *chrjan*, *hren*, *ren* (Vasmer, REW,3,271).
15. Η *Πετρίνα*, εξελληνισμός του σλάβικου *Pe’trina* από το προσωνύμιο *Petrb*, χωριό με την εκκλησία του Αγίου Πέτρου.
16. Η *Ελληνίτσα* με δύο πιθανές προελεύσεις: είτε από το παλαιοσλαβικό *Jelenica* < βουλγάρικο *jelenb*, το ελάφι, είτε από το σλάβικο *Elbnica* < *jedla*, το έλατο.
17. Η *Κουνουπιά* από το *konop’ra* ‘κάνναβι’
18. Το *Βαλτέτσι* από το *Boltice* ‘βαλτότοπος’.
19. Ο *Πάπαρης* από το σλάβικο *porara* ‘παπάρα, γάλα, κρασί με μπουκιές ψωμιού’.
20. Η *Μαγούλα* από το *mogyła* ‘λόφος’.
21. Το *Ροεινό* προέρχεται από το σλάβικο *roj* και σημαίνει σμήνος μελισσών.
22. Η *Πιάνα* ενδεχομένως να προέρχεται από το σλάβικο *Pijanb* ‘γεμάτος νερό, διάβροχος’.
23. Το *Χρυσοβίτσι* έχει δύο εκδοχές σλαβικής προέλευσης, η μία είναι από το *Krbsonbsb* ‘τόπος σε πλαγιά βουνού, λόφου’ και η άλλη από το *Krusovici* ‘κάτοικοι τόπου με αγλαδιές’
24. Η *Σιλίμνα* από το *slina* που σημαίνει δαμάσκηνο.
25. Η *Σίταινα* από το *Sitbno* ‘τόπος με βούρλα’.

26. Η *Τρίπολη* προέρχεται από τον τύπο Ντροπολιτσά, βασισμένη στο σλάβικο *dobrb* ‘βελανιδιά’ και *rojbe* ‘πεδιάδα’, όπου το ενισχύει και ο Παιουσιανός (8,11,1) λέγοντας πως υπήρχε πεδιάδα με δρύες στις περιοχές της Τεγέας και της Μαντινείας.
27. Τα οικωνύμια *ορεινή* και *χειμερινή Μελιγού* προέρχονται από τους Μελιγούς εθνικό όνομα και το επίθημα -ού. Οι Μηλιγγοί ήταν Σλάβοι που κατοίκησαν στην Αρκαδία.
28. Ο *Στόλος* προέρχεται από το παλαιοσλάβικο *stolb* ‘τραπέζι, έδρα’. Η σημασία του είναι πλατύ επίπεδο μέρος σε βουνό.
29. Η *Αλωνίσταινα* πρωτοεμφανίζεται στην Πελοπόννησο κατά τη Φραγκοκρατία ως *Λινίσταινα* και στα 1715 ως *Αλωνίσταινα*. Η *Λινίσταινα* είναι σλάβικο από το *Leniste* ‘Λιναρότοπος’ < σλάβικο *len* ‘λινάρι’.
30. Ο *Βλόγγος* είναι σλάβικο *glogb* ‘οξυάκανθα, γλόγγος’.
31. Το *Δραγούμι* < επώνυμο *Δραγούμης*, προέρχεται από το σλάβικο *drugonitb* ‘σύμμαχος’ < αρχαίο εκκλησιαστικό σλάβικο *drugonati* (Συμεωνίδης, 2010).²

2.2.2 Τα αλβανικά οικωνύμια

Τα αλβανικά τοπωνύμια ή ειδικότερα οικωνύμια έχουν την αρχή τους στους Αρβανίτες που προέρχονται από τη σημερινή νότια Αλβανία. Το πότε ακριβώς εμφανίστηκαν οι Αρβανίτες στον ελλαδικό χώρο δεν είναι σαφές, πάντως τον 8^ο αιώνα είχαν ήδη φτάσει. Οι βυζαντινές πληροφορίες αναφέρουν ότι οι Αλβανοί κατοικούσαν στο Άλβανον ή Αλβανία και αποτελούσαν ένα σημαντικό έθνος μέσα στην Αυτοκρατορία. Ύστερα κατέβηκαν νότια κάνοντας επιδρομές στις ακτές της Αδριατικής τον 11^ο αιώνα (Συμεωνίδης, 2010: 113).

Η ύπαρξη των Αρβανιτών στον ελλαδικό χώρο φάνηκε απαραίτητη, διότι ήταν χρήσιμοι μισθοφόροι σε περιόδους πολέμου αλλά και σε ειρηνικές φάσεις βοηθούσαν στη γη και στην κτηνοτροφία, ενώ ο ελληνισμός των περιοχών είτε ήταν αποδεκατισμένος είτε είχε μετακινηθεί σε άλλους τόπους για λόγους προστασίας και ασφάλειας (Μπίρης, 1960, Χατζησωτηρίου 1973, Γιοχάλας, 2000, στο Κολοβός 2020).

---

² Η διαφορά στην αριθμηση υπάρχει γιατί συμπεριλαμβάνονται και οι Μονές, βλ. κεφ.3.4.

Από τον 14^ο αιώνα φαίνεται να περνούν στην Πελοπόννησο από την Αχαΐα και την Κορινθία και να φτάνουν νοτιότερα. Σύμφωνα με τον Συμεωνίδη (2010: 113) τα αλβανικής προέλευσης τοπωνύμια μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

- Κυριωνυμικά, που συνδέονται με ονόματα Αλβανών φυλάρχων ή με αλβανικών γενών, π.χ. Τζίβας.
- Τοπωνύμια από προσηγορικά, π.χ. Σουλάριον < Shuller-i το προσήλιο.
- Τοπωνύμια από ελληνικά δάνεια στη γλώσσα των αλβανόφωνων.
- Σλαβικής καταγωγής με αλβανική μεσολάβηση.

2.2.2.1 Παλαιότερα αλβανικά οικωνύμια που σήμερα έχουν μετονομαστεί

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ερευνήθηκαν τα οικωνύμια που προέρχονται από την αλβανική γλώσσα. Καταγράφω στη συνέχεια τα 31 ονόματα τόπων που μετέβαλαν το όνομά τους από αλβανικό σε ελληνικό, σύμφωνα με το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών κατά την περίοδο των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

- *Μπερνορή* για τη σημερινή *Ωριά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπουγιάτι* για τη σημερινή *Λυσσαρέα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μουλάτσι* για το σημερινό *Ελληνικόν* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ζουλάτικα* για τη σημερινή *Αετορράχη* με ΦΕΚ 179/1927
- *Αλβάνιτσα* για το σημερινό *Σταυροδρόμι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ζουνάτι* για τη σημερινή *Ζώνη* με ΦΕΚ 193/1928
- *Σιάλεσι* για το σημερινό *Μακρύσιον* με ΦΕΚ 179/1927
- *Τσαπόγα* για τα σημερινά *Μαλλωτά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Κερκέζι* για τη σημερινή *Πλάκα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μεμή* για τη σημερινή *Ελληνίτσα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπούρα* για τη σημερινή *Φαλαισία* με ΦΕΚ Β7/1928
- *Κανδρέβα* για τη σημερινή *Ασέα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μποντιά* για το σημερινό *Παλαιόπυργο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Γκιούσιον* για τη σημερινή *Παναγίτσα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Καπαρέλι* για τη σημερινή *Μανθυρέα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Αραμουζά* για τη σημερινή *Αγάλω* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μάνεσι* για τη σημερινή *Ψηλή βρύση* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπερμπάτι* για το σημερινό *Εύανδρον* με ΦΕΚ 157/1932

- *Μπέτσι* για το σημερινό *Αγιονέρι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ματζαγράφς* για το σημερινό *Άγιο Κωνσταντίνο* με ΦΕΚ 54/1955
- *Βρεντεμπούγα* για τη σημερινή *Δόξα* με ΦΕΚ 193/1928
- *Μπούγα* για τη σημερινή *Κοκκινοράχη* με ΦΕΚ 179/1927
- *Τσιάρεσι* για το σημερινό *Λιβαδάκι* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μαρκινέζα* για το σημερινό *Λιθαρό* με ΦΕΚ 179/1927
- *Τσούκα* για τη σημερινή *Λιοδώρα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μπολέτα* για τη σημερινή *Μάκρη* με ΦΕΚ 179/1927
- *Συριάμον* για τη σημερινή *Μουριά* με ΦΕΚ 179/1927
- *Μουζάκι* για τον σημερινό *Περπατάρη* με ΦΕΚ 179/1927
- *Καρνέσι* για το σημερινό *Πράσινο* με ΦΕΚ 309/1927
- *Αρτσίνα* για τα σημερινά *Προσήλια* με ΦΕΚ 54/1955
- *Μπέχρου* για το σημερινό *Φαναράκιον* με ΦΕΚ 179/1927

2.2.2.2 Τα σημερινά αλβανικά οικωνύμια της Αρκαδίας

Στα πλαίσια επίσης της μελέτης μου, εντόπισα ότι από το σώμα των 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας τα οποία εξέτασα τα 44 (περίπου)*, για τον λόγο που ανέφερα στο 2.2.1.2, ονόματα ανήκουν σήμερα στην αλβανική γλώσσα, δηλαδή σε ποσοστό 10,2 % του συνόλου, ενώ αν δεν είχαν συμβεί και οι προηγούμενες μετονομασίες το ποσοστό θα ανερχόταν σε 17,4 % :

1. Τα *Κούτροφα* προέρχονται από το αλβανικό *gur tufes* με σημασία: ‘επικλινής βράχος υπό τον οποίο προφυλάσσεται το κοπάδι από τον ήλιο ή τη βροχή’.
2. Η *Λάστα* προέρχεται από το *lashta-t* ‘σιτηρά’.
3. Ο *Κοκκοράς* από το *kokkor-i* ‘καλύβα του δραγάτη’.
4. Ο *Λυκούρεσης* από ελληνοαλβανικό επώνυμο *lekuresi* ‘τόπος με δέρματα’ ή *lekures-i* ‘εκδορέας δέρματος’.
5. Η *Λυσσαρέα* από το αλβανικό *lisare-ja* που σημαίνει δασάκι από βελανιδιές.
6. Ο *Ράφτης* από το *grarhi* ‘πλατανάκι’.
7. Το *Ψάρι* από το αλβανικό επώνυμο *Psari* που προέρχεται από το παλαιοσλαβικό *pb-sarb* ‘εκτροφέας σκυλιών’.
8. Η *Κοντοβάζαινα* από το αλβανικό επώνυμο, *Konti* και *Vaiza*, όπου *kont-* i είναι ο κόμης και *Vaiza* <*vaize-a* παρθένος, κόρη.

9. Το *Σούλι* από το shul-i.
10. Το *Σουλάριον* από το shuller-i ‘προσήλιο’.
11. Ο *Χωρέμης* από το ελληνοαλβανικό επώνυμο Χωρέμης.
12. Η *Δόριζα* προέρχεται από αλβανικό τοπωνύμιο Doreza, Dorsa (Καλαβρία) και αναφέρεται ως χωριό με τον τύπο Dorze.
13. Ο *Τουρκολέκας* από το Τούρκος και Λέκας επώνυμο αλβανικής αρχής.
14. Ο *Μάναρης* από το αλβανικό οικωνύμιο Meneri και το manar-i ‘νεαρό πρόβατο’.
15. Η *Κώμη* προέρχεται από το επώνυμο Αλβανών τιτλούχων Komí που κατοίκησαν στα ελληνικά χωριά.
16. Ο *Κάψας* από το αλβανικό kafshe-a ‘ζώα’
17. Ο *Σάγκας* από το όνομα ενετών στρατιωτών αλβανικής καταγωγής .
18. Ο *Λουκάς* από αλβανικό επώνυμο Luka.
19. Ο *Θάνας* , παρετυμολογία προς το Αθανάσιος, αλβανικά thane-a ‘κρανιά’.
20. Ο *Δάρας* από επώνυμο αλβανικής καταγωγής.
21. Το *Μαυρίκιον* προέρχεται από το όνομα μισθοφόρων Αλβανών στρατιωτών των Ενετών Maurichi.
22. Το *Μερκοβούνι* από το σύνθετο αλβανικό Μέρκο και bun-i ‘ποιμενική καλύβα’.
23. Το *Περθώριον* από το terthore-ja ‘επικλινές τμήμα βουνού’.
24. Ο *Τζίβας* από το επώνυμο Τζίβας ή Τσίβας αλβανικής αρχής.
25. Το *Βιδιάκιον* από το αλβανικό vidh-i που είναι η φτελιά.
26. Ο *Ραφομμάτης* βασίζεται στο αλβανικό rapesi ‘πλαταμόνας’ και mat-i ‘επίσης’. Επίσης αλβανικής καταγωγής πρέπει να ήταν ο βυζαντινός άρχοντας Ραφομμάτης που επαναστατούσε εναντίον του Αλέξιου.
27. Το *Παρόριον* πρόκειται για αλβανικό τοπωνύμιο Perroi rroi < pergua-oi που σημαίνει το ρυάκι, ποτάμι (παλιό σλάβικο δάνειο) (Συμεωνίδης, 2010: 1109).
28. Ο *Πυρρής* από το riri-a που είναι το χωνί, παρετυμολογικά γράφεται με υ από το πυρ που είναι λάθος. Η σωστή ορθογραφία είναι με ι : Πιρρής.
29. Τα *Ρουναίικα* σημαίνει περιοχή με πιστακιές από το rruje το φυτό ερέβινθος, πιστακιά και το επίθημα -αίικα.
30. Ο *Σπάθαρης* από το αλβανικό shpatar ‘ο σπαθάριος’ < shpatera ‘ ξίφος, σπαθί’.
31. Ο *Συριαμάκος* έχει την προέλευσή του από το Συριάμον < αλβανικό Shirgjan, οικωνύμιο που σημαίνει Άγιος Ιωάννης και τοπωνύμιο αρβανίτικο Shergjani.

32. Τα *Βάθηα* ενώ αρχικά εθεωρείτο ότι είναι ελληνικό εκ του βάθους, τελικά είναι αλβανικό από το *vathe-a* το μαντρί.
33. Το *Βελιμάχιον* ή αλλιώς Βελιμάχιον είναι αλβανικό επώνυμο *Veli* ‘αφοσιωμένος στο Θεό’ και *Maho* ‘Μάχος’ < ίσως Μιχαήλ.
34. Η *Βοσκίνα* είναι αλβανικό *vaskine-a* που σημαίνει χαμήλωμα, κοιλάδα < *vaske-a* ‘δεξαμενή, μπανιέρα’ ή αλβανικό *bashtine-a* ‘αγρός που ανήκει στην ιδιοκτησία μιας οικογένειας’.
35. Τα *Γιοκαραίικα* προέρχονται από το επώνυμο Γιόκαρης και επίθημα -αίικα, το Γιόκαρης σημαίνει ασπρομάλλης, από το αλβανικό *gjokar* < *gjok-u* ‘άσπρο άλογο’.
36. Ο *Κουβλής* είναι ελληνοαλβανικό επώνυμο από το Κούβελης. Στρατιώτες με το όνομα του χωριού εμφανίζονται σε βενετσιάνικα έγγραφα.
37. Ο *Λώτης* είναι ελληνοαλβανικό επώνυμο, αλβανικό επώνυμο *Loti* < *lot-i* ‘δάκρυ’ και σαν επίθετο ‘ξάστερος’.
38. Η *Μπερτσιά* είναι το φυτό μπερτσά ή μπερτιά που σημαίνει την κορομηλιά και προέρχεται από το αλβανικό *berki-a* ‘ποικιλία αγριαχλαδιάς’.
39. Τα *Μπουζαναίικα* έχουν προέλευση από το ελληνικό επώνυμο Μπουζάνης ‘χειλάς’ που έχει τη βάση του στο αλβανικό *buze-a* ‘χείλος’ ή αλβανικό *Bozane* ‘παραγωγοί του μποζά, είδος ξινού αναψυκτικού από κεχρί και επίθημα -αίικα’.
40. Ο *Πάπαρης* ίσως είναι αλβανικής αρχής (σλάβικο δάνειο). Το χωριό βρίσκεται στην ομώνυμη λίμνη Πάπαρι.
41. Η *Σύρνα* είναι αρβανίτικο από το *Shiranna* ‘η Αγία Άννα’ (Συμεωνίδης, 2010).

Τα δύο επόμενα οικωνύμια δεν τα προσμετρώ στην αλβανική γλώσσα, διότι θεωρούνται ότι ανήκουν στα αρομουνικά/ κουτσοβλαχικά σύμφωνα με τον Συμεωνίδη (2010: 1322, 1457), αλλά έχουν μια βάση στην αλβανική:

1. Ο *Στρίγκος* ίσως προέρχεται από το *Stirgoane* ‘ελλέβορος ο λευκός’ που είναι ένα δηλητηριώδες φυτό (με αλβανική μεσολάβηση).
2. Η *Χωτούσσα* έχει να κάνει με ελληνικό ή αρομουνικό παράγωγο με βάση το *huta* ‘γεράκι’ < αλβανικό *hute* και επίθημα -ούσσα ή αρομουν. -oasa.

2.2.3 Τα τουρκικά οικωνύμια

Οι Τούρκοι βρίσκονται στην Πελοπόννησο πολύ πριν την επανάσταση του 1821. Οι πρώτες επελάσεις γίνονται το 1400 -1401 μ.Χ. Αρχίζουν να καταλαμβάνουν περιοχές του Μοριά και ξεκινούν οι μάχες με τους Ενετούς που επίσης βρέθηκαν και κατέκτησαν για ένα μικρό διάστημα την Πελοπόννησο. Ως αποτέλεσμα των πολέμων μεταξύ Τούρκων και Ενετών ήταν να περάσει στα χέρια των Ενετών η περιοχή το 1699 μ.Χ. με την υπογραφή της Συνθήκης του Κάρλοβιτς. Η νέα κατάσταση δεν κράτησε για πολύ. Το 1715 μ.Χ. οι Τούρκοι κατέλαβαν ξανά την Πελοπόννησο παρότι την είχαν κυριεύσει για ένα διάστημα οι Βενετοί. Η Τρίπολη ήταν το κέντρο της Πελοποννήσου και είχε γίνει το στρατηγείο του Πασά, λόγω της καίριας θέσης της. Για πάνω από 400 χρόνια λοιπόν βρίσκονταν στην Αρκαδία, οπότε είναι λογικό να επέδρασαν και στην ονομασία πολλών τοπωνυμίων της περιοχής.

2.2.3.1 Παλαιότερα τούρκικα ονόματα που έχουν μετονομαστεί

Τα τούρκικα τοπωνύμια στην Αρκαδία που εντόπισα και κατηγοριοποίησα μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μετονομάστηκαν στην ελληνική γλώσσα ήταν 22 σύμφωνα πάντα με το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών και πρόκειται για τα παρακάτω:

- *Καραχασάνι* για τη σημερινή *Οχθια* με ΦΕΚ 179/1927
- *Καρούμπαλι* για το σημερινό *Ανθοχώριον* με ΦΕΚ 179/1927
- *Κιοσέ* για τη σημερινή *Γέφυρα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Κούρταγα* για τα σημερινά *Παραδείσια* με ΦΕΚ Β76/1924
- *Ρουσβάναγα* για τα σημερινά *Περιβόλια* με ΦΕΚ Β73/1926
- *Ιμπραήμ* για το σημερινό *Τρίλοφο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Δεδέμπεη* για τον σημερινό *Τριπόταμο* με ΦΕΚ 179/1927
- *Κάτω Άγαλης* για τη σημερινή *Λίμνη* με ΦΕΚ 223/1977
- *Μειμέταγα* για τη σημερινή *Γαρέα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ιμπραήμ Εφένδη* για τη σημερινή *Επισκοπή* με ΦΕΚ 326/1915
- *Μπεσίρη* για το σημερινό *Παλλάντιον* με ΦΕΚ 16/1835
- *Μπεντένι* για τη σημερινή *Σκοπή* με ΦΕΚ 179/1927
- *Χασάνι Ριζά* για τη σημερινή *Αγία Αναστασία* με ΦΕΚ 179/1927
- *Ομέρ Τσαούση* για τη σημερινή *Άκρα* με ΦΕΚ 179/1927
- *Δεληχασάνι* για τη σημερινή *Απιδίτσα* με ΦΕΚ 193/1928

- Ζαΐμη για το σημερινό Βουτσαρά με ΦΕΚ Β65/1918
- Αληγά για τις σημερινές Βρυσούλες με ΦΕΚ 179/1927
- Μπεντένι για το σημερινό Διακόπιον με ΦΕΚ 179/1927
- Μεζίνι για το σημερινό Καμποχώριον με ΦΕΚ 193/1928
- Κασίμι για τη σημερινή Μαραθούσα ΦΕΚ 179/1927
- Τσορβάσι για τη σημερινή Περδικόβρυση με ΦΕΚ 179/1927
- Αχούρια για το σημερινό Στάδιον με ΦΕΚ 271/1940

2.2.3.2 Τα σημερινά τουρκικά αρκαδικά οικωνύμια

Τον 21^ο αι., ύστερα από τη μελέτη των 430 οικωνυμίων που αποτελούν το Νομό της Αρκαδίας, συμπεράνα ότι έχουν απομείνει 12 ονόματα τουρκικής προέλευσης, δηλαδή σε ποσοστό 2,79 % του συνόλου, ποσοστό που θα ήταν διαφορετικό αν είχαν παραμείνει όλα τα οικωνύμια τούρκικης προέλευσης που θα αποτελούσαν ένα σύνολο 34 ονομάτων, δηλαδή το 7,9 % των συνολικών οικωνυμίων. Ας δούμε όμως αυτά που συναντάμε σήμερα στην περιοχή της Αρκαδίας:

1. Ο *Καράτουλας* είναι από το τούρκικο karadul που σημαίνει δηλητηριώδης αράχνη.
2. Ο *Κατσιμπαλης* από το kasi bagli ‘αυτός που σμίγουν τα φρύδια του’.
3. Οι *Αραχαμίτες* προέρχονται από το τούρκικο (και αλβανικό) Abraham που έγινε Αμπραχάμι -Αμπραχαμίτης- Αντραχαμίτης-Αραχαμίτης ,με εξελληνισμό (Αρα-Ατρα-Αντρα).
4. Ο *Βάστας* προέρχεται από τούρκικο κύριο όνομα Basta.
5. Ο *Ισαρης* από το τούρκικο hisar ‘κάστρο’.
6. Ο *Τσελεπάκος* προέρχεται από το celep που σημαίνει ζωέμπορος και απαντάται σε βενετσιάνικα έγγραφα ως Zelepu.
7. Τα *Σαρλαίικα* από το επώνυμο Σαρλής και το επίθημα αίικα < τουρκ. Sarili ο κίτρινος, ο ξανθός.
8. Η *Σούδελη* από το su deli που δηλώνει το τρελό, άφθονο νερό που βρίσκεται στις πλαγιές του αφροδίστου όρους.

9. Ο *Ακοβος* ίσως προέρχεται από το *Άκοβα*, στα τούρκικα *ak on* που είναι η άσπρη πεδιάδα.
10. Το *Δεμίριον* προέρχεται από το τούρκικο επώνυμο *Demir* < *demir* ‘σίδηρο’.
11. Το *Δερβένιον* σημαίνει στενή διάβαση και προέρχεται από το τούρκικο *derbend*.
12. Το *Μπαρδάκιον* προέρχεται από το τούρκικο *bardak* ‘πηγές δροσερού νερού’.

2.2.4 Τα ιταλικά/λατινικά οικωνύμια

Οι Βενετοί κατείχαν την περιοχή της Πελοποννήσου για ένα διάστημα από το 1688 μ.Χ. έως το 1715 μ.Χ., οπότε και ανακαταλήφθηκε από τους Τούρκους όπως ήδη προαναφέρθηκε. Κατά τη διάρκεια της Βενετοκρατίας στον Μοριά είχαν οριστεί τέσσερις επαρχίες και η Τρίπολη άνηκε σε αυτήν της Ρωμανίας με πρωτεύουσα το Ναύπλιο. Οι άλλες τρεις ήταν της Λακωνίας με πρωτεύουσα τη Μονεμβασιά, της Μεσσηνίας με πρωτεύουσα το Ναβαρίνο και της Αχαΐας με πρωτεύουσα την Πάτρα. Κατά τη διάρκεια της παραμονής των Βενετών στην περιοχή σημειώθηκαν κάποιες βελτιώσεις σε πολλούς τομείς, σε σχέση με την κυριαρχία των Τούρκων. Τα 30 χρόνια της Βενετοκρατίας μπορούμε να πούμε σε γενικές γραμμές ότι δεν ήταν οδυνηρά για τους κατοίκους, αλλά βοηθήθηκαν αρκετά (Πέρρα, 2004).

Δεν παρατηρείται μεγάλος αριθμός ιταλικών οικωνυμίων στην Αρκαδία, γι’ αυτό και δεν έγιναν πολλές μετονομασίες. Άλλωστε, είναι γνωστό ότι οι Βενετοί εποίκησαν περισσότερο σε νησιά της Ελλάδας (νησιά Ιονίου) και ως λαός με έντονη δράση το εμπόριο, είχαν συχνές επαφές με παραθαλάσσιες περιοχές λόγω των μετακινήσεων των πλοίων. Η Αρκαδία είναι ένας ορεινός τόπος, άρα η επαφή με τους Βενετούς δεν ήταν τόσο συχνή όσο σε άλλα μέρη της χώρας.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της εξέτασης των οικωνυμίων της Αρκαδίας, τα οικωνύμια που άλλαξαν ονομασία από την ιταλική στη νέα ελληνική ήταν μόνο τα ακόλουθα δύο:

- *Πιαλί* για τη σημερινή Αλέα με ΦΕΚ 271/1940
- *Μπόσουνα* για το σημερινό Πέλαγος με ΦΕΚ 179/1927 (Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών).

2.2.4.1 Τα σημερινά ιταλικά αρκαδικά οικωνύμια

Συνεχίζοντας τη μελέτη εντοπίζουμε τα κάτωθι 13 ιταλικά οικωνύμια σε ένα σύνολο 430 οικωνυμίων, δηλαδή σε ποσοστό 3,02 % του συνολικού αριθμού των οικωνυμίων που εξακολουθούν να υπάρχουν στην Αρκαδία με ιταλική προέλευση:

1. Τα *Τσιτάλια* αν και έχουν αβέβαιη προέλευση, υποστηρίζεται μόνο το ιταλικό *cittadella* ‘πόλισμα’ που θα μπορούσε να οδηγήσει στο τοπωνύμιο με αποβολή συλλαβής.
2. Το *Παλαμάριον* προέρχεται από το ιταλικό *palamara* ‘χοντρό σχοινί για το δέσιμο πλοίων’.
3. Η *Παλούμπα* βασίζεται στο διαλεκτικό ιταλικό *palomba* ‘περιστέρι’ και χρησιμοποιούνταν ως επώνυμο ιταλικής αρχής.
4. Η *Κανδήλα* αναφέρεται ως *candilla* σε βενετσιάνικη απογραφή του 1700 και έχει ως βάση το λατινικό *candela* που σημαίνει μικρό φως.
5. Ο *Καρδαράς* προέρχεται από το καρδάρι <μεσαιωνικό καλδάριον < λατινικό *caldarium* που σημαίνει θερμαντικό αγγείο.
6. Οι *Ολομάδες* προέρχονται από το επώνυμο *Salomon* που καταγράφεται σε βενετσιάνικα έγγραφα του 1700, 1704 ως *Solomades* και *Sulumades*. Από το Σολομάδες προέκυψαν οι Ολομάδες με έκπτωση του αρκτικού Σ της αιτιατικής στην εκφορά.
7. Οι *Πόρτες* προέρχονται από το λατινικό *porta* που δηλώνει τη θύρα, το πέρασμα σε τόπο.
8. Το *Σανατόριο Μάκρης* είναι λατινικό < *sanatorium*.
9. Ο *Γραικός* αντί Γκρεκού, γκρέκι + ου, τόπος με μαντριά με προέλευση λατινική *grex-cis* ‘μαντριά, περιφραγμένος χώρος’.
10. Η *Καπελλίτσα* προέρχεται από τα καπελίσια (κτήματα) που ανήκουν σε παρεκκλήσι, η καπέλα < ιταλικό *cappella* ‘παρεκκλήσι’ και επίθημα -ίτσα με παρετυμολογία -ίτσα.
11. Ο *Μάρκος* είναι όνομα που προέρχεται από το λατινικό *Marcus*.
12. Το *Τουμπίτσιον* προέρχεται από το προσηγορικό τούμπα, γήλοφος < μεσν. Τούμβα, λατ. *tumba* < ελλ. Τύμβη.

2.2.5 Τα βουλγαρικά οικωνύμια

Οι Βούλγαροι έκαναν επιδρομές στη βυζαντινή Αυτοκρατορία κατά τον 9^ο και 10^ο αιώνα. Στην Πελοπόννησο συγκεκριμένα, στις αρχές του 10^{ου} αιώνα, έκαναν κάποιες κινήσεις να επιτεθούν, έφτασαν μέχρι την Κόρινθο, αλλά αποκρούστηκαν από τους βυζαντινούς με αρχηγό τον Νικηφόρο Ουρανό (Κόντη, 1999: 39). Δεν υπάρχουν πολλές μαρτυρίες για την παραμονή Βούλγαρων στην Πελοπόννησο και ειδικά στην Αρκαδία που μελετάμε. Γι' αυτό και δεν υπάρχουν πολλά οικωνύμια από αυτή τη γλώσσα στην Αρκαδία.

Μόνο ένα οικωνύμιο βρέθηκε να έχει μετονομαστεί, αντλώντας τις πληροφορίες από το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών, από τη βουλγάρικη γλώσσα στην ελληνική:

Τσούμος για το σημερινό Πυργούδιον με ΦΕΚ 179/1927.

Στη μελέτη μου εντόπισα ότι συνεχίζουν να υφίστανται τα εξής 6 οικωνύμια, και μία Μονή (βλ. κεφάλαιο 3.4.) σε ποσοστό 1,6 % με βουλγάρικη προέλευση έναντι των συνολικών 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας:

1. Το *Ζυγοβίστιον* προέρχεται από το βουλγάρικο zegoviste που σημαίνει καμένος τόπος.
2. Οι *Καλτεζές* προέρχονται από το παλαιοβουλγάρικο kladedzb, βουλγάρικο kladenec και σημαίνει το πηγάδι, την πηγή.
3. Τα *Πελετά* προέρχονται από το βουλγάρικο belot'a με καθαρισμό του μπ σε π που σημαίνει λευκότητα, λευκός τόπος και προήλθε και το κύριο όνομα Β'elota με ανέβασμα τόνου.
4. Το *Ρούτσι* από το βουλγάρικο rbt κορυφή βουνού.
5. Η *Χρούσσα* από το βουλγάρικο krusa που είναι η αχλαδιά, ο τόπος με αχλαδιές.
6. Το *Στενό* προέρχεται πιθανά από το βουλγάρικο stena που σημαίνει τοίχος (Συμεωνίδης, 2010).

2.3 Αρχαιοελληνικά οικωνύμια

Πέρα από την αναζήτηση της προέλευσης των οικωνυμίων από άλλες χώρες, όπως την Τουρκία, την Αλβανία κτλ. Που έχω αναφέρει, θεώρησα αναγκαίο και την αναφορά σε οικωνύμια της Αρκαδίας που έχουν αρχαιοελληνική προέλευση. Τα αρχαία ελληνικά είναι μια γλώσσα που δεν ομιλείται πλέον, αλλά κατέχουν μια σημαντική θέση στην ιστορία της χώρας μας και αποτελούν τη βάση της νέας ελληνικής και όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο ήταν μια πηγή για να μετονομαστούν πολλά ξενικά οικωνύμια.

Από το σώμα των 430 οικωνυμίων της Αρκαδίας τα 59 ονόματα ανήκουν στην αρχαία ελληνική γλώσσα, δηλαδή σε ποσοστό 13,7%. Ενδεικτικά, αναφέρω την προέλευση κάποιων από αυτά:

- *Άγιος Νικόλαος*: Αντίστροφη σειρά στο μεσν. Κύρ. Όν. Λαόνικος
- *Άκρα*: Στα αρχαία η κορυφή, το ακρωτήριο
- *Αλέα*: Η αρχ. Αλέα και επών. Της Αθηνάς στην Αρκαδία, ίσως προελλ. Αρχής.
- Άνω Καρυαί, Αρκαδικό Χωριό, Ατσίχολος, Γέφυρα, Δάφνη, Δόξα
- *Αρτεμίσιον*: Βουνό και αρχ. Πόλη της Αρκαδίας με ναό της Αρτέμιδος κατά τον Πausανία.
- *Ασέα*: Η τοποθεσία κοντά στη Μεγαλόπολη, αλλιώς Ασία, προέρχεται από το επίθ. άσιος ‘βορβορώδης’, άσις είναι η λάσπη (299).
- *Άστρος*: Αρχ. Άστρον πόλη στο Άργος και αργότερα ονομασία βουνού μεταξύ Αρκαδίας και Ήλιδος.
- *Βούρβουρα*: Διαλ. Βόρβορα < αρχ. Βόρβωρος = ακάθαρτη λάσπη
- *Γαρέα*: Αρχ. Πόλη στο Δήμο Τεγέας που προκύπτει από το εθν. Γαρεάτης στον Pausanία.
- *Δήμητρα*: Από το αρχ. Δημήτηρ.
- *Δυρράχιον*: Σημαίνει κάτι που είναι χτισμένο σε δύο ράχες (δισ + ράχη), πήρε την ορθογραφία του από την αρχ. Πόλη της Ιλλυρίας.
- Ελαία, Ελάτη, Ζώνη, Ιαματικά Πηγαί, Ίσωμα Καρυών, Μελισσόπετρα Παλαιοχώρα.
- *Ελληνικόν*: Το επίθ. ελληνικός ‘ειδωλολατρικός’, αρχ. Ελληνικός σημαίνει ‘σύγχρονος ελληνικός’.
- *Εύανδρον*: Επίθ. εύανδρον (χωρίον), ‘με αφθονία γενναίων ανδρών’, αρχ. Κύρ. Όν. Εύανδρος.
- *Θωκνία*: κύρ. Όν. Θώκνος < Θεός + όκνος ‘φόβος’.
- *Καμάρα*: Αρχ., θολωτή κατασκευή σε σχήμα ημικυκλίου (Πύλη για την ελληνική).
- *Καμάριον*: Υποκορ. του αρχ. Καμάρα, ημικυλινδρικός θόλος
- *Λεπτίνιον*: Αρχαίο κύριο όν. Λεφτίνης
- *Λιοδώρα*: Θηλυκό του αρχ. Κύρ. Όν. Ηλιόδωρος.
- *Λύκαιον*: Βουνό Αρκαδίας
- *Λυκόσουρα*: Αρχ. Πόλη στα νότια της Αρκαδίας

- *Λυκόχια*: Ίσως λυκόγειος-α (εδάφη), λυκ – αυγές > Λυκόγεια = περιοχή με έντονο χάρωμα (853).
- *Μαίναλον*: Αρχαία πόλη και βουνό της Αρκαδίας, μαινάλιος = ορμητικός.
- *Μάριον*: Προέρχεται από το ρ. μαίρω, το χωρίο βρίσκεται στην κορυφή ρεματιάς που ονομάζεται Μαριόρεμα.
- *Μεθύδριον*: Αρχ. Πόλη της Αρκαδίας που βρίσκεται στον δρόμο από την Ολυμπία προς τον Ορχομενό.
- *Μελίσσιον*: Αρχ. Κυρ. όν. Μυρμιδών < δωρ. Μυρμηδόνες = μυρμήγκια. Η εξέλιξη έγινε με επίδραση από το μέλι που χαρακτηρίζει ένα είδος μυρμηγκιών.
- *Μουριά*: Αρχ. Μόρον.
- *Νεστάνη*: Τόπος στη Μαντινεία Αρκαδίας.
- *Νυμφασία*: Αρχ. Επίθ. Νυμφασία χώρα < Νυμφάς, -άδος.
- *Ορέστειον*: Κύρ. Όν. Ορέστης = ορεσίβιος.
- *Ορχομενός*: Αρχαία πόλη και περιοχή της Αρκαδίας.
- *Παλαιοχούνη*: Αρχ. Χώνη (χοάνη) είναι η κοιλότητα.
- *Παλλάντιον*: Αρχαία πόλη της Αρκαδίας
- *Παν*: Θεότητα των δασών. Από την αρχαιότητα έχει αποδοθεί το τοπων. Πάνα (η πηγή στην Πάρνηθα που πήρε το όνομά της από το σπήλαιο του Πανός).
- *Παρθένιον*: Αρχ. Κύρ. Όν. Παρθένιος και φυτό παρθένιο.
- *Παρνασσός*: Παρν- βουνό Πάρνης και προελλ. Επίθμ. -σσός ή πελασγικής προέλευσης από το όρος της Μ. Ασίας Parnassa.
- *Πέλαγος*: Δασώδης περιοχή μεταξύ Μαντινείας και Τεγέας, κατά Πausανία: «Πέλαγος χωρίον δρυών πλήρες». Εκφράσεις: «πέλαγος λόγια = πολλά λόγια», «νύχτα πέλαγος= πολύ σκοτεινή».
- *Πελέκιον*: Ο τόπος υλοτομίας, από το αρχ. Πέλεκυς και ελληνιστ. Πελεκίνος το φυτό.
- *Πραστός*: Συνδέεται με το αρχ. Προάστιον < μεσν. Σημασία αγρόκτημα.
- Προσήλια, Στάδιον, Τρόπαια, Χαντάκια.
- *Πτεριά*: Πτερεύς ή Πτερέα.
- *Σαμπατική*: Ίσως από το «εις εμβατική γη» ή / Σαμπατινή με υποκατάσταση του -ινη με -ικη. Ήταν το μοναδικό σημείο της Τσακωνιάς που μπορούσε να το προσεγγίσει καράβι.
- *Σκοπή*: Τόπος στη Μαντινεία Αρκαδίας.

- *Φαναΐτη*: Επών. Φαναΐτης < τοπων. Φάναι < αρχ. Φανή είναι ο πυρσός
- *Χιράδες*: Πρόκειται για θαλάσσιους βράχους των οποίων η ακάλυπτη πλευρά παρομοιάζεται με την πλάτη χοίρου, αρχ. Τύπος ‘αι χοιράδες’.

2.4 Αμφισβητούμενης προέλευσης αρκαδικά οικονύμια

Στην αναζήτηση της προέλευσης των οικωνυμίων της Αρκαδίας, εντόπισα και μερικά που δεν είναι σαφής η ετυμολογία τους. Γι’ αυτόν τον λόγο θεώρησα σωστό να αναφερθώ σε αυτά σε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο, αφού δεν μπορώ με βεβαιότητα να τα εντάξω σε μια συγκεκριμένη γλώσσα προέλευσης.

- Για το τοπωνύμιο *Καλλιάνι* υπάρχει μια δυσκολία, διότι δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί αν πρόκειται για σλαβικό προερχόμενο από το Kaljane που είναι οι κάτοικοι τόπου με πηλό ή λάσπη ή είναι ελληνικό από τη φράση καλός Ιωάννης (Συμεωνίδης, 2010: 559).
- Ο *Σκορτσινός* ενδέχεται να προέρχεται από το σλάβικο Skorcina < skorec είναι το πτηνό ψαρόνι, σλοβεν. Skorcenka, βουλγ. Skorcite, είτε να είναι ελληνικής προέλευσης από τα Σκορτά που σημαίνει το πόλισμα και μεσαιωνικό κάστρο αναφερόμενο στο Χρονικό του Μορέως. Το αρχ. Σκίρος ήταν πόλισμα στην Αρκαδία, η χώρα Σκιρίτις και το προσηγορικό αρχ. Σκίρος σημαίνει το τραχύ έδαφος που είναι σκεπασμένο με θάμνους (Συμεωνίδης, 2010: 1282).
- Το *Παλαιομοίριον* ίσως είναι καθαρισμός αντί για Παλαιομούρι από το παλαιός και το αλβανικό muri ‘ τείχος, τοίχος’ χαρακτηρισμός για κάποιο κάστρο είτε είναι ελληνικό κατά το κρητικό «αδελφομοίρι» και δηλώνει το κτήμα από παλιά γονική κληρονομιά (Συμεωνίδης, 2010: 1084).
- Ο *Ρούσσης* έχει τρεις εκδοχές: επώνυμο από το λατινικό russeus, βουλγάρικο rus, < παλαιοσλάβικο rusb ο ξανθός ή αλβανικό rpush-i το σταφύλι (Συμεωνίδης, 2010: 1230).
- Ο *Σέρβος* είτε προέρχεται από το αλβανικό παρώνυμο Servo, στο Χρονικό του Μορέως αναφέρεται ως Σέρβια, σε οθωμανικά έγγραφα του 15^{ου} αι. ως αλβανόφωνο χωριό Servo, είτε από το σερβοκροάτικο Srb ‘Σέρβος’ ή Servo-Serva στρατιώτες του ενετικού στρατού στην Πελοπόννησο (Συμεωνίδης, 2010: 1258).

- Η *Φούσκαρη* είτε είναι επώνυμο επαγγελματικό ελληνικό, είτε αλβανικό από το fushk-u ‘ η εντεριώνη, η ψίχα της κοφοξυλιάς’ (Συμεωνίδης, 2010: 1413).
- Το *Αχούρι* είτε είναι τούρκικης προέλευσης από το ahir που σημαίνει στάβλος, είτε προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό επίθετο αχύριον (Συμεωνίδης, 2010: 318).
- Η *Βελιγοστή* ίσως είναι φράγκικο Veligourt, αναφέρεται ως Veligosti στην ιταλική παραλλαγή του Χρονικού του Μορέως ίσως σλάβικο με α’ συνθετικό το παλαιοβουλγάρικο Velii (μεγάλος) και β’ συνθετικό gostb (ξένος) ή αλβανικό τοπωνύμιο Velagosti (Συμεωνίδης, 2010: 347).
- Ο *Βλαχορράπτης* είτε είναι ελληνικό επώνυμο και σημαίνει τον ράφτη ποιμενικών ρούχων, είτε αποτελεί παρετυμολογία του αλβανικού συνθέτου vllah (βλάχικος) και gparthi (πλατανάκια) (Συμεωνίδης, 2010: 365).
- Ο *Βούτσης* είναι επώνυμο πιθανώς αρχαίο επίθετο βούτης, ο βουκόλος, διαλεκτικό βούτσης ‘ο λάκκος με νερό’. Μπορεί όμως να είναι και παλαιοσλάβικο bykb ‘ ταύρος’, ή βουλγάρικο vbei ‘ λύκοι’ < vbk = vblk ‘ ο λύκος’, σερβοκροάτικο επίθετο vugi, vuci ‘ λυκίσκος’ (Συμεωνίδης, 2010: 381).
- Τα *Γούπατα* προέρχονται από τα γούβα και πάτος. Σημαίνει μικρή βαθιά κοιλάδα και είτε είναι αρχαιοελληνικό είτε αλβανικό guve-a = μεγάλη τρύπα σε βράχο (Συμεωνίδης, 2010: 443).
- Τα *Κουβέλια* έχουν δύο πιθανές προελεύσεις: από το μεσαιωνικό κυβέλλιον ή από το σλάβικο kbblb ‘ κυψέλη’ με επίδραση του νεοελληνικού -ελι και σημαίνουν τον τόπο με κυψέλες (Συμεωνίδης, 2010: 741).
- Το *Λεβίδιον* έχει να κάνει με το λεβίδι το φαρμακευτικό φυτό που κανονικά λέγεται λεβιδόχορτο ή λεβιθοβότανο και περιληπτικά σημαίνει ‘ τον τόπο με λεβιδόχορτα’. Ίσως πρόκειται για το επώνυμο Λεβίδης από το εβραϊκό Λευί και το επίθημα -ίδης, ίσως πάλι το Λεβίδης να είναι πατριδωνυμικό του τοπωνυμίου Λεβίδι και μπορεί να συνδεθεί και με το βουλγάρικο επώνυμο Lev ‘ Λέων’ (Συμεωνίδης, 2010: 809).
- Το *Μακρύσιον* μπορεί να προέρχεται από το σλαβικό Mokresb ‘ τόπος με νερά’ ή με αλβανική μεσολάβηση Mokresi (Συμεωνίδης, 2010: 865).
- Το *Μελιδόνιον* ίσως είναι αρχαιοελληνικής προέλευσης από το κύριο όνομα Μυρμιδών < δωρ. Μυρμηδόνες ‘ μύρμηκες’. Η εξέλιξη έγινε με την επίδραση του μέλι, καθώς το χρώμα του μελιού χαρακτηρίζει μια κατηγορία μυρμηγκιών.

Το επώνυμο Μελιδόνης, επίσης ίσως από το σλάβικο melb ‘ ασβεστόλιθος και dbno ‘ έδαφος’ (Συμεωνίδης, 2010: 905).

- Ο Μπουλιάρης ενδέχεται να προέρχεται από το μεσαιωνικό εμβολάριος < έμβολοι ‘στεγασμένοι δρόμοι, όπου πουλούσαν διάφορα είδη’, ή από το νεοελληνικό διαλ. Μπολή < αμπολή < αρχ. Εμβολή ‘είσοδος’ ή από το έμβολος και παραγωγική κατάληξη -iáρις. Ο Vasmer αναφέρει άλλες δύο εκδοχές: βουλγάρικο boliarinb ‘ευγενής’, bolarin, σερβοκροάτικο boliarin και ελληνικό μπόλιαρης ‘ ζητιάνος’ (Συμεωνίδης, 2010: 998).

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να κάνω μια αναφορά και στις ιερές μονές της Αρκαδίας που αποτελούν και αυτές με τη σειρά τους οικισμούς του Νομού και θεωρώ ότι τα ονόματά τους είναι σωστό να αναφερθούν. Να επισημάνω επίσης, ότι έχουν προσμετρηθεί στο σώμα των οικωνυμίων μιας και η πηγή της ελληνικής Στατιστικής Αρχής τις εντάσσει στους οικισμούς του Νομού. Το ετυμολογικό λεξικό του Συμεωνίδη (2010) με βοήθησε και εδώ στην εύρεση των προελεύσεων των ονομάτων των μονών.

- Ιερά Μονή Λουκούς: Προέρχεται από το σλάβικο lyko ‘φιλύρα’ και φυτωνυμικό επίθημα -ου ή δάσος με φλαμουριές.
- Μονή Αγίου Ιωάννου Προδρόμου: Ελληνιστικής προέλευσης
- Μονή Αγίου Νικολάου Καλτεζών: Ελληνικής προέλευσης
- Μονή Αγίων Θεοδώρων: Ελληνικής προέλευσης
- Μονή Αιμυαλών ή Φιλοσόφου: Πρόκειται για ελληνική παραγωγή σε σλάβικη βάση, τοποθεσία με αργιλόχωμα, οι Εμιαλοί από το σλάβικο melb ‘ασβεστόσκονη’.
- Μονή Αμπελάκη : Ελληνικής προέλευσης από επώνυμο Αμπελάκης και επίθημα -άκης
- Μονή Βαρσών: Βουλγάρικης προέλευσης vbrhce, υποκορ. του vbrh ‘κορυφή’
- Μονή Γοργοπηκίου: Αρχαιοελληνικής προέλευσης, γοργός + επήκοος, επίθετο των αρχ. Θεών και ιδιαίτερα του Ασκληπιού.
- Μονή Ελώνης: Μεσαιωνικής προέλευσης από το έλος
- Μονή Εορτακουστής: Ελληνικής προέλευσης
- Μονή Επάνω Χρέπας: Αλβανικής προέλευσης shkrepi ‘ βραχώδης, άδενδρη και χωρίς βλάστηση περιοχή’.
- Μονή Κανδήλας : Ιταλικής προέλευσης, όπως και το οικωνύμιο

- Μονή Καρυάς: Αρχαιοελληνικής προέλευσης, όπως και το οικωνύμιο
- Μονή Μαλεβής: Επώνυμο Μαλεβή < τοπωνύμιο Μαλεβός ‘βουνό Πάρνωνας’ αλβανικής προέλευσης πιθανότατα από το mali ‘βουνό’ συναντάται και Μαλεβρός.
- Μονή Μπούρα: Αλβανικής προέλευσης
- Μονή Παναγίας Καρυάς: Ελληνικής προέλευσης
- Μονή Παναγίας Κερνίτσης: Σλάβικης προέλευσης krinica ‘πηγή, πηγάδι’
- Μονή Προδρόμου: Ελληνικής προέλευσης

2.5 Μια απόπειρα ερμηνείας των μετονομασιών

Όπως διαπιστώθηκε στις προηγούμενες ενότητες (2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 2.2.4), το εύρος των μετονομασιών ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένο: 31 σλάβικα δηλαδή το 7,2 % των συνολικών οικωνυμίων, 31 αλβανικά επίσης το 7,2 % και 22 τουρκικά ονόματα δηλαδή το 5,1 % άλλαξαν στην Αρκαδία μετά την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους. Για την ερμηνεία του φαινομένου, θα πρέπει κανείς να καταφύγει στην καταγραφή του ευρύτερου ιστορικού πλαισίου μέσα στο οποίο έλαβε χώρα η διαδικασία αυτή.

Στα 1819 μ.Χ. ο Αθανάσιος Σταγειρίτης υποστήριξε μια αλλαγή του ελληνικού χάρτη λόγω των επιδρομών ξένων φύλων θεωρώντας ότι από αυτό το μείγμα Ελλήνων και ξένων επηρεάστηκε και ο πολιτισμός και η γλώσσα των Ελλήνων. Αυτή η παρατήρησή του συνδέεται με το ζήτημα των τοπωνυμίων της Ελλάδας. Τα τοπωνύμια εκλαμβάνονταν ως απόδειξη της ιστορικής εξέλιξης του κράτους και το θέμα της διαχείρισής τους έπαιξε σημαντικό ρόλο στα πολιτικά δρώμενα της εποχής.

Από νωρίς εμφανίσθηκε η ανάγκη να δοθεί μια λύση στο « πρόβλημα» των ονομάτων των περιοχών της χώρας. Την περίοδο 1863-1908 έγιναν μόνο 34 μετονομασίες, ενώ μέσα σε τρία χρόνια από το 1926- 1928 επιτελέστηκαν 2.479 μετονομασίες. Αυτές άνοιξαν τον δρόμο για τη δημιουργία ενός καινούριου τοπωνυμικού χάρτη που ήταν μακριά από τις αρχικές προσπάθειες αλλαγών με φιλολογικά και ιστορικά τεκμήρια.

Ενδεικτικά, κάποιες μετονομασίες ήταν: το *Ζητούνι* σε *Λαμία*, τα *Σάλωνα* σε *Άμφισσα*, η *Ντροπολιτσά* σε *Τρίπολη*. Εκείνη την εποχή επί της βασιλείας του Όθωνα επελέγησαν ονόματα που να ακούγονται ωραία στα αυτιά των Ελλήνων, επιλεγμένα από την αρχαία και βυζαντινή εποχή. Θεωρούσαν ότι έπρεπε να αναδειχθούν έτσι τα

τοπωνύμια που να υποστηρίζουν την υπόθεση της ιστορικής συνέχειας των Ελλήνων και να ξεφύγουν από τα ξενικά ονόματα των λαών που είχαν κάνει επιδρομές στους τόπους. Υπήρχε και η άποψη του Φαλμεράυερ ότι οι Έλληνες εξαφανίστηκαν ως λαός λόγω των Σλάβων και των Αλβανών που παρουσιάστηκαν στον τόπο τους, οπότε ήταν έντονη η ανάγκη αλλαγής αυτού του κλίματος που θα μπορούσε να δημιουργηθεί εξαιτίας των μη ελληνικών ονομάτων των περιοχών, βουνών, δρόμων κτλ.

Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, το κράτος αντιμετώπισε το ζήτημα του τοπωνυμικού ταυτισμένο με τη διοικητική του οργάνωση και την ενίσχυση της εθνικής του υπόστασης. Κατά τη διάρκεια των βαλκανικών, το 1913 παρατηρείται μια προσπάθεια μεταβολής των τοπωνυμίων από γεωγραφικά ονόματα σε πολιτικά συνθήματα. Δεν είναι τυχαίο ότι μετά την προσχώρηση της Ηπείρου και της Μακεδονίας το 1913, της Θράκης το 1919-20 και τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, συντελέστηκε ο χρόνος για τον σχηματισμό του εθνικού κράτους. Ήταν η ώρα να βάλει σε τάξη τα πράγματα που του έφερναν στο μυαλό κακές αναμνήσεις, με επιδρομές ξένων φύλων, ξενικές ονομασίες και ανησυχία για την αμφισβήτηση της ομοιογένειας του ελληνικού κράτους.

Στις 8 Ιουνίου του 1909 δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης το Βασιλικό διάταγμα για τη σύσταση επιτροπής με σκοπό τη μελέτη των τοπωνυμίων της Ελλάδας. Η αρμοδιότητά της θα ήταν να αλλάξουν όνομα όσα τοπωνύμια ήταν ξενόγλωσσα ή «κακόφωνα» και δεν είχαν ιστορικό ενδιαφέρον. Δόθηκαν κατευθυντήριες γραμμές από την κεντρική εξουσία, ώστε να απαλλαγεί το κράτος από ξενικά ονόματα που έβαζαν σε κίνδυνο την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων αλλά και το φρόνημά τους.

Πρόεδρος της επιτροπής ήταν ο Γ. Πολίτης. Οι καθηγητές- μέλη: Σπ. Λάμπρος (ιστορικός), Γ. Χατζιδάκις (γλωσσολόγος), Γρ. Βερναρδάκης (φιλόλογος), Χρ. Τσουντας (αρχαιολόγος) και Π. Καββαδίας (αρχαιολόγος). Η συσταθείσα επιτροπή να ικανοποιήσει τις βουλές του κράτους. Δεν ήταν τόσο εύκολο όμως και γρήγορα σταμάτησαν τα καθήκοντά της ως προς την εύρεση νέων ονομάτων και περιορίστηκε στην επίβλεψή τους ως προς την επιστημονικότητα που επιδείκνυαν, καθώς ανέλαβαν πια οι δήμοι και οι κοινότητες. Πράγματι προχώρησαν γρήγορα τη διαδικασία, αλλά υπήρχαν σφάλματα και έπρεπε να δοθούν επίσημες οδηγίες κάτι που συνέβη το 1919.

Προτάθηκε τότε να δοθούν ονόματα από τα φυσικά χαρακτηριστικά του κάθε τόπου, ρέματα, πηγές, ποτάμια, δέντρα, εκκλησίες. Η επιλογή για πρώτη φορά απομακρύνεται από την αρχαία και βυζαντινή γλώσσα που προκρινόταν έως τότε. Με

τις νέες οδηγίες ήταν πιο εύκολο και λιγότερο χρονοβόρο να κινηθεί η διαδικασία μεταβολής των ονομάτων. Από το 1909 ως το 1920 είχαν πραγματοποιηθεί μόνο 200 μετονομασίες.

Ειδικά μετά την επέκταση του κράτους ως τη Θράκη το 1919 οι ονοματοδοσίες επιταχύνθηκαν και ήταν αναμενόμενο κάποια στιγμή να μην μπορούν να βρουν άλλα αρχαία ονόματα και να καταφύγουν αναγκαστικά όπως είπαμε σε ονόματα από το φυσικό περιβάλλον ή σε επαγγέλματα των κατοίκων ή σε μεταφράσεις τούρκικων τοπωνυμίων σε ελληνικά, π.χ. το *Δομπάν* σε *Δόμπανο* και το δικαιολόγησαν ότι θα ήταν πιο οικείο στους κατοίκους, άρα θα το συνήθιζαν εύκολα.

Βλέπουμε, ότι πλέον δεν ενδιαφέρονται τόσο πολύ για την εύρεση ενός αρχαίου ονόματος που να ταιριάζει με το παλιό, αλλά επιλέγουν εύκολες λύσεις και κυρίως άμεσες για να επιταχύνουν τη διαδικασία της αλλαγής των τοπωνυμίων. Μετά την εισροή του μισού εκατομμυρίου προσφύγων σε Μακεδονία, Θράκη και αντίστοιχα τη μετακίνηση 500.000 προσφύγων στην Τουρκία ήταν αναγκαία η μετονομασία των περιοχών του κράτους, για να μπορέσει να σχηματιστεί μια ενιαία εθνική ταυτότητα συμπαγής και χωρίς ίχνος ξένων επιρροών.

Οι 2.479 μετονομασίες που συνέβησαν το 1926 – 1928 έγιναν κατά βάση στη Μακεδονία. Η γλωσσική αφομοίωση έπρεπε να περιλαμβάνει και τα τοπωνύμια. Οι πρόσφυγες που ήρθαν έπρεπε να νιώθουν Έλληνες.

Συμπεραίνουμε, ότι οι μετονομασίες αποτέλεσαν πρωταρχική μέριμνα της πολιτείας, ώστε να μπορέσει το κράτος μετά την ανεξαρτησία του και τα χρόνια κατακτήσεων από Τούρκους κυρίως, να σταθεί αλώβητο και ομοιογενές. Τα ίχνη ξένων λαών ήταν επιτακτικό να διαγραφούν και να δημιουργηθεί ένας νέος χάρτης απαλλαγμένος από το «βλαβερό» παρελθόν και αποτελούμενο πια από ελληνόφωνους πληθυσμούς. Είναι αναμενόμενο ότι στα πλαίσια αυτής της δημιουργίας ενός ισχυρού εθνικά και γλωσσικά κράτους έγιναν λάθη και απροσεξίες όσον αφορά τη γλωσσολογική και ιστορική μελέτη των τοπωνυμίων. Το διακύβευμα όμως ήταν ο σχηματισμός ενός ομοιόμορφα δομημένου κράτους με υψωμένο το εθνικό φρόνημα των πολιτών (Κυραμαργιού, 2010: 3-26).

2.6 Επίλογος

Στο παρόν κεφάλαιο ανέλυσα την προέλευση των οικωνυμίων της Αρκαδίας με κυρίαρχες δύο γλώσσες τη σλαβική και την αλβανική, μίλησα για τις αλλαγές που

δέχθηκαν τα οικονύμια της Αρκαδίας μέσα στο χρόνο και κυρίως στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, την αρχαιοελληνική προέλευση πολλών οικωνυμίων της σύγχρονης Αρκαδίας και τέλος αναφέρθηκα στη διαδικασία των μετονομασιών του ελληνικού κράτους. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί πρόκειται να αναπτύξω τη μορφολογική πλευρά των οικωνυμίων μέσω διαδικασιών παραγωγής, σύνθεσης και κλίσης.

Κεφάλαιο 3

Μορφολογική ανάλυση των παράγωγων αρκαδικών οικωνυμίων

3.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα μιλήσω για τη μορφολογική διαδικασία της παραγωγής. Πρώτα θα αναλύσω τη συγκεκριμένη μορφολογική διαδικασία και στη συνέχεια καταγράφοντας τα προθήματα και τα επιθήματα της νέας ελληνικής στηριζόμενη στο μοντέλο της Ράλλη και τα βιβλία της για τη Μορφολογία θα εντάξω τα οικωνύμια της Αρκαδίας με βάση το αν έχουν προκύψει με παραγωγή με προθήματα ή επιθήματα.

3.2 Παραγωγή

Η *παραγωγή* (*derivation*) είναι μια διαδικασία κατά την οποία σχηματίζεται μια καινούρια λέξη, συνδυάζοντας το θέμα με ένα παραγωγικό πρόσφυμα. Οι κατηγορίες λέξεων που μπορούν να δημιουργηθούν είναι τα ουσιαστικά, τα ρήματα, τα επίθετα και τα επιρρήματα. Τα προσφύματα διακρίνονται σε προθήματα και επιθήματα, ανάλογα με τη θέση που κατέχουν στη δομή αναφορικά με το θέμα. Τα δε πρώτα εντοπίζονται στην αρχή πριν το θέμα, τα δε δεύτερα στο τέλος μετά το θέμα (Ράλλη, 2005: 138).

3.2.1 Παραγωγή με προθήματα των οικωνυμίων της Αρκαδίας

3.2.1.1 Νεοελληνικές λέξεις παράγωγες με προθηματοποίηση

Τα προθήματα της ελληνικής γλώσσας είναι τα α-, ευ-, δυσ-, ξε-, το μόνο ελληνικό είναι το ξε-, τα υπόλοιπα τρία ανήκουν στην αρχαία ελληνική και κάποια άλλα που παλαιότερα τα ονομάζαμε προθέσεις που προέρχονται από την αρχαία ελληνική: ανά, αντί, παρά, κατά, διά, προς, προ, από, εις, εν, εκ, επί, μετά, παρά, περί, συν, υπέρ, υπό. Για να θεωρηθούν αυτοί οι τύποι προθηματικοί πρέπει να εξεταστούν με βάση

συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ειδικότερα την παραγωγικότητα, τη δομική συμπεριφορά τους και τη σημασία τους.

Ως προς την παραγωγικότητα (productivity) εννοούμε ότι τα προθήματα αυτά δεν μπορούν να σταθούν σε παραγωγικούς σχηματισμούς αλλά σε τυποποιημένες εκφράσεις και φράσεις, όπως *εκ των έσω, υπό το μηδέν, συν τω χρόνω* κ.ά.

Η δομική συμπεριφορά (structural model) σχετίζεται με το γεγονός ότι τα προθήματα δεν είναι δυνατόν να σταθούν μόνα τους στον λόγο αλλά συναντώνται πάντα ως δεσμευμένα μορφήματα. Αντιθέτως, οι ελληνικές προθέσεις (με, σε, για) δε συμμετέχουν στη δημιουργία λέξεων.

Τέλος, η σημασία για τα προθήματα μπορεί να μην είναι σταθερή και ρητή το ίδιο συμβαίνει και με τις προθέσεις της νέας ελληνικής. Για παράδειγμα το *από* χρησιμοποιείται στην νέα ελληνική ως πρόθεση που δείχνει την προέλευση (βγήκε από το σπίτι), ενώ το αντίστοιχο *από* μπαίνει ως πρόθημα σε ένα ρήμα και σημαίνει κάτι διαφορετικό (αποχωρίζομαι, αποστέλλω) (Ράλλη, 2005: 43-44).

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2005: 44-47) τα προθήματα που προέρχονται από την αρχαία ελληνική δε συνδυάζονται με λαϊκές λέξεις. Ένας ενδεχόμενος συνδυασμός τους θα οδηγούσε σε μη γραμματικούς τύπους. Δηλαδή, το παράγωγο *υποπίπτω* δε θα μπορούσε να γίνει *υποπέφτω* και αντίστοιχα το νεοελληνικής προέλευσης *ξεσχηματίζει* λέξεις με λαϊκές καταβολές: *ξεπέφτω* κι όχι *ξεπίπτω*. Επίσης, όταν συνδυάζεται ένα πρόθημα με ένα ουσιαστικό, η καινούρια λέξη που σχηματίζεται εμφανίζει μετατόπιση του τόνου της βάσης στην 3^η από το τέλος συλλαβή. Έτσι θα δούμε *α + τύχη = άτυχος, ευ + πίστη = εύπιστος*. Το ίδιο συμβαίνει και με τα αρχαιοπρεπή προθήματα: *υπόλογος, ανάπαυση*. Ένα άλλο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό για τα προθήματα της νεοελληνικής είναι ότι δεν εμφανίζουν μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά. Αντίθετα, στην αρχαία υπήρχε το κλιτικό πρόθημα της αύξης το οποίο μάκκαρε την έννοια [παρελθόν]. Γι' αυτό τον λόγο στον Παρατατικό, τον Αόριστο και τον Υπερσυντέλικο της αρχαίας ελληνικής συναντούσαμε την αύξηση ε- σε όλα τα πρόσωπα (*έπαυον, έπαυες, έπαυε, επαύομεν, επαύετε, έπαυον για τον ενεργητικό Ένεστώτα, έπαυσα, έπαυσες, έπαυσε, επαύσαμεν, επαύσατε, έπαυσαν για τον ενεργητικό Αόριστο και επεπαύκειν, επεπαύκεις, επεπαύκει, επεπαύκημεν, επεπαύκητε, επεπαύκησαν για τον ενεργητικό Υπερσυντέλικο*) ενώ σήμερα έχει απομείνει μόνο στα τρία πρόσωπα του ενικού (*έπαυα, έπαυες, έπαυε, κτλ*) μιας και τονίζεται. Δεν επιτελεί κάποιον άλλο ρόλο, καθώς πλέον η ένδειξη του παρελθόντος επιτυγχάνεται από τις καταλήξεις των ρηματικών τύπων

Άλλη μια παρατήρηση από την αγγλική γλώσσα είναι αυτή των Haspelmath & Sims (2010: 35) όπου το πρόθημα -un χρησιμοποιείται μεν για τον σχηματισμό αντιθέτων αλλά όχι σε όλα τα επίθετα. Επιπλέον έχει μια συμπληρωματική, θα έλεγα, σχέση με το -non, το οποίο συνδυάζεται κυρίως με ουσιαστικά και όχι με επίθετα. Γι' αυτό οι γλωσσολόγοι επισημαίνουν ότι τα προσφύματα «επιλέγουν» μια συγκεκριμένη γραμματική κατηγορία για να ταιριάξουν.

Καταγράφοντας και μελετώντας τα οικωνύμια της Αρκαδίας προσπάθησα να εντοπίσω όσα είναι παράγωγα με προθηματοποίηση. Διαπίστωνα ότι δεν αποτελούν μεγάλο αριθμό, είναι μόλις 10 σε σύνολο 430 οικωνυμίων, ποσοστό της τάξης του 2,32 % είναι δηλαδή ελάχιστα αυτά που σχηματίζονται με τον συνδυασμό ενός προθήματος και ενός θέματος. Καταγράφονται όλα παρακάτω:

Αναβρυτόν: ανά + βρύζω

Απόσκια: από + σκιά

Επισκοπή: επί + σκοπή

Εύανδρον: ευ + άνδρας

Μεθύδριον: μετά + ύδωρ

Παραλογγοί: παρά + λόγος

Περιβόλια: περί + βάλλω

Προσήλια: προς + ήλιος

Άγιοι Ασώματοι: α + σώμα

Άγιος Αθανάσιος: α + θάνατος

3.2.2 Παραγωγή με επιθηματοποίηση

3.2.2.1 Νεοελληνικές λέξεις παράγωγες με επιθηματοποίηση

Τα επιθήματα είναι περισσότερα από τα προθήματα και διαφέρουν στο ότι αυτά διαφοροποιούνται σε δύο επιμέρους κατηγορίες: κλιτικά και παραγωγικά (Ράλλη, 2005: 47).

Κατά τους Haspelmath & Sims (2010) οι παράγωγες έννοιες είναι διαφορετικές από τις τιμές της κλίσης. Οι πιο διαδεδομένες διαγλωσσικά έννοιες είναι του ουσιαστικού πράκτορα (*agent noun*), π.χ. *drink-drinker*, του ουσιαστικού ποιότητας π.χ. *kind-kindness* και του διευκολυντικού επιθέτου, π.χ. *read-readable*. Υπάρχουν πολλοί τύποι παραγωγικών εννοιών. Συνήθως τα παραγωγικά μοτίβα είναι ικανά να

αλλάζουν τη γραμματική κατηγορία του βασικού λεξήματος. Ουσιαστικά να παραχθούν από ρήματα, επίθετα από ουσιαστικά κτλ. Σε αυτές τις περιπτώσεις διακρίνονται οι όροι: *denominal* (που προέρχονται από ουσιαστικά), *deverbal* (που προέρχονται από ρήματα) και *deadjective* (που προέρχονται από επίθετα).

Σύμφωνα με τον Μαρίνη (2020) και την Ράλλη (2022), τα κλιτικά επιθήματα (inflectional suffixes) έχουν το χαρακτηριστικό ότι διαφοροποιούνται από τα παραγωγικά (derivational suffixes), καθώς τα κλιτικά επιθήματα έχουν το χαρακτηριστικό ότι δεν αλλάζουν τη γραμματική κατηγορία της βάσης στην οποία προστίθενται. Η χρήση τους συμβάλλει απλά στο σχηματισμό διαφορετικών μορφών της βάσης, με άλλη συντακτική λειτουργία:

γράφ-ω, γράφ-εις, γράφ-ει ή τροχ-ός- τροχ-ού- τροχ-οί.

Ο ρηματικό τύπος *γράφω* μας δείχνει το πρώτο πρόσωπο, ο τύπος *γράφεις* το δεύτερο, ο τύπος *γράφει* το τρίτο. Και οι τρεις τύποι ανήκουν στο ίδιο λέξημα (*γράφω*) και διαφέρουν ως προς τις συντακτικές τους λειτουργίες.

Τα παραγωγικά επιθήματα από την άλλη όταν προστίθενται στη βάση είναι ικανά να μεταβάλουν τη γραμματική κατηγορία της, π.χ. *λύνω* + *σιμο* = *λύσιμο*, το ρήμα με το επίθημα έγινε ουσιαστικό. Ωστόσο δεν αλλάζει πάντοτε η γραμματική κατηγορία π.χ. *μολύβι* + *άκι* = *μολυβάκι*. Εδώ δεν άλλαξε η γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού (Ράλλη, 2005:48).

Επιπλέον, τα παραγωγικά επιθήματα δεν έχουν υποχρεωτική παρουσία σε μια βάση. Μπορεί δηλαδή μια λέξη να σταθεί από μόνη της χωρίς να χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν και τα παράγωγά της, ενώ για την ελληνική γλώσσα στην περίπτωση των κλιτικών επιθημάτων είναι απαραίτητη η ύπαρξή τους: *γράφω* το -ω είναι υποχρεωτικό, αλλά το *γράψιμο*, *γραφή* όχι.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα παρατήρηση ανάμεσα στη χρήση των δύο επιθημάτων είναι ότι τα παραγωγικά δεν μπορούν να συνδυαστούν το ίδιο με όλες τις βάσεις ακόμα κι αν αυτές εμφανίζουν όμοια χαρακτηριστικά. Αν πάρουμε ως παράδειγμα τους ρηματικούς τύπους και δημιουργήσουμε παράγωγα με τα ίδια επιθήματα: -μα, -μος, -ση, -σιμο θα διαπιστώσουμε ότι δε σχηματίζονται πάντα λέξεις για όλα τα ρήματα. Όπως αναφέρει η Ράλλη (2005: 48) αν πάρουμε ως βάση ρήματα που τελειώνουν σε -νω: *λύνω*, *χάνω*, *χύνω*, *πίνω* και προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε νέες λέξεις με τα παραπάνω επιθήματα θα δούμε τα εξής:

Λύνω: λύσιμο, λύση, *λύμα, *λυμός

Χάνω: χάσιμο, χάση, *χάμα, χαμός

Πίνω: *πόσιμο (το ουσιαστικό), *πόση, *πόμα, *πομός

Χύνω: *χύση, χύσιμο, χύμα, χυμός

Η δυνατότητα συνδυασμού ενός επιθήματος με μια βάση δεν είναι πάντοτε σταθερή. Αυτό αναφέρουν και οι Haspelmath & Sims (2010: 34-35) δίνοντας το παράδειγμα του αγγλικού επιθήματος -able που ταιριάζει μόνο με ρήματα και δε θα ήταν γραμματικό ορθό να σχηματιστεί η λέξη *intelligentable*, δηλαδή να προστεθεί σε ένα επίθετο. Παραθέτουν και κάποιες διαφορές της παραγωγής με την κλίση μεταξύ άλλων ότι η παραγωγή έχει περιορισμένη εφαρμογή, δίνει μια νέα έννοια, δε σχετίζεται με τη σύνταξη και συνήθως εμφανίζει περισσότερη αλλομορφία βάσης, ενώ στην κλίση ισχύουν τα ακριβώς αντίθετα.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι δεν υπάρχουν για όλα τα ρήματα γραμματικά αποδεκτοί σχηματισμοί λέξεων, παρόλο που τελειώνουν στην ίδια κατάληξη και συνδυάζονται με τα ίδια επιθήματα. Οι λέξεις με τον αστερίσκο * δεν είναι αποδεκτοί σχηματισμοί.

Με τα κλιτικά επιθήματα είναι πιο εύκολη η διαδικασία, γιατί η προσθήκη τους στις βάσεις είναι πιο ελεύθερη, με την προϋπόθεση να υπάρχει ομοιομορφία ως προς την κλιτική τάξη μεταξύ του θέματος και του επιθήματος. Συγκεκριμένα, το ουδέτερο ουσιαστικό παλτό προκύπτει αν στο θέμα παλτ- τοποθετήσουμε το κλιτικό επίθημα -ο που ανήκει στην ίδια κλιτική τάξη. Δεν μπορεί να πάρει επίθημα από άλλη κλιτική τάξη (Ράλλη, 2005:49).

Μια ακόμη σημαντική διαφορά των δύο κατηγοριών είναι ότι τα παραγωγικά επιθήματα ενδέχεται να προκαλέσουν αλλαγές στη βάση, ενώ με τα κλιτικά δε γίνεται κάτι ανάλογο. Για να γίνει πιο κατανοητό θα δώσουμε μερικά παραδείγματα:

Ψέλν(ω) + μοσ = ψαλμός

Φορ(ώ) + ια = φορεσιά

Βλέπουμε ότι οι παράγωγες λέξεις δεν προκύπτουν από το αρχικό θέμα, αλλά επέρχεται μια δομική αλλαγή στη βάση. Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει με τα κλιτικά. Αυτά απλώς προσθέτουν ένα νέο στοιχείο. Έτσι στο ρήμα πλένω το -ω δηλώνει ότι είναι πρώτο πρόσωπο ενικού αριθμού και στο ουσιαστικό δρόμος το -ος δηλώνει την ονομαστική ενικού αριθμού.

Σε γενικές γραμμές τα κλιτικά προθήματα έχουν μεγάλο ρόλο στις λέξεις γιατί είναι αυτά που τους δίνουν νόημα και μπορούν να δημιουργούν προτάσεις. Η χρήση τους σε μια γλώσσα όπως η ελληνική με πλούσια κλίση είναι ουσιαστική και

σημαντική. Συγκεντρώνοντας τα γνωρίσματα που προσδίδουν τα κλιτικά επιθήματα με την παρουσία τους καταλήγουμε στα κάτωθι:

Ρήματα: πρόσωπο, αριθμός, χρόνος, όψη, φωνή, έγκλιση, κλιτική τάξη

Ονόματα: γένος, αριθμός, πτώση, κλιτική τάξη (Ράλλη, 2005:53).

Τα παραγωγικά και τα κλιτικά επιθήματα έχουν κάτι κοινό ως προς την επιλογή των βάσεων. Και τα δύο δεν μπορούν να συνδυαστούν την ίδια στιγμή με μια ονοματική και μια ρηματική βάση. Άλλο επίθημα θα πάρει ένα θέμα ρήματος και άλλο ένα θέμα ονόματος:

Βλέπ-εις αλλά όχι *βλέπ-ος*, *φόβ-ος* αλλά όχι *φόβ-εις*, για τα κλιτικά επιθήματα.

Δύ-ση αλλά όχι *φόβ-ση* για τα παραγωγικά.

Να σημειωθεί ότι η επιλογή της βάσης ονομάστηκε από τον Aronoff «υπόθεση μοναδικής βάσης», όμως αυτός ο διαχωρισμός δεν ισχύει πάντα στα παραγωγικά επιθήματα. Μπορεί να εφαρμόζεται στη διάκριση ονομάτων και ρημάτων, αλλά δεν ισχύει απόλυτα στη διάκριση ουσιαστικών και επιθέτων. Αυτό παρατηρούμε στη χρήση του υποκοριστικού *-άκι* που έχει την ικανότητα να επιλέγει και επίθετα και ουσιαστικά: *καραβάκι* < *καραβ-Ο* και *-ακι Ο*, *μικράκι* < *μικρ-Ε* -και *-άκι Ο*.

Τέλος, ως προς τη γραμμική σειρά θα λέγαμε ότι τα παραγωγικά ανήκουν στο στενό περιβάλλον του θέματος είναι πιο κοντά σε αυτό, ενώ τα κλιτικά ανήκουν στην περιφέρεια. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα τελευταία επηρεάζουν τη συντακτική λειτουργία μιας λέξης. Άλλωστε υποστηρίζεται ότι η κλίση και η σύνταξη είναι στενά συνδεδεμένες (Ράλλη, 2005:54,55).

Ας πάμε τώρα να δούμε τις κατηγορίες παραγωγικών επιθημάτων που υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα και αναφέρονται στη Ράλλη (2005:147-154):

A. Επιθήματα ρηματικής κατηγορίας

Ο/Ε/ΕΠΙΡ -ευ(ω)	χαϊδ-εύ-ω	χάδ-ι
	αγρι-εύ-ω	άγρι-ος
	κοντ-εύ-ω	κοντ-ά
Ο/Ε/ΕΠΙΡ -ιζ(ω)	γυαλ-ιζ-ω	γυαλ-ί
	Βρομ-ιζ-ω	Βρόμ-ικος
	Παραμερ-ιζ-ω	Παράμερ-α
Ο/Ε/ΕΠΙΡ -αζ(ω)	Σκ-ευ-άζ-ω	Σκεύ-ος
	Ήσυχ-άζ-ω	Ήσυχ-ος
	Συχν-αζ-ω	Συχν-ά

O/E/ΕΠΙΡ -ων(ω)	τελει-ών-ω	τέλ-ος
	πυκν-ών-ω	πυκν-ός
	ψηλ-ών-ω	ψηλ-ά
O/E -αιν(ω)	μαθ-αίν-ω	μάθημ-α
	ζεστ-αίν-ω	ζεστ-ός
O -αρ(ω)	γκαζ-αρ-ω	γκάζ-ι

B. Επιθήματα ουσιαστικών

P -τη(ς)	σκοπευ-τής	σκοπ-εύω
P -τηρα(ς)	αντιδρασ-τήρας	αντιδρ-ώ
P – τηρι	Χτυπη-τήρι	Χτυπ-ώ
P -ση	Φύ-ση	Φύ-ω
P-μ(ος)	Διωγ-μός	Διώκ-ω
P – σιμο	Πλύ-σιμο	Πλέν-ω
P – μα	Πέρασ-μα	Περν-ώ
P -αλα	Φευγ-άλα	Φεύγ-ω
P/E –(ε)ια	Απορ-ία	Απορ-ώ
	Συνέπ-εια	Συνεπ-ής
P/O – ει(ο)	Γραφ-είο	Γράφ-ω
	Ιατρ-είο	Ιατρ-ός
P/O/E – ουρα	Χασ-ούρα	Χάν-ω
	αγιαστ-ούρα	αγιασμ-ός
	κα-ούρα	καυτ-ός
O -ισμ(ος)	Χριστιαν-ισμός	Χριστιαν-ός
O – ιστη(ς)	Εθνικ-ιστής	Έθν-ος
O – ια	Μηλ-ιά	Μήλ-ο
O – ιλικι	Δικηγορ-ιλίικι	Δικηγόρ-ος
O – ι	Βυσσιν-ί	Βύσσιν-ο
O – ωνα(ς)	Αμπελ-ώνας	Αμπέλ-ι
O – αйна	Παναγιώτ-αινα	Παναγιώτ-ης
O/E -οτητα	Αδελφ-ότητα	Αδελφ-ός
	Γενναι-ότητα	Γενναί-ος
O/E – ίλα	κρασ-ίλα	κρασ-ί
	Ξιν-ίλα	Ξιν-ός
O/E – αδα	Γενει-άδα	Γέν-ι
	έξυπν-άδα	έξυπν-ος
O/E – οσυνη	ρωμιος-ύνη	ρωμι-ός
	έμπιστοσ-ύνη	έμπιστ-ος

B1.1 Υποκοριστικά

OYΣ/E -άκι	μολυβ-άκι	μολύβ-ι
	μικρ-άκι	μικρ-ός
O -ουδι	μαθητ-ούδι	μαθητ-ής
O -ιτσα	σουπ-ίτσα	σούπ-α
O -ουλης/ουλα/ουλι	χιον-ούλης/ ούλα/χιον-ούλι	χιον- χιόν-ι

B1.2 Μεγεθυντικά

Ο -αρο(ς) / -αρα	σκύλ-αρος/ σκυλ-άρα	σκύλ-ος
Ο -ακλα-ς/ -ακλα	φων-ακλάς/ φων-άκλα	φων-ή

B1.3 Εθνικά/ πατριδωνυμικά

Ο -ι/ια/ω-τη(ς)	Λευκαδ-ίτης	Λευκ-άδα
	Σπαρτ-ιάτης	Σπάρτη
	Τριπολιτσι-ώτης	Τρίπολη
Ο-ι/α/ια-ν(ος)	Πατρ-ινός	Πάτρ-α
	Αμερικ-ανός	Αμερικ-ή
	Παρ-ιανός	Πάρ-ος
Ο -ι/αι(ος)	Μηλίσ-ιος	Μηλι-ά
	Αθην-αίος	Αθήν-α
Ο -εζ(ος)	Κιν-έζος	Κίν-α

B1.4 Επαγγελματικά

Ο -α(ς)	Αυγουλ-άς	Αυγ-ό
Ο -τζη(ς)	Παγωτα-τζής	Παγωτ-ό
Ο - (ι)αρη(ς)	ταβερν-ιάρης	ταβέρν-α
Ο -ιερη(ς)	καμηλ-ιέρης	καμήλ-α
Ο- αδόρο(ς)	Τζογ-αδόρος	Τζόγ-ος
Ο -ιστη(ς)	Ασφαλ-ιστής	Ασφάλει-α
Ο -ιστα(ς)	Κιθαρ-ίστας	Κιθάρ-α
Ο -ια(ς)	Επαγγελματ-ίας	Επάγγελμ-α
P -εα(ς)	Διανομ-έας	Διανέμ-ω

B1.5 Επιθήματα παραγωγής θηλυκού γένους

Ο -ισσα	Μπακάλ-ισσα	Μπακάλ-ης
Ο -ρια	Φοιτήτ-ρια	Φοιτητ-ής
Ο-ινα	Δικηγορ-ίνα	Δικηγόρ-ος
Ο -ου	Καφετζ-ού	Καφέ-ς

Γ. Επιθήματα επιθέτων

P -τ(ος)	μιση-τός	μισ-ώ
P -σιμ(ος)	εκπαιδευ-σιμος	εκπαιδευ-ω
P -τήρι(ος)	απολυ-τήριος	απολύ-ω
P -τέ(ος)	Εισακ-τέος	Εισάγ-ω
P/O -ατ(ος)	Χορτ-άτος	Χορταίν-ω
	αερ-άτος	αέρ-ας
Ο -ιμ(ος)	εξαγωγ-ιμος	εξαγωγ-ή
Ο -ωδη(ς)	κινδυν-ώδης	κίνδυν-ος

Ο -ερ(ος)	βου-ερός	βου-ή
Ο -ενι(ος)	αγαλματ-ένιος	άγαλμ-α
Ο- (ι)ατικ(ος)	Πρωτοχρον-ιάτικος	Πρωτοχροινι-ά
Ο -ίσι(ος)	παλικαρ-ίσιος	παλικάρ-ι
Ο/Ε -ιστικ(ος)	αγορ-ίστικος	αγόρ-ι
	λαϊκ-ίστικος	λαϊκ-ός
Ο/Ε -ικ(ος)	ανατολίτ-ικος	ανατολ-ή
	κλασιάρ-ικος	κλασιάρ-ης
Ο/ΕΠΠ -ιν(ος)	γυάλ-ινος	γυαλ-ί
	πλα-ινός	πλάι
Ο/ΕΠΠ -ι(ος)	νότ-ιος	νότ-ος
Ε -ωπ(ος)	πρασιν-ωπός	πράσιν-ος

Γ1.Υποκοριστικά

Ε -ουλη(ς)/-ουλα/-ουλι	μαυρ-ούλης/μαυρ-ούλα/μαυρ-ούλι	μαύρ-ος
Ε -ουτσικ(ος)	Μικρ-ούτσικος	Μικρ-ός
Ε -ουλ(ος)	φαρδ-ουλός	φαρδύ-ς

Δ. Επιθήματα επιρρημάτων

Ε -α	κοντ-ά	κοντ-ός
Ε -ως	πλήρ-ως	πλήρ-ης

Μια παρατήρηση για αυτά που είδαμε στους προηγούμενους πίνακες είναι ότι η διαδικασία παραγωγής δεν είναι δυνατό να καθοριστεί με βάση τον συνδυασμό επιθήματος και θέματος, διότι ένα επίθημα ταιριάζει σε περισσότερα είδη θεμάτων. Μπορεί το ίδιο επίθημα (- ευω) να αποτελέσει παραγωγικό επίθημα και ενός ουσιαστικού και ενός ρήματος και ενός επιθέτου. Κάτι αντίστοιχο είπαμε και για το -ακι που συνδυάζεται και με επίθετα και με ουσιαστικά. Όλα αυτά συγκλίνουν σε μια ιδιότητα των επιθημάτων που ονομάζεται «πολυλειτουργικότητα».

3.2.3 Περιορισμοί στην παραγωγική διαδικασία των επιθημάτων

Είναι βέβαιο ότι θα υπάρχουν κάποιοι φραγμοί στη διαδικασία παραγωγής όσον αφορά την παρουσία των επιθημάτων. Θα αναφερθούμε εν συντομία σε αυτούς, για να έχουμε μια ιδέα στο πώς διαμορφώνονται τελικά οι λέξεις και πως συνδυάζονται αρμονικά.

Η πρώτη κατηγορία περιορισμών αφορά στη φωνολογία, μορφολογία, σημασιολογία και πραγματολογία. Όπως αναφέρει η Ράλλη (2005:154), στους Μαλικούτη-Drachman & Drachman (1989, 1995) υπάρχουν επιθήματα που εμφανίζουν μια συμπληρωματική κατανομή. Το *-μα* επιλέγει δυσύλλαβα θέματα (*πόρισ-μα*) και το *-σιμο* μονοσύλλαβα (*πλύσ-ιμο*). Μορφολογικά, το *-ιας* μπορεί να συνδυαστεί με αλλόμορφα θέματα ουσιαστικών σε *-μα*: *επάγγελ-μα* < *επαγγελματ-ίας*. Συντακτικά, είναι η δυνατότητα ταιριάσματος με συγκεκριμένες κατηγορίες βάσης, που δε γίνεται πάντα βέβαια. Για παράδειγμα το επίθημα *-μος* προστίθεται σε ρήματα κι όχι ονόματα (*πνιγ-μός από το πνίγ-ω*). Σημασιολογικά, το επίθημα *-της* δεν έχει τη δυνατότητα να συνδυαστεί με ένα ρήμα που δηλώνει κατάσταση αλλά μόνο με ρήματα που δηλώνουν δραστηριότητα, π.χ. *χορ-εύω* < *χορευ-τής*. Πραγματολογικά, ο αποκλεισμός έγκειται στο ότι επιθήματα που δείχνουν μεγεθυντικό βαθμό δεν ταιριάζουν με θέματα που φανερώνουν αφηρημένη έννοια, π.χ. ενώ η λέξη *σακουλ-άρα* είναι αποδεκτή, η λέξη *σκεψ-άρα* δεν είναι (Ράλλη, 2005:155).

Η δεύτερη κατηγορία έχει σχέση με τα λεξικά χαρακτηριστικά των βάσεων. Υπάρχουν επιθήματα όπως το *-αρω* που προσκολλώνται σε ξενικής προέλευσης θέματα, π.χ. *φαλτσάρω* < *φάλτσο* (ιταλικό) ή επιθήματα που επιλέγουν θέματα αντίστοιχης προέλευσης με αυτά. Για παράδειγμα το λόγιο επίθημα *-ιος* θα ταιριάζει με λόγιας προέλευσης θέμα (*αρχίλειος* < *Αρχιλεύς*).

Η τρίτη κατηγορία σχετίζεται καθαρά με την ίδια τη γλώσσα και το σύστημά της που δεν επιτρέπει να δημιουργούνται λέξεις των οποίων το θέμα και η σημασία δίνονται από άλλες λέξεις που προϋπάρχουν. Έτσι, από το *νικώ* > *νίκη* και δε χρειάζεται άλλο παράγωγο * *νίκηση*, από το *χαζεύω* > *χαζός* και όχι *χαζευτής*. Επιπλέον άξια σχολιασμού είναι και η περίπτωση των επιθημάτων *-αδα* και *-οσνη* που συνδυάζονται στην ελληνική με ονόματα που δηλώνουν αφηρημένες έννοιες. Το *-αδα* προέρχεται από το βενετσιάνικο *-ada* της λέξης *καντάδα*, το *-οσνη* προέρχεται από την αρχαία Ελλάδα και προστίθεται σε θέματα μόνο ελληνικής καταγωγής, γι' αυτό είναι και λιγότερο παραγωγικό από το πρώτο που συνοδεύει θέματα και ξένης προέλευσης (Ράλλη, 2005:156).

3.2.3.1 Συνδυαστικότητα παραγωγικών επιθημάτων

Τα κλιτικά επιθήματα μπαίνουν δίπλα σε θέματα για να δημιουργήσουν κλιτές λέξεις. Τα θέματα είτε αποτελούνται από ένα μόρφημα είτε από πολλά. Στη δεύτερη

περίπτωση μπορούμε να εντοπίσουμε θέματα που αποτελούνται από πολλά μορφήματα, στα οποία έχουμε την προσθήκη των κλιτικών επιθημάτων: [[[[πλαν]-ευ]-τ]-ικ]-ός].

Το -ος αποτελεί επίθημα του θέματος πλανευτικ- που με τη σειρά του αποτελείται από το αλλόμορφο πλανευτ- του θέματος του ουσιαστικού πλανευτής και το επίθημα -ικ. Το θέμα πλανευτ- έχει την αρχή του στο ρηματικό θέμα πλανευ- και το επίθημα -της. Η Ράλλη (2022) σημειώνει ότι χαρακτηριστικό των κλιτικών επιθημάτων είναι ότι μπαίνουν στο τέλος των λέξεων, διότι τις ολοκληρώνουν. Με αυτόν τον τρόπο δεν είναι δυνατή η παρουσία περαιτέρω επιθημάτων μετά από ένα κλιτικό επίθημα. Μπορούν βέβαια να συνδυαστούν με τα παραγωγικά όπως είδαμε.

3.2.4 Παραγωγικά επιθήματα στα οικονύμια της Αρκαδίας

Ας πάμε τώρα να δούμε ποια οικονύμια της Αρκαδίας που μελετάμε ανήκουν στην κατηγορία των παραγωγικών επιθημάτων. Το μόνο σίγουρο είναι ότι πρόκειται για πολύ περισσότερα από ότι τα παραγωγικά προθήματα. Προσπαθήσαμε να τα ομαδοποιήσουμε, έχοντας ως οδηγό τον αντίστοιχο Πίνακα της Ράλλη (2005) για την Νέα Ελληνική Γλώσσα:

Στα υποκοριστικά διακρίνουμε τα εξής 17 παράγωγα οικονύμια:

- *Αγριδάκιον*: αγρίδ + άκι < αγρίδι
- *Αμπελάκιον*: αμπελ + άκι < αμπέλι
- *Βιδιάκιον*: Βίδ +άκι < vidh-i (αλβαν.) + άκι
- *Βρυσούλαι*: Βρύς+ ούλα < βρύση
- *Καλυβάκια*: Καλύβ + άκι < καλύβα
- *Καμαρίτσα*: καμαρ + ίτσα <κάμαρα
- *Καστράκι*: καστρ + άκι < κάστρο
- *Κερασίτσα*: κερας+ ίτσα < κεράσι
- *Λιβαδάκι*: λιβαδ +άκι < λιβάδι
- *Λιμανάκια*: λιμάνι + άκι < λιμνή
- *Μοναστηράκιον*: μοναστηρ + άκι
- *Νέα Εκκλησούλα*: εκκλησ+ ούλα < εκκλησία
- *Παναγίτσα*: Παναγ + ίτσα <Παναγία

- Πηγαδάκια: πηγαδ + άκι < πηγάδι
- Πλατανάκιον: πλαταν + άκι < πλάτανος
- Πυργάκιον: πυργ + άκι < πύργος
- Φαναράκιον: φαναρ + άκι < φανάρι
- Χαντάκια: χαντ + άκι < χάνδαξ

Στα επαγγελματικά διακρίνουμε τα εξής **9** παράγωγα οικονύμια:

- Καρδαράς: καρδάρ + ας < καρδάρα
- Βουτσαράς: βουτσάρι + ας < βούτσα
- Φούσκαρη: Φούσκ + άρης < φούσκα
- Καμινάριον: καμιν + άρης < καμίνι
- Καρβουνάρης: καρβουν + άρης < κάρβουνο
- Κεραστάρης: κεραστ + άρης
- Μπουλιάρης: μπουλ + ιάρης (αμφιλεγόμενης προέλευσης οικονύμιο)
- Περπατάρης: περπατ + άρης
- Πραματευτής: πραγματευ + τής < πραγματεύ-ω

Στα επιθήματα θηλυκού γένους:

- Μελιγού: μελιγ + ου < Μελιγού
- Καρκαλού: καρκαλ + ου < άγνωστης προέλευσης
- Γαβριά: γάβρος + ιά
- Μαρμαριά: μαρμαρ + ιά

Επιθήματα σε -ιά

- Βλησιδιά: βλησιδ + ιά
- Δαβιά: Δαβ + ιά
- Μηλιά: μηλ + ιά
- Μουριά: μουρ + ιά
- Μυγδαλιά: μυγδαλ + ιά
- Ποταμιά: ποταμ + ιά
- Πτεριά: πτερ + ιά
- Πουρναριά: πουρναρ + ιά

- Παραδείσια: παράδεισος + ιά

Το επίθημα -αίκα: (Συμεωνίδη, 2010: 101)

Αναφέρεται από τον Συμεωνίδη ότι πρόκειται για επίθημα ονομάτων οικογενειών που λήγουν σε -αίοι, π.χ. *Σπαθαραίοι* και παίρνουν το επίθημα -ικα ώστε να προκύψει το *Σπαθαραίικα*. Στην Αρκαδία συναντάμε αρκετά τέτοια οικωνύμια με το συγκεκριμένο παραγωγικό επίθημα:

- Γιοκαραίικα: Γιόκαρ + αίικα < Γιόκαρης < αλβ. Gjokar
- Κακουραίικα: Κακουρ + αίικα < Cacuri
- Μανταίικα: Μαντ + αίικα < Μάντης
- Μπουζαναίικα: Μπουζαν + αίικα < Μπουζάνης < αλβ. Buze-a ή bozane
- Παυλείικα: Παυλ + έικα < δε βρέθηκε η προέλευση
- Ρουναίικα: Ρουν + αίικα < αλβ. Rrunje-a
- Σαπουνακαίικα: Σαπουνάκ + αίικα < Σαπουνάκης
- Σαρλαίικα: Σαρλ + αίικα < Σαρλής < τουρκ. Sarili
- Σπαναίικα: Σπαν + αίικα < Σπανός

3.3 Επίλογος

Αυτήν ήταν η εμφάνιση της παραγωγικής διαδικασίας στα οικωνύμια της Αρκαδίας, μεγαλύτερη η παρουσία των επιθημάτων σε σχέση με τα επιθήματα και συνεχίζουμε με την επόμενη μορφολογική διαδικασία.

Κεφάλαιο 4

Σύνθεση

4.1 Εισαγωγή

Σύνθεση είναι η διαδικασία κατά την οποία μπορούν να δημιουργηθούν μορφολογικά πολύπλοκα στοιχεία από το λιγότερο δύο θέματα. Είναι μια παραγωγική διαδικασία της νέας ελληνικής γλώσσας και τα αποτελέσματά της είναι σύνθετες λέξεις που σύμφωνα με την Ράλλη 2022, 2005, 2013 και Ralli (2013) διαθέτουν τα παρακάτω κυρίως γνωρίσματα:

- 1) Ένας τόνος. Η σύνθετη λέξη που προκύπτει διαθέτει έναν τόνο που είτε συμπίπτει με τον τόνο ενός από τα δύο μέρη του σύνθετου είτε όχι. Για παράδειγμα *ανοιγοκλείνω*, βλ. *κλείνω*, αλλά *μαχαιροπίρουνο* βλ. *πιρούνι*.
- 2) Σημασία που δεν απορρέει πάντα από τις σημασίες των δύο μερών που φτιάχνουν το συνθετικό. Υπάρχουν φράσεις που παρουσιάζουν μια σημασιολογική διαφάνεια και αυτό που εννοούν συνδέεται με τα επιμέρους στοιχεία, υπάρχουν όμως και φράσεις που παρουσιάζουν σημασιολογική αδιαφάνεια και η σημασία τους δε σχετίζεται με τα επιμέρους συστατικά. Ας δούμε για καλύτερη εμπέδωση: *ασπροπίνακας* σημαίνει ακριβώς αυτό που δηλώνουν το «*άσπρος*» και ο «*πίνακας*», το *ασπροπρόσωπος* όμως δε σημαίνει κάποιον με λευκό χρώμα στο πρόσωπο αλλά ‘τον έντιμο, τον αντρόπιαστο’.
- 3) Συστατικά που δεν είναι πάντα ολόκληρες λέξεις. Εννοούμε τα θέματα που απομένουν χωρίς τα κλιτικά επιθήματα:

α. *κακότυχος* < *κακ-* και *τυχ-* , κακή τύχη

β. *σφουγγαρόπανο* < *σφουγγαρ-* και *παν-* , σφουγγάρι πανί.

4.2 Το συνδεδετικό φωνήεν -ο

Υπάρχει ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό στη διαδικασία της σύνθεσης που αποτελεί τον δείκτη της και αυτός είναι το φωνήεν -ο-. Ο ρόλος του είναι να ενώνει τα δύο επιμέρους συνθετικά και να εξασφαλίζει το πέρασμα από το ένα συστατικό στο άλλο:

α. *κολοκυθοκεφτές* < κολοκυθ-ο-κεφτές

β. *τυρόπιτα* < τυρ-ό-πιτα

Όπως διαπιστώνουμε από τα δύο παραδείγματα το -ο- δε βρίσκεται σε κάποιο από τα θέματα που συμμετέχουν στη σύνθεση. Δεν μπορεί κανείς να υποθέσει ότι στην περίπτωση της σύνθεσης το συγκεκριμένο συνθετικό τελειώνει σε -ο, γιατί και σε άλλες περιπτώσεις το θέμα εμφανίζεται χωρίς το -ο:

α. *κολοκύθι- κολοκυθάκι- κολοκυθ-*

β. *τυρί-τυρένιος-τυρ-*.

Στην αρχαία Ελλάδα βέβαια το ο- ήταν θεματικό φωνήεν. Εκείνα τα χρόνια πίστευαν ότι ήταν το φωνήεν που σε συνδυασμό με τη ρίζα θα σχηματίσει το θέμα μιας λέξης. Για παράδειγμα, στη λέξη φόβος, το φοβ-αποτελεί τη ρίζα, το φοβο- το θέμα και το -ς το κλιτικό επίθημα. Στη συνέχεια εξελίχθηκε το θεματικό φωνήεν και μέσα από μελέτες της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1983) και των Ράλλη & Ραυτοπούλου (1999) έφτασε να παγιωθεί ως «συνδεδετικό φωνήεν» της σύνθεσης (Ράλλη, 2005:164-166), Μαρίνης (υπό έκδοση).

Άλλο ένα ζήτημα που χρήζει προσοχής είναι η διάκριση του συνδεδετικού φωνήεντος -ο από το κλιτικό επίθημα, ειδικά όταν υπάρχει ταύτιση στη μορφή του πρώτου συνθετικού με τη μορφή των κλιτών λέξεων, ώστε να εικάσουμε ότι το -ο είναι επίθημα:

α. *Κοκκινόψαρο* < κόκκινο ψάρι

β. *Μονόζυγο* < μόνο ζυγό

γ. *Νερόμυλος* < νερό μύλος

Βλέποντας τα παραπάνω παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι το -ο είναι συνδεδετικό φωνήεν, καθώς παραμένει σταθερό κατά την κλίση της σύνθετης λέξης. Αντίθετα αν επρόκειτο για κλιτικό επίθημα θα έπρεπε να ακολουθεί την μεταβολή του αριθμού και της πτώσης. Ας πάμε να το δούμε στην πράξη και να το κατανοήσουμε καλύτερα:

α. κοκκινόψαρου – κοκκινόψαρα

β. μονόζυγου-μονόζυγα

γ. νερόμυλου- νερόμυλοι

Αν ήταν κλιτικό επίθημα θα έπρεπε να σχηματίζονταν ως εξής:

α. κοκκινούψαρου- κοκκινάψαρα

β. μονούζυγου-μονάζυγα

γ. νερούμυλου- νεράμυλοι

Κάτι τέτοιο όμως δε θεωρείται αποδεκτό γραμματικά.

Υπάρχουν κάποιες συνθήκες στις οποίες το συνδετικό φωνήεν -ο δεν είναι απαραίτητο.

Αυτό παρατηρείται όταν ένα συστατικό του συνθέτου αρχίζει από φωνήεν και ιδιαίτερα από το αντηχητικό /α/ (Νικολού 2003 στη Ράλλη, 2005:167):

Φιλάνθρωπος και όχι *φιλοάνθρωπος*

Ψαραγορά και όχι *ψαραγορά*

Χαρταετός και όχι *χαρτοαετός*.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι αποφεύγεται η εμφάνιση του -ο γιατί θα υπήρχε ο κίνδυνος της χασμωδίας μεταξύ δύο φωνηέντων. Αυτή η συνθήκη παραβιάζεται θα λέγαμε στην περίπτωση των παρατακτικών συνθέτων όπου εκεί μπορούν να συνυπάρξουν δύο φωνήεντα χωρίς πρόβλημα:

α. *πηγαινοέρχομαι* και όχι *πηγαινέρχομαι*

β. *αφροαμερικάνος* και όχι *αφρααμερικάνος*

γ. *κοκκινόασπρος* και όχι *κοκκινάσπρος*

Στα παραπάνω παραδείγματα τα επιμέρους συστατικά έχουν μια χαλαρή σχέση μεταξύ τους και παρατίθενται το ένα δίπλα στο άλλο χωρίς να έχουν αλληλεξάρτηση. Γι' αυτό ίσως χρειάζεται και το -ο ώστε να συνδέσει τα δύο μέρη ακόμα κι αν αρχίζει από φωνήεν το δεύτερο συνθετικό.

Παράλληλα μπορούμε να δούμε και σύνθετα που ενώ έχουν σχέση εξάρτησης είτε να κρατούν το -ο είτε όχι και να θεωρούνται και τα δύο αποδεκτά από την ελληνική: *παλιοάνθρωπος* και *παλιάνθρωπος*, *μεγαλοεπιχειρηματίας* και *μεγαλεπιχειρηματίας*. Κάν τέτοιο βέβαια η ελληνική γλώσσα δεν το επιτρέπει, γιατί στέκεται ενάντια στην οικονομία της γλώσσας και αποτελεί πλεονασμό το να υπάρχουν δύο παρόμοιοι τύποι λέξεων με το ίδιο νόημα. Είναι δυνατόν να συμβεί μόνο όταν το

σύνθετο χωρίς το συνδεδετικό φωνήεν -ο παρουσιάζει μια δυνατή σύνδεση που με το ανάλογο του με το -ο δεν επιτυγχάνεται.

Δηλαδή αναλύοντας το *παλιοάνθρωπος* και το *παλιάνθρωπος* θα δούμε μια διαφορετική σημασία να προβάλλεται. Το δεύτερο έχει μεγαλύτερη σημασιολογική αδιαφάνεια αφού έχει φτάσει να σημαίνει τον «απατεώνα». Δικαιολογείται, έτσι η μη εμφάνιση του -ο στις δεύτερες περιπτώσεις των παραδειγμάτων καθώς είναι από μόνα τους ισχυρά ως σύνθετα λόγω της αδιαφάνειας στη σημασία και δεν κρίνεται απαραίτητη η παρουσία του -ο (Ράλλη, 2005:169).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα μελέτη για το -ο είναι με κάποια σύνθετα που θα πούμε στη συνέχεια αν θεωρούνται σύνθετα ή όχι. Βλέπουμε λοιπόν με τα μικρο-, νέο-, παλαιο-, ψευδο-, θεο- και ψιλο- να διατηρείται το συνδεδετικό φωνήεν -ο μαζί με το επόμενο φωνήεν: *μικροάνοιγμα, νεοαφρικανός, παλαιοαριστερός, ψευδοαναρχικός, θεόασπρος, ψιλοάσχετος*. Όπως αναφέρει η Γιαννουλοπούλου (2000,2004) στη Ράλλη (2005:169-170) αυτά τα στοιχεία: *μικρο-, νέο-, παλαιο-, ψευδο-, θεο- και ψιλο-* είναι στο στάδιο της γραμματικοποίησης, σε φάση δηλαδή να αποκτήσουν ένα λειτουργικό χαρακτήρα σαν αυτό που διαθέτουν και τα προθήματα της ελληνικής (α-, ξε-). Σύμφωνα με αυτήν την άποψη δε λογίζονται για θέματα, αλλά κάτι ενδιάμεσο του θέματος και του προθήματος (συμφήματα είναι ένας όρος που τους αποδίδεται κατά το *confixes* από τον Γάλλο γλωσσολόγο Martinet (1960,1979). Επομένως, μπορούμε να μην τα εντάξουμε στα αμιγώς σύνθετα αλλά στα ψευδοσύνθετα και το -ο δεν αποτελεί πια τον δείκτη σύνθεσης αλλά μέρος του πρώτου συστατικού.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε και στην περίπτωση των επιρρημάτων ως πρώτο συνθετικό των λέξεων ως προς τη χρήση ή όχι του -ο. Κανονικά τα επιρρήματα όπως το *σιγά, κρυφά* κτλ. παίρνουν ως συνδεδετικό κρίκο το -ο ως πρώτα συνθετικά μιας σύνθετης λέξης. Στα επιρρήματα *ξανά* και *πίσω* δεν παρατηρείται αυτό, αλλά εμφανίζεται μια απουσία του -ο, όπως θα δούμε παρακάτω:

- α. ξαναγράφω
- β. πισωβελονιά
- γ. σιγομαγειρεύω
- δ. κρυφογελώ
- ε. συχνορωτώ

Είναι ωφέλιμο να σχολιάσουμε ότι τα επιρρήματα *ξανά* και *πίσω* διατηρούνται ανέπαφα στη διαδικασία της σύνθεσης, ως ολόκληρες λέξεις και δεν ενώνονται μέσω

του -ο με το δεύτερο συνθετικό. Σε αντίθεση με όλα τα άλλα επιρρήματα που ενώνονται με το συνδετικό φωνήεν -ο, το οποίο προσκολλάται στο θέμα. Επομένως, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι για την παρουσία του -ο στη σύνθεση των στοιχείων μεταξύ τους παίζει ρόλο η κατηγορία του θέματος. Αν το πρώτο συνθετικό είναι ολόκληρη λέξη θα απουσιάζει το -ο, αν πρόκειται για το θέμα θα εμφανιστεί και το -ο ως δείκτης να συνθέσει τα επιμέρους στοιχεία. Αυτό γίνεται αντιληπτό και σε κάποιες αρχαιοπρεπείς λέξεις που δε χρειάζονται το -ο ως συνδετικό κρίκο, γιατί πολύ απλά είναι ολόκληρες λέξεις π.χ. «αγγελιαφόρος, από το αγγελία, νουνεχής από το νουν» (Ράλλη, 2005:169-170).

Συνεχίζοντας για τις αρχαιοπρεπείς λέξεις θα δούμε και άλλες περιπτώσεις όπου τα σύνθετα με πρώτο συνθετικό τέτοιες λέξεις δεν παίρνουν ως δείκτη σύνθεσης το -ο. Εντοπίζουμε λοιπόν τις λέξεις: « θανατηφόρος, λαμπαδηρόμος, λαιμητόμος κ.ά.» όπου υπάρχει ένα φωνήεν -η στο τέλος του πρώτου συνθετικού που δεν μπορεί να θεωρηθεί λογικό σήμερα από τη μορφολογία ή κάποια αρχαιόκλιτα επίθετα σε -υς: βαθυστόχαστος, ευθυτενής, γλυκύβραστος που δεν παρουσιάζεται επίσης το -ο. Πρόκειται προφανώς για εναπομείναντα σύνθετα της αρχαίας ελληνικής βασισμένα σε κανόνες του αρχαιοελληνικού προτύπου και ειδικά για τα επίθετα που διατηρείται το υ, φαίνεται το πρώτο συνθετικό να κρατάει έναν αθέματο χαρακτήρα, γι' αυτό δεν παρουσιάζεται το -ο, αλλά το υ αντιμετωπίζεται σαν θεματικό φωνήεν (Ράλλη, 2005:170-171).

4.3 Παρατακτικά και υποτακτικά σύνθετα

Τα σύνθετα μπορούν να αποτελούνται από δύο μέρη που είτε βρίσκονται σε σχέση παράταξης είτε σε σχέση υπόταξης. Να τονίσουμε ότι δεν υπάρχει κάποια διαφορά ως προς τις φράσεις που σχηματίζουν τις σύνθετες λέξεις. Η διαφορά έγκειται στο νόημα, στη σημασία των συστατικών για να τα κατατάξουμε σε παρατακτικά και υποτακτικά (Ράλλη, 2005:171-172).

Παρατακτικά είναι εκείνα τα σύνθετα που δεν εμφανίζουν σχέση εξάρτησης μεταξύ των συστατικών τους, αλλά απλά υπάρχουν, παρατάσσονται το ένα δίπλα στο άλλο. Η σειρά των όρων σε αυτή την κατηγορία είναι ελεύθερη. Εφόσον δεν αποτελεί κάποιο συστατικό τη βάση για το άλλο, δεν παίζει και ρόλο ποιο θα μπει πρώτο. Η σημασία που θα προκύψει δημιουργείται από την πρόσθεση των επιμέρους σημασιών

των συνθετικών μερών ή μπορεί να εμφανιστεί και μια νέα σημασία όχι άσχετη βέβαια με αυτές. Τέτοια παραδείγματα είναι:

- α. *αλατοπίπερο* < αλάτι πιπέρι
- β. *γκριζοπράσινος* < γκρίζος πράσινος
- γ. *μπαινοβγαίνω* < μπαίνω βγαίνω

Επίσης, να επισημάνουμε ότι μερικά από τα ονοματικά παρατακτικά σύνθετα κατατάσσονται στην κατηγορία των *pluralia tantum*, δηλαδή είναι λέξεις που δε σχηματίζουν ενικό αριθμό και όπως μας λέει η Αναστασιάδη- Συμεωνίδη (1996,σ.101) στη Ράλλη (2005: 175) είναι τις περισσότερες φορές ουδέτερου γένους:

- α. *μαχαιροπίρουνα* < μαχαίρια πιρούνια
- β. *γιδοπρόβατα* < γίδια πρόβατα

Υπάρχουν και περιπτώσεις συνθέτων που η σειρά των συνθετικών δεν είναι συγκεκριμένη, αλλά μπορεί να αλλάξει χωρίς να επηρεαστεί:

- α. μακρόστενος και στενόμακρος
- β. πικρόγλυκος και γλυκόπικρος

Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι παράγοντες που ευνοούν την εμφάνιση ενός συστατικού στην αρχή της σύνθεσης και αυτοί είναι φωνολογικοί. Οι μικρότεροι σε συλλαβές όροι ενός σύνθετου μπαίνουν στην πρώτη θέση, έτσι πιο εύκολα ένας ομιλητής θα πει «βορειανατολικός αντί ανατολικοβόρειος.»

Όταν έχουμε σύνθεση με ουσιαστικά ή ρήματα η σειρά δεν είναι και τόσο ελεύθερη, θα πούμε «ψωμοτύρι» αλλά όχι «τυροψώμι», θα πούμε «τρωγοπίνω» αλλά όχι «πινοτρώω», «Απριλομάης» και όχι «Μαηαπρίλης». Εδώ θα λέγαμε ότι ακολουθούνται όχι γλωσσολογικοί κανόνες αλλά πραγματολογικοί. Όταν τρώμε το τυρί είναι το συνοδευτικό του ψωμιού οπότε ακολουθεί, πρώτα έχει σημασία το φαγητό και μετά το ποτό, ο Απρίλης προηγείται χρονικά του Μάη. Επομένως, καταλήγουμε στην άποψη της Αναστασιάδη -Συμεωνίδη (1996: 108) ότι στα παρατακτικά σύνθετα το συστατικό που θα πάρει την πρώτη θέση στη σειρά είναι αυτό που θεωρείται πιο σημαντικό, πιο βασικό ή απλά προηγείται χρονικά (Ράλλη, 2005:176).

Από την άλλη τα υποτακτικά σύνθετα ακολουθούν μια πιο καθορισμένη σειρά στα συνθετικά τους και εμφανίζουν σχέση εξάρτησης μεταξύ των επιμέρους συστατικών τους. Στις φράσεις που χαρακτηρίζονται από αλληλεξάρτηση η βάση

σχηματισμού, δηλαδή το στοιχείο που δίνει τη γραμματική κατηγορία και τη σημασία συντακτικά, τοποθετείται αριστερά ή δεξιά ανάλογα με την περίπτωση. Αν έχουμε έναν επιθετικό προσδιορισμό το επίθετο μπαίνει μπροστά από το όνομα που προσδιορίζει π.χ. *άγριο κασίκι*. Αν η βάση συνοδεύεται από ονοματικό προσδιορισμό π.χ. φύλλο αλουμινίου ή αν έχει συμπλήρωμα π.χ. *ανάβω καντήλια*, τότε προηγείται. Όταν καλούμαστε να συνθέσουμε τα επιμέρους στοιχεία που βρίσκονται σε σχέση εξάρτησης, τότε η σειρά είναι καθορισμένη: η βάση ακολουθεί ως β' συνθετικό, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της ποιος είναι ο προσδιορισμός ή ποιο είναι το συμπλήρωμά της. Δια του λόγου το αληθές:

- α. αλουμινόφυλλο
- β. καντηλανάφτης
- γ. στραβοκοιτώ

Η βάση και στα τρία παραδείγματα βρίσκεται στα δεξιά του συνθέτου είτε πρόκειται για συμπλήρωμα (α, β) είτε το πρώτο να προσδιορίζει το δεύτερο συνθετικό (γ) (173). Γενικά λοιπόν το στοιχείο που προσδιορίζει μπαίνει πρώτο και το στοιχείο που προσδιορίζεται μπαίνει δεύτερο στη σειρά της σύνθεσης. Και εδώ θα βρούμε κάποιες εξαιρέσεις που έχουν να κάνουν κυρίως με τη λέξη πόνος, όπου υπάρχει μια ελευθερία ως προς τη σειρά και χωρίς να αλλάζει το νόημα. Για παράδειγμα, *κεφαλόπονος* και *πονοκέφαλος*», «*οδοντόπονος και πονόδοντος*», «*λαιμόπονος και πονόλαιμος*. Στις πρώτες περιπτώσεις κάθε παραδείγματος παρατηρείται το δόγμα: προσδιορίζον-προσδιοριζόμενο, ενώ στις δεύτερες το αντίθετο σχήμα που είναι όμως αποδεκτό γιατί απαντάται και σε μια άλλη ομάδα συνθέτων στην οποία το πρώτο μέρος απαρτίζεται από ρήματα και το δεύτερο από ουσιαστικά (Ράλλη, 2005:173,176). Το σχήμα που ακολουθείται είναι ρηματική βάση – συμπλήρωμα σε αντίθεση με το γνωστό σχήμα της νέας ελληνικής συμπλήρωμα- βάση και με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται τα εξής σύνθετα:

- Χάνω μέρα = χασομέρης
- Φεύγω δίκη = φυγόδικος
- Χάνω δίκη = χασοδίκης
- Μισώ γυνή = μισογύνης (Ράλλη, 2005:177).

4.3.1 Διάκριση συνθέτων

Τα σύνθετα της νέας ελληνικής διακρίνονται σε τρεις βασικές λεξικές κατηγορίες: ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα.

Στην κατηγορία των ουσιαστικών θα τοποθετήσουμε τα σύνθετα που ως βάση έχουν λέξεις που ανήκουν στη γραμματική κατηγορία του ουσιαστικού. Γι' αυτόν τον λόγο σχηματίζονται τα εξής:

A. Ουσιαστικό + ουσιαστικό

- *μαχαιροπίρουνο* < μαχαίρι + πιρούνι
- *χαρτόκουτο* < χαρτί + κουτί.

B. Επίθετο + ουσιαστικό

- *ασπρόρουχο* < άσπρο + ρούχο
- *εξυπνοπούλι* < έξυπνο + πουλί.

Οφείλουμε να σημειώσουμε κάτι σημαντικό. Δεν αναφέρουμε τον συνδυασμό επιρρήματος + ουσιαστικού που σίγουρα συναντάμε στη γλώσσα μας:

- *πισώπλατα* < πίσω + πλάτη
- *εξώφυλλο* < έξω + φύλλο.

Τα συγκεκριμένα σύνθετα σύμφωνα με τη Ράλλη (2005: 179,180) δεν πρέπει να λογίζονται ως επιρρήματα με ουσιαστικό αλλά ως επίθετο με ουσιαστικό. Ας το αναλύσουμε λίγο εκτενέστερα. Στη γλώσσα μας υπάρχει μια διαδικασία που ονομάζεται «επανανάλυση». Σύμφωνα με αυτή, μια γραμματική κατηγορία, όπως είναι το επίρρημα είναι εφικτό να αλλάξει κατηγορία και να νοείται ύστερα ως επίθετο. Αυτό συνέβη με το «έξω» και το «πίσω». Πριν χρησιμοποιηθούν στη σύνθεση είχαν μεταλλαχθεί σε επίθετα, οπότε τα συμπεριλαμβάνουμε σε εκείνη την κατηγορία. Το «έξω» δηλαδή προσδιορίζει το «φύλλο» και λειτουργεί ως επίθετο. Έτσι κι αλλιώς γνωρίζουμε στη γραμματική ότι ένα επίρρημα δεν μπορεί να προσδιορίζει ένα ουσιαστικό αλλά ένα ρήμα και ότι αυτό που προσδιορίζει το ουσιαστικό είναι το επίθετο.

Η δεύτερη κατηγορία συνθέτων είναι τα επίθετα που χρησιμοποιούνται ως βάση και προκύπτουν τα εξής:

A. Επίθετο + επίθετο

- γκριζογάλανος < γκριζος + γαλανός
- ψηλόλιγνος < ψηλός + λιγνός.

B. Ουσιαστικό + επίθετο

- δακτυλοδεικτούμενος < δάκτυλο + δεικτούμενος
- κοσμογυρισμένος < κόσμος + γυρισμένος.

Γ. Επίρρημα + επίθετο

- αραιοκατοικημένος < αραιά + κατοικημένος
- γλυκομίλητος < γλυκά + μίλητος.

Στα προαναφερθέντα σύνθετα στην κατηγορία των επιθέτων μπορούμε να τοποθετήσουμε και μετοχές -μένος που προέρχονται από ρήματα, αλλά λειτουργούν ως επίθετα. Τα επίθετα είναι από τη φύση τους πιο κοντά στα ρήματα από τα ουσιαστικά, γι' αυτό και παίρνουν ως προσδιορισμό επιρρήματα (Ράλλη, 2005: 180,181).

Τέλος, η τρίτη κατηγορία είναι τα ρήματα:

A. Ρήμα + ρήμα

- τρεμοσβήνω < τρέμω + σβήνω
- ανεβοκατεβαίνω < ανεβαίνω + κατεβαίνω.

B. Ουσιαστικό + ρήμα

- αερολογώ < αέρας + λέω
- ακτινοβολώ < ακτίνα + βάλλω.

Γ. Επίρρημα + ρήμα

- σιγοτραγουδώ < σιγά + τραγουδώ
- βαριανασαίνω < βαριά + ανασαίνω.

Οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ συνθέτων με βάση το ρήμα είναι κατά κύριο λόγο υπόταξης. Ο λόγος είναι ότι ένα ρήμα επιτελεί πλήθος λειτουργιών και είναι δύσκολο να υπάρξει διασύνδεση δύο ρημάτων. Όπως βλέπουμε στα παραδείγματα A. τα ρήματα που εμφανίζουν παρατακτική σύνδεση είναι αυτά που έχουν μια κοντινή σημασιολογική σχέση και μπορεί να δηλώνουν και ακριβώς το αντίθετο (ανεβαίνω-κατεβαίνω). Τα σύνθετα με σχέση εξάρτησης είναι περισσότερα και η πλειοψηφία τους

φέρει ως πρώτο συνθετικό επίρρημα που προσδιορίζει τη ρηματική βάση (Pάλλη, 2005:182).

4.3.2 Σχηματισμός συνθέτων

Τα σύνθετα της ελληνικής αποτελούνται από δύο τουλάχιστον θέματα, ακολουθούν δηλαδή μια δυαδική δομή. Τα επιμέρους συνθετικά μπορεί να είναι είτε ολόκληρες λέξεις και έτσι ακριβώς να εμφανίζονται μέσα σε μια πρόταση και σε ένα κείμενο είτε θέματα λέξεων που δεν μπορούν να σταθούν μόνα τους στον λόγο. Η διαδικασία της σύνθεσης δεν περιλαμβάνει το κλιτικό επίθημα. Για παράδειγμα, στη λέξη *καλόκαρδος* το -ος είναι το κλιτικό επίθημα, το οποίο δε βρίσκεται στο δεύτερο συνθετικό καρδιά, που τελειώνει -α. Άρα τα δύο μέρη αποτελούνται από το θέμα *καλ-* της λέξης *καλός* και το θέμα *καρδ-* της λέξης *καρδιά* και αφού ενωθούν σχηματίζουν το στοιχείο *καλοκαρδ-* (το -ο είναι το συνδετικό φωνήεν, ο δείκτης σύνθεσης) και αυτό με τη σειρά του παίρνοντας το κλιτικό επίθημα -ος γίνεται *καλόκαρδος* (Pάλλη, 2005:191).

Σαν το *καλόκαρδος* υπάρχουν κι άλλα σύνθετα και τα κατατάσσουμε στην κατηγορία [Θέμα Θέμα]. Ίδιας λογικής είναι αυτά τα σύνθετα που το κλιτικό επίθημα δεν ταυτίζεται με το δεύτερο συνθετικό όταν παρουσιάζεται ως λέξη αυτόνομη, π.χ. *γυαλόχαρτο* – χαρτί, *σφουγγαρόπανο* – πανί.

Υπάρχουν βέβαια και σύνθετα που το κλιτικό επίθημα δε διαφέρει από το δεύτερο συνθετικό όταν χρησιμοποιείται σε μια λέξη, π.χ. *ψαραγορά* – αγορά, *αλατόνερο* – νερό. Εδώ να παρατηρήσουμε ότι φεύγουμε από το σχήμα [Θέμα- Θέμα] και πηγαίνουμε σε ένα σχήμα [Θέμα- Λέξη].

Ας αναφερθούμε στο τι συμβαίνει με αυτά τα δύο διαφορετικά σχήματα της δομής των συνθέτων. Αν πρόκειται για [Θέμα- Θέμα], τότε ο τόνος στο σύνθετο ανεβαίνει στην προπαραλήγουσα. Δεν έχει να κάνει με το πού τοποθετείται ο τόνος σε ένα από τα δύο συστατικά του συνθέτου και γι' αυτό έχουμε:

- [κουμπ-ο-τρύπ]α = *κουμπότρυπα*
- [αλουμίν-ο-χαρτ]ι = *αλουμινόχαρτο*
- [χιόν-ο-νερ]ο = *χιονόνερο*.

Ένα θέμα] έχει τη δυνατότητα να διαθέτει τονικές ιδιότητες, αλλά αφού δεν είναι μια ολόκληρη λέξη δεν έχει τόνο. Επομένως, μπορεί ένα σύνθετο της δομής αυτής [Θέμα-

Θέμα] να υποστεί τον κανόνα με την τοποθέτηση του τόνου στην τρίτη από το τέλος συλλαβή. Αν έχουμε τη δομή [Θέμα-Λέξη] τότε είναι αναμενόμενο το δεύτερο συνθετικό που αποτελεί ολόκληρη λέξη να διατηρεί τον τόνο του και να μην επιδέχεται «αλλοίωση». Για παράδειγμα:

- [ντοματ-ο-σαλάτα] = ντοματοσαλάτα
- [αυγ-ο-κόβω] = αυγοκόβω
- [γατ-ο-καυγάς] = γατοκαυγάς (Ράλλη, 2005:193).

Στο σχήμα [Θέμα-Λέξη] παρατηρούμε ότι συναντάμε σύνθετα του τύπου ουσιαστικό-επίθετο κι όλα τα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό ρήμα. Επίσης, σύνθετα με δεύτερο συνθετικό παράγωγο, όπως:

- αστρονόμος, -νόμ-ος
- σοκολατοθεραπεία, θεραπεία.

4.3.3 Η σύνθεση στα οικωνύμια της Αρκαδίας

Ύστερα από όλη αυτή τη μελέτη των συνθέτων, του τρόπου που κατηγοριοποιούνται και σχηματίζονται προσπάθησα να εστιάσω στα οικωνύμια της Αρκαδίας και να τα τοποθετήσω σε ανάλογες κατηγορίες.

Σε ένα σύνολο 431 ονομάτων περιοχών γύρω στα 53 ανήκουν στα ελληνικά σύνθετα, ενώ υπάρχουν και 6 σύνθετα ξένης προέλευσης, 4 που αμφισβητείται η προέλευσή τους ανάμεσα σε Ελλάδα και Αλβανία, όπως και κάποια που επαναλαμβάνονται σε διάφορες περιοχές (βρήκα 4 φορές το *Νεοχώρι*). Είναι πολύ λιγότερα από τα παράγωγα, αλλά οφείλουμε να αναφερθούμε και σε αυτά. Οι δύο μεγάλες και σημαντικές θα λέγαμε διακρίσεις τους είναι σε παρατακτικά και υποτακτικά, τα παρατακτικά σύνθετα οικωνύμια της Αρκαδίας αριθμούν στα 16 από τα 430, το 3,7% και τα υποτακτικά στα 42, το 9,7%.

4.3.3.1 Παρατακτικά σύνθετα αρκαδικά οικωνύμια

- Άγιος Νικόλαος : Νίκος + λαός
- Ανεμοδούρι: άνεμος + δέρονω
- Βλαχοκερασέα: βλάχος + κερασέα
- Δυρράχιον: δύο + ράχη

- Δωδεκάμετρον: δώδεκα + μέτρο
- Ριζοσπηλιά: Ρίζα + σπηλιά
- Μαυρόγιαννης: μαύρος + Γιάννης
- Μεγαλόπολις: μεγάλη + πόλις
- Μεσορράχη: μέσος + ράχη
- Σταυροδρόμι: σταυρός + δρόμος
- Τρίλοφον: τρία + λόφος
- Τρίπολις: τρία + πόλις
- Τριποταμιά: τρία + ποταμιά
- Τριπόταμον: τρία + ποταμός
- Χρυσοβίτσι: χρυσός + βίτσι
- Χρυσοχώρι: χρυσός + χωριό

4.3.3.2 Υποτακτικά σύνθετα αρκαδικά οικωνύμια

- Αγιονέριον: άγιο + νερό
- Άγιος Παντελεήμων: πάντα + ελεήμων
- Άγιος Χριστόφορος: Χριστός + φέρω
- Αγριακόνα: άγριο + ακόνι
- Αετορράχη: αετός + ράχη
- Αετοχώριον: αετός + χωριό
- Αλεποχώριον: αλεπού + χωριό
- Ανθοχώριον: άνθος + χωριό
- Δρακοβούνιον: δράκος + βουνό
- Ελαιοχώριον: ελαία + χωριό
- Θεόκτιστον: Θεός + κτίζω
- Θωκνία: Θεός + οκνός
- Καλονέριον: καλός + νερό
- Καμποχώριον: κάμπος + χωριό
- Καστανοχώριον: κάστανο + χωριό
- Κοκκινοράχη: κόκκινο + ράχη
- Κορακοβούνιον: κόρακας + βουνό

- Κρυονέριον: κρύο + νερό
- Κρυόνερον: κρύο + νερό
- Λευκοχώριον: λευκό + χωριό
- Λιθοβούνια: λίθος + βουνό
- Λιοδώρα: ήλιος + δώρο
- Μελισσόπετρα: μέλισσα + πέτρα
- Μονή Γοργοεπηκόου: γοργός + επήκοος
- Μονή Εορτακουστής: εορτή + ακούω
- Νεοχώριον: νέος + χωριό
- Ξεροβούνιον: ξηρός + βουνό
- Ξηροκάμπιον: ξηρός + κάμπος
- ΞηροΚαρίταινα: ξηρός + Καρίταινα
- Ξηροπήγαδον: ξηρός + πηγάδι
- Παλαιόκαστρον: παλαιός + κάστρο
- Παλαιοχώριον: παλαιός + χωριό
- Περδικόβρυση: πέρδικα + βρύση
- Περδικονέριον: πέρδικα + νερό
- Παλαιόπυργος: παλαιός + πύργος
- Παλαιοχούνη: παλαιός + χούνη
- Παλαιοχώρα: παλαιός + χώρα
- Πετροβούνιον: πέτρα + βουνό

Συγκεντρώνοντας τα σύνθετα οικωνύμια της Αρκαδίας παρατηρούμε ότι σχεδόν η πλειοψηφία ανήκει στην κατηγορία των ουσιαστικών. Το σχήμα που συναντάμε κατά κόρον είναι ουσιαστικό-ουσιαστικό ή επίθετο-ουσιαστικό. Επίσης βλέπουμε ως πρώτο συνθετικό το «παλαιός» να μπαίνει 8 φορές και το «ξηρός/ξηρός» 4 φορές.

4.4 Επίλογος

Στο 4^ο κεφάλαιο της εργασίας μου αποπειράθηκα να ερευνήσω τα αρκαδικά οικωνύμια με βάση το μορφολογικό φαινόμενο της σύνθεσης. Ανέλυσα τη διαδικασία της σύνθεσης, εντόπισα τα σύνθετα ονόματα και τα διέκρινα σε παρατακτικά και

υποτακτικά. Στο επόμενο κεφάλαιο θα καταπιαστώ με άλλο ένα μορφολογικό φαινόμενο εξίσου σημαντικό.

Κεφάλαιο 5

Κλίση

5.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα μιλήσω για το φαινόμενο της κλίσης των ονομάτων και θα εξετάσω πώς εφαρμόζεται στα οικονύμια της Αρκαδίας, ακολουθώντας το μοντέλο που προτείνεται για την οργάνωση των κλιτικών παραδειγμάτων από τον Μαρίνη (2020) και από την Ράλλη (2022, 2005). Θα παραθέσω τα γνωρίσματα της μορφολογικής αυτής διαδικασίας και θα προσπαθήσω να προσδιορίσω τις κλιτικές τάξεις των αρκαδικών οικονυμίων.

5.2 Τα γνωρίσματα της κλίσης

Η Ράλλη (2005: 106) ορίζει την κλίση ως την μορφολογική διαδικασία δημιουργίας ποικίλων μορφών μιας λέξης οι οποίες προκύπτουν από την ένωση ενός θέματος και ενός κλιτικού προσφύματος. Τα προσφύματα είναι αυτά που φέρουν μορφοσυντακτικά στοιχεία τα οποία διαφέρουν ανάλογα με τη γραμματική κατηγορία της λέξης που υποστηρίζουν. Έτσι, αν πρόκειται για όνομα θα φέρουν την πληροφορία της πτώσης και του αριθμού, αν πρόκειται για ρήμα θα φέρουν την πληροφορία του προσώπου, του χρόνου και του αριθμού. Το θέμα από την άλλη έχει την ευθύνη για τη βασική σημασία της λέξης.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι κάθε γλώσσα διαθέτει τα δικά της χαρακτηριστικά ως προς την κλίση των λέξεων. Στην περίπτωση της Ελλάδας μπορούμε να βρούμε διαφορές ανάμεσα στην αρχαία ελληνική και τη νέα ελληνική που θεωρείται εξέλιξή της. Οι πτώσεις παλιά ήταν πέντε, πλέον δε χρησιμοποιούμε τη δοτική. Υπήρχε και ο δυικός αριθμός, πλέον έχουμε ενικό και πληθυντικό μόνο (Ράλλη, 2005: 106,107).

Συγκρίνοντάς την κλίση με τις προηγούμενα αναφερθείσες μορφολογικές διαδικασίες (παραγωγή (βλ. κεφάλαιο 3) και σύνθεση (βλ. κεφάλαιο 4)) λέγεται ότι η κλίση έπεται των διαδικασιών της παραγωγής και της σύνθεσης. Η σύνθεση μπορεί να παρέχει στην κλίση μια ώθηση αλλά όχι το αντίθετο. Δεν δύναται δηλαδή να εμφανιστούν κλιτικά επιθήματα μέσα στη σύνθεση, π.χ. *μακρύτριχοι* κι όχι *μακριοίτριχοι* ή στα αγγλικά *babysitters* κι όχι *babiessitters* (Μανουηλίδου, 2014).

Κάθε λέξη εμφανίζει ένα σύνολο κλιτών τύπων, το οποίο σύμφωνα με τον Μαρίνη (2022) αποκαλείται «κλιτικό παράδειγμα». Ας δούμε κάποια δείγματα για να γίνει πιο κατανοητό.

άνθρωπος	σωσίας
ανθρώπου	σωσία
άνθρωπε	σωσία
άνθρωποι	σωσίες
ανθρώπων	σωσιών
ανθρώπους	σωσίες.

Αυτές οι διαφορές που εντοπίζουμε στα κλιτικά επιθήματα των ουσιαστικών κατά την κλίση τους οφείλονται στη διαφορετική κλιτική τάξη που ανήκει κάθε λέξη και καθορίζει τον τρόπο που κλίνεται (Ράλλη, 2005:109).

Πριν μιλήσουμε όμως για τις κλιτικές τάξεις, θα αναφερθούμε στις ιδιότητες που εμφανίζουν τα κλιτικά παραδείγματα: (Ράλλη, 2005: 110).

1. «Σταθερότητα και συνέπεια στην έκφραση των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με τη συγκεκριμένη κατηγορία». Για παράδειγμα τα ουσιαστικά παρουσιάζουν μορφές που αναλογούν στην πτώση, τον αριθμό και το γένος.
2. *Συγκρητισμός* (syncretism) κλιτών τύπων, ο οποίος σύμφωνα με τον Μαρίνη (2020) αφορά στην φωνολογική σύμπτωση περισσότερων του ενός κελιών ενός κλιτικού παραδείγματος. Το φαινόμενο παρατηρείται κυρίως σε ουσιαστικά γένους ουδετέρου, τα οποία εμφανίζουν ίδια μορφή στην ονομαστική, αιτιατική, κλητική ενικού και πληθυντικού αριθμού. Και στη λατινική γλώσσα παρατηρείται συγκρητισμός στα ονόματα του πληθυντικού αριθμού σε δοτική και αφαιρετική. Ο Μαρίνης (2020) αποδίδει αυτή την ιδιότητα των κλιτικών παραδειγμάτων σε διαφορετικούς λόγους. Το πιο πιθανόν είναι να συμβαίνει για λειτουργικούς λόγους, ώστε να περιορίζεται ο αριθμός των προσφυμάτων (Ράλλη 2005).

Γενικότερα, τα χαρακτηριστικά που αφορούν στην κλίση λέγονται μορφοσυντακτικά, γιατί αφορούν και τη μορφολογία και τη σύνταξη. Στην ελληνική τουλάχιστον υπάρχει

η συμφωνία ως προς το γένος, την πτώση και τον αριθμό ανάμεσα στα άρθρα, τα επίθετα και τα ουσιαστικά. Δε σημαίνει όμως ότι αυτό ισχύει σε όλες τις γλώσσες. Η πτώση για παράδειγμα δεν έχει να κάνει με κλιτικά επιθήματα στην αγγλική, γαλλική και ιταλική. Γνωρίσματα που εκτελούνται μορφολογικά σε μια γλώσσα, δεν αντιμετωπίζονται έτσι σε μια άλλη (Ράλλη, 2005:111).

Τα χαρακτηριστικά που συναντάμε στην κλίση των ονομάτων και ρημάτων της νέας ελληνικής είναι:

- Ονόματα: γένος, πτώση, αριθμός, κλιτική τάξη
- Ρήματα: πρόσωπο, αριθμός, χρόνος, όψη, φωνή, έγκλιση, κλιτική τάξη.

Στην περίπτωση των ρημάτων θα δούμε χαρακτηριστικά που δεν ξεχωρίζουν αλλά βρίσκονται στο ίδιο μόρφημα π.χ. πρόσωπο και αριθμός και άλλα που μπορούν να αποδοθούν με περισσότερα του ενός μορφήματα. Η παθητική φωνή για παράδειγμα θα αποδοθεί με τα κλιτικά επιθήματα -μαι, -σαι, -ται, κτλ. ή με το επίθημα της όψης θηκ-. Η διάθεση είναι ένα χαρακτηριστικό το οποίο να μεν υπάρχει και εξετάζεται σημασιολογικά, αλλά δεν αποδεικνύεται έμπρακτα μέσα από μορφολογικά στοιχεία (Ράλλη, 2005: 113,114).

Στα ονόματα συμβαίνει το εξής: Το γένος ενώ αποτελεί κομμάτι της κλίσης των ονομάτων δεν αποτελεί σημείο αναφοράς των κλιτικών επιθημάτων παρά μόνο των παραγωγικών επιθημάτων και των θεμάτων. Δηλαδή ένα όνομα που είναι αρσενικού γένους όπως «χρόνος» παρουσιάζει την ίδια κλίση με το όνομα «έξοδος» που είναι θηλυκού γένους και αντίστοιχα ονόματα που ανήκουν στο ίδιο γένος μπορούν να διαφέρουν στην κλίση, π.χ. *ποιητής* και *γιατρός* (Ράλλη, 2005:114).

Επίσης, το γεγονός ότι το γένος χαρακτηρίζει παραγωγικά επιθήματα φαίνεται και από κάποια παραδείγματα της ελληνικής γλώσσας, όπου από ρηματικά θέματα σχηματίζονται ουσιαστικά ουδέτερου γένους: *γράφιμο* ΟΥΔ. < γραψ- Ρ + σιμο ΟΥΔ. Από θέματα αρσενικού ή ουδέτερου γένους προκύπτουν παράγωγα θηλυκά με την προσκόλληση παραγωγικών επιθημάτων: *βασιλίσα* ΘΗΛ < βασιλ-ΑΡΣ + -ισσα ΘΗΛ. ή *λιονταρίνα* ΘΗΛ < λιονταρ-ΟΥΔ + -ινα ΘΗΛ.

Φαίνεται λοιπόν ότι το γένος είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό θεμάτων και επιθημάτων και θα μπορούσε να ονομαστεί και «λεξικό χαρακτηριστικό» (Ράλλη, 2005:115). Το γένος επομένως δεν μπορεί να αποτελέσει με ακρίβεια ένα κριτήριο ταξινόμησης, όπως η κλιτική τάξη. Η κλιτική τάξη ανήκει καθαρά στη μορφολογία και

μπορεί να εξασφαλίσει την ένωση θεμάτων και επιθημάτων, ώστε να σχηματιστεί μια λέξη, δε συμμετέχει όμως στη σύνταξη όπως συμβαίνει με το γένος. Ένα παράδειγμα κατανόησης είναι: Ένας _{ΑΡΣ} καλός _{ΑΡΣ} φοιτητής _{ΑΡΣ} και οι τρεις λέξεις είναι αρσενικού γένους αλλά η μορφή της κλίσης δεν ταυτίζεται και στις τρεις.

5.3 Οι κλιτικές τάξεις των ονομάτων

Πολλοί γλωσσολόγοι έχουν ασχοληθεί με την ταξινόμηση των ονομάτων σε κλιτικές τάξεις. Αναφέρω ότι οι περισσότεροι διακρίνουν δύο κριτήρια: το γένος και τον αριθμό των συλλαβών, αν πρόκειται δηλαδή για ισοσύλλαβα ή ανισοσύλλαβα ονόματα. Σύμφωνα με τη Ράλλη (2005: 117) ο Τριανταφυλλίδης (1941) και ο Σωτηρόπουλος (1972) λαμβάνουν υπόψη τους το γένος και ταξινομούν τα ουσιαστικά σε τρεις κλιτικές τάξεις, ενώ ο Τσοπανάκης (1948) υποστηρίζει τον αριθμό των συλλαβών ως κριτήριο. Στη συνέχεια οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης (1996) χωρίζουν τα ουσιαστικά σε τρεις κλιτικές τάξεις: η 1^η περιέχει εκείνα που έχουν διαφορετική μορφή σε ονομαστική-γενική (ταμίας-ταμία), η 2^η εκείνα που παρουσιάζουν διαφορά σε ονομαστική-γενική-αιτιατική (λαγός-λαγού-λαγό) και η 3^η όλα τα υπόλοιπα με μεικτή κλίση.

Η Ράλλη (1993) και Ralli (1994,200,2002β) άσκησε κριτική στους παραπάνω διαχωρισμούς λέγοντας πως το γένος δεν είναι δυνατόν να αποτελεί κριτήριο διαχωρισμού ούτε ο αριθμός των συλλαβών, αφού όπως έχουμε ήδη αναφέρει, υπάρχουν ουσιαστικά που κλίνονται το ίδιο και έχουν άλλα γένη (ο χρόνος, η έξοδος) ή έχουν ίδιο γένος, ίδιο αριθμό συλλαβών και κλίνονται διαφορετικά (πάρκο, χέρι, δάσος). Ακόμη, μπορεί ο συγκρητισμός να είναι μια σωστή παρατήρηση σε σχέση με τις ομοιότητες των ουσιαστικών, αλλά δε γίνεται αυτό να αποτελεί βασικό κριτήριο ταξινόμησής τους σε τάξεις γιατί υπάρχουν διαφορές ανάμεσά τους που τα εντάσσουν σε διαφορετικές υποομάδες κλίσης. Δηλαδή τα ουσιαστικά: ποιητής, ταμίας, πάρκο, χέρι, δάσος έχουν διαφορετική κλιτική μορφή σε ονομαστική-γενική αλλά δε σημαίνει ότι όλα αυτά μπορούν να ενταχθούν στην ίδια κατηγορία, διότι δεν παρουσιάζουν όμοια κλιτικά παραδείγματα (Ράλλη, 2005:117).

Καταλήγει, έτσι η Ράλλη (2000) σε έναν διαχωρισμό με βάση δύο κριτήρια:

1. «τη συστηματική αλλομορφική ποικιλία των θεμάτων» και
2. «τη μορφή του συνόλου των κλιτικών επιθημάτων».

Οι κλιτικές τάξεις που προτείνει είναι οχτώ. Στην 1^η ανήκουν τα ονόματα που τελειώνουν σε -ος και κατά την κλίση τους δεν εμφανίζουν κάποια αλλομορφία.

	Ενικός αρ.		Πληθυντικός αρ.	
Όνομ.	χρόν-ος	έξοδ-ος	χρόν-οι	έξοδ-οι
Γεν.	χρόν-ου	έξοδ-ου	χρόν-ων	έξοδ-ων
Αιτ.	χρόν-ο	έξοδ-ο	χρόν-ους	έξοδ-οι
Κλητ.	χρόν-ε	έξοδ-ε	χρόν-οι	έξοδ-οι

Στη 2^η ανήκουν τα αρσενικά που εμφανίζουν αλλομορφία ανάλογα με τον αριθμό και μπορεί να τελειώνουν σε -ης, -ας, -ες, -ους και μια ομοιομορφία ως προς τη μορφή των κλιτικών επιθημάτων.

	Ενικός αρ.		Πληθυντικός αρ.	
Όνομ.	σωσία-ς	καναπέ-ς	σωσί-ες	καναπέδ-ες
Γεν.	σωσία	καναπέ	σωσι-ών	καναπέδ-ων
Αιτ.	σωσία	καναπέ	σωσί-ες	καναπέδ-ες
Κλητ.	σωσία	καναπέ	σωσί-ες	καναπέδ-ες

Στην 3^η ανήκουν τα θηλυκά ουσιαστικά που έχουν αλλομορφία στη γενική πτώση σε αντίθεση με τα αρσενικά προηγουμένως που την εμφάνιζαν στην ονομαστική όσον αφορά τον ενικό αριθμό.

	Ενικός αρ.			Πληθυντικός αρ.		
Όνομ.	θυγατέρα	μύτη	μαϊμού	θυγατέρ-ες	μύτ-ες	μαϊμούδ-ες
Γεν.	θυγατέρα-ς	μύτη-ς	μαϊμού-ς	θυγατέρ-ων	μυτ-ών	μαϊμούδ-ων
Αιτ.	θυγατέρα	μύτη	μαϊμού	θυγατέρ-ες	μύτ-ες	μαϊμούδ-ες
Κλητ.	θυγατέρα	μύτη	μαϊμού	θυγατέρ-ες	μύτ-ες	μαϊμούδ-ες

Στην 4^η ανήκουν και πάλι θηλυκά ουσιαστικά που έχουν την ιδιαιτερότητα στη γενική του ενικού εκτός από -ης να τελειώνουν και σε -εως κατά την αρχαία ελληνική.

	Ενικός αρ.	Πληθυντικός αρ.
Όνομ.	τάξη	τάξ-εις
Γεν.	τάξη-ς/τάξ-εως	τάξ-εων
Αιτ.	τάξη	τάξ-εις
Κλητ.	τάξη	τάξ-εις

Στις τέσσερις κλιτικές τάξεις που απομένουν βρίσκονται ουδέτερα. Στην 5^η τα ουδέτερα που τελειώνουν σε -ο, στην 6^η αυτά που τελειώνουν σε -ι και διαφέρουν στην κλίση ως προς την ονομαστική, αιτιατική και κλητική στην 7^η αυτά που τελειώνουν σε -ος και λέγονται αρχαιοπρεπή και στην 8^η αυτά που τελειώνουν σε- α και εμφανίζουν

αλλομορφία στη γενική του ενικού και σε όλον τον πληθυντικό αριθμό. Τα παραδειγματίζουμε με τη σειρά των τάξεων που ανήκουν:

	Ενικός αρ.				Πληθυντικός αρ.			
Ονομ.	πάρκ-ο	χέρ-ι	δάσ-ος	κέρμα	πάρκ-α	χέρι-α	δάσ-η	κέρμα-τα
Γεν.	πάρκ-ου	χερι-ού	δάσ-ους	κέρμα-τος	πάρκ-ων	χερι-ών	δασ-ών	κερμά-των
Αιτ.	πάρκ-ο	χέρ-ι	δάσ-ος	κέρμα	πάρκ-α	χέρι-α	δάσ-η	κέρμα-τα
Κλητ.	πάρκ-ο	χέρ-ι	δάσ-ος	κέρμα	πάρκ-α	χέρι-α	δάσ-η	κέρμα-τα

Αν έπρεπε να σημειώσουμε κάτι που αφορά στις κλιτικές τάξεις των ονομάτων θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχουν κάποια ονόματα που δεν τοποθετούνται σε κάποια τάξη και είναι αυτά που θα χαρακτηρίζαμε αρχαιοπρεπή ή λόγια. Για παράδειγμα το *βεληνεκές* δεν μπορεί να καταταχθεί σε κάποια τάξη των υπολοίπων ουδετέρων ή θηλυκά ονόματα σε -ω όπως η *Σαπφώ*. Επίσης, ουσιαστικά όπως η *πόλις*, *της πόλεως*, *την πόλιν* έχουν πλέον αντικατασταθεί από πιο κοινά κλιτικά παραδείγματα της νέας ελληνικής η *πόλη*, *της πόλης/ πόλεως*, *την πόλη*, αν και η γενική του ενικού και όλος ο πληθυντικός έχει μείνει ίδιος με τον αρχαιοπρεπή τρόπο κλίσης.

5.3.1 Κλιτικές τάξεις των οικονομίων της Αρκαδίας

Ακολουθώντας το πρότυπο της Ράλλη (2005:119-121) το οποίο θεωρώ και πιο ολοκληρωμένο προσπάθησα να κατατάξω τα οικονύμια της Αρκαδίας σε κλιτικές τάξεις ανάλογα με το κλιτικό επίθημα και την αλλομορφία που τυχόν παρουσιάζουν κατά την κλίσης τους.

Στην 1^η κλιτική τάξη που βρίσκονται τα ονόματα σε -ος έχουμε τα: *Άγιος Νικόλαος, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Αθανάσιος, Άγιος Βασίλειος, Άγιος Στέφανος, Άγιος Χριστόφορος, Άγιος Πέτρος, Άκοβος, Ατσίχολος, Βάγγος, Βλόγγος, Βουτούχος, Γραικός, Έλατος, Κάνδαλος, Κουρουνιός, Λιανός, Λιθαρός, Μάρκος, Ορχομενός, Παλαιόπυργος, Παλάτος, Παρνασσός, Πραστός, Ράδος, Σέρβος, Σκορτσινός, Σούλος, Στόλος, Στρίγκος, Συριαμάκος, Τσελεπάκος, Τυρός, Χάραδρος, Χράνοι.*

Παρατηρούμε ότι είναι όλα τους αρσενικά και δεν υπάρχει κάποιο θηλυκό σε -ος.

Στη 2^η κατηγορία που βρίσκονται τα αρσενικά σε -ης, -ας, -ες, -ους έχουμε τα : *Άγιος Ανδρέας, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Σώστης, Άνω Γιανναίοι, Αράπηδες, Αραχαμίται, Βάστας, Βλαχορράπτης, Βουτσαράς, Βούτσης, Γαλατάς, Δάρας, Δόριζας, Θάνας, Ίσαρης,*

Καράτουλας, Καρβουνάρης, Καρδαράς, Κατσίμπαλης, Κάμας, Κεραστόρης, Κοκκοράς, Κοσμάς, Κούβλης, Λουκάς, Λυκούρεσης, Λώτης, Μάναρης, Μανιάτης, Μαυρογιάννης, Μπουλιάρης, Πάπαρης, Παππαδάς, Περπατάρης, Πέτας, Πικέρνης, Πραγματευτής, Πυρρής, Ράφτης, Ραυομμάτης, Ρούσσης, Σάγκας, Σπάθαρης, Τουρκολέκας, Χωρέμης.

Στην 3^η κατηγορία που βρίσκονται τα θηλυκά σε -η,-α, -ου έχουμε τα: *Αγία Αναστασία, Αγία Βαρβάρα, Αγία Σοφία, Αγριακόνα, Αετορράχη, Άκρα, Αλέα, Αλωνίσταινα, Αμυγδαλέα, Απιδίτσα, Απόσκια, Αράχοβα, Αρσιναία, Ασέα, Βάρβογλη, Βελιγιοστή, Βίγλα, Βλαχέρνα, Βλησιδιά, Βοσκίνα, Βρυσούλαι, Γαβριά, Γαρέα, Γέφυρα, Δαβιά, Δάφνη, Δήμητρα, Δημητσάνα, Δόξα, Ελαία, Ελάτη, Ελληνίτσα, Επισκοπή, Ζάτουνα, Ζώνη, Θωκνία, Ιαματικά Πηγαί, Ιερά Μονή Λουκούς, Καλτεζαί, Καμάρα, Καμενίτσα, Καπελλίτσα, Καρύταινα, Καρκαλού, Καστάνιτσα, Κερασιά, Κερασίτσα, Κερπινή, Κοκκινόραχη, Κολλίνας, Κοντοβάζινα, Κουνουπιά, Κώμη, Λαγκάδα, Λάστα, Λίμνη, Λιοδώρα, Λυκόσουρα, Λυσσαρέα, Μαγούλα, Μάκρη, Μανθυρέα, Μαραθούσσα, Μαρμαριά, Μελισσοπέτρα, Μεσοράχη, Μεταμόρφωση, Μηλέα, Μηλιά, Μουριά, Μπερτσιά, Μυγδαλιά, Νεστάνη, Νυμφασία, Παλαιοχούνη, Παλούμπα, Παναγία, Παναγίτσα, Παύλια, Πέρα Βάχλια, Περδικόβρυση, Πέτρα, Πετρίνα, Πιάνα, Πλάκα, Πλατάνα, Πουρναριά, Πτεριά, Ρίζαι, Σαμπατική, Σιλίμνα, Σίταινα, Σκοπή, Σούδελη, Στεμνίτσα, Σύρνα, Τουθόα, Τριποταμιά, Φαλαισία, Φαναΐτη, Φούσκαρη, Χρούσα, Χιράδες, Χώρα, Χωτούσσα, Ψηλή Βρύση, Ωριά.*

Στην 4^η κατηγορία που βρίσκονται θηλυκά αρχαιοπρεπή δε συναντάμε παρά ελάχιστα: *Μεγαλόπολις, Τρίπολις.*

Στην 5^η κατηγορία των ουδετέρων σε -ο έχουμε: *Αθήναιον, Αναβρυτόν, Αρκαδικό χωριό, Αρτεμίσιον, Βαλτεσινίκον, Βουνό, Δωδεκάμετρον, Ελληνικό, Εύανδρον, Ζευγολατεϊόν, Καλονέριον, Καμινάριον, Καρβούνιον, Κρυόνερον, Λεπτίνιον, Λεωνίδιον, Λουτρά, Λύκαιον, Μαίναλον, Μάριον, Μάρμαρα, Μεθύδριον, Ξηροπήγαδον, Ορέστειον, Παλαιόκαστρον, Παλλάντιον, Πράσινον, Ροεινό, Στάδιον, Στενόν, Στρογγυλόν, Τρίλοφον, Τριπόταμον, Φωκιανό.*

Στην 6^η κατηγορία των ουδετέρων σε -ι έχουμε: *Αγιονέριον, Αγριδάκιον, Αγρίδιον, Αετοχώριον, Αλεποχώριον, Αμπελάκιον, Ανεμοδούριον, Ανθοχώριον, Αχούρι, Βαλτέσιον, Βελημάχιον, Βιδιάκιον, Βυζίκιον, Δεμίριον, Δερβένιον, Διακόπιον, Δραγούμι, Δρακοβούνιον, Ελαιοχώριον, Ζιγοβίστιον, Καλλιάνιον, Καμάριον, Καμποχώριον, Καστρίον, Καστράκιον, Καστανοχώριον, Κορακοβούνιον, Κοτίλιον, Κρυονέρι, Μελιδόνιον, Μελίσσιον, Μερκοβούνιον, Λεβίδιον, Λευκοχώριον, Λεοντάριον, Λιβάδι, Λογγάριον, Λουλούδια, Λυκόχια, Μακρύσιον, Μαυριά, Μαυρίκιον,*

Μοναστηράκιον, Μπαρδάκιον, Νεοχώριον Ξεροβούνι, Ξηροκάμπι, Παλαιομοίρι, Παραδείσια, Παρθένιον, Παρόριον, Παλαιοχώριον, Παλαμάριον, Πελέκιον, Περδικονέριον, Περθώριον, Περιβόλια, Πετροβούνιον, Πηγαδάκια, Πλατανάκιον, Πυργάκιον, Πυργούδιον, Ρούτσιον, Σαρακίνιον, Σουλάριον, Σούλιον, Σταυρί, Σταυροδρόμιον, Τουμπίτσιον, Τρόπαια, Φαναράκιον, Χάνια, Χαντάκια, Χρυσοβίτσιον, Χρυσοχώριον, Ψάριον.

Στις συγκεκριμένες δύο τάξεις των ουδετέρων σε -ο και σε-ι έχουμε να κάνουμε μια διαχρονική παρατήρηση. Τα οικωνύμια που συναντάμε σε ουδέτερο γένος και τελειώνουν σε -ιον προέρχονται κατά κύριο λόγο από την αρχαία ελληνική που χρησιμοποιούσε τη συγκεκριμένη κατάληξη για να δηλώσει τον υποκορισμό. Το *παιδίον* στην αρχαία ελληνική ήταν το σημερινό παιδί. Ύστερα χάθηκε η κατάληξη -ιον και το ουδέτερο τελείωνε σε-ι, π.χ. *Βαλτέτσιον – Βαλτέτσι*. Επειδή λοιπόν πολλά τέτοια ουδέτερα καταλήγουν να υφίσταται μια μεταβολή, πολλά οικωνύμια που τυπικά τελειώνουν σε -ιον δεν κατατάσσονται στην 5^η κλιτική τάξη αλλά στην 6^η.

Ακολουθώντας τον Μαρίνη (2020), διαπιστώνουμε, όμως, ότι η ολοκλήρωση μιας γλωσσικής αλλαγής δεν είναι πάντοτε προβλέψιμη. Ξεκινά, τη βλέπουμε να εφαρμόζεται από τους ομιλητές, όμως δε σημαίνει ότι επιτελείται εξ ολοκλήρου και απαντάται σε όλα τα ονόματα που προαναφέρθηκαν. Υπάρχουν δηλαδή οικωνύμια όπως το *Λεωνίδιον*, το *Στάδιον*, το *Παλλάντιον* που δεν εγκύπτουν σε αυτή τη γλωσσική αλλαγή αλλά διατηρούν το -ο στην κατάληξή τους χωρίς το τελικό -ν στην νέα ελληνική, έτσι έχουμε το *Λεωνίδιο*, το *Στάδιο*, το *Παλλάντιο*. Γι' αυτόν τον λόγο θα δούμε οικωνύμια που ενώ εμφανισιακά ανήκουν στην 5^η κλιτική τάξη, να κατατάσσονται στην 6^η. Αυτό προκύπτει από τους διαφορετικούς βαθμούς της μορφολογικής αλλαγής.

Τέλος, στην 7^η των ουδετέρων σε -ος διακρίνουμε το *Πέλαγος*, το *Άστρος* και στην 8^η των ουδετέρων σε -α μόνο ένα το *Ίσωμα Καρυών*.

5.4 Επίλογος

Στο 5^ο κατά σειρά κεφάλαιο της εργασίας μου παρέθεσα στοιχεία και πληροφορίες γύρω από άλλη μια σημαντική διαδικασία της μορφολογίας, την κλίση. Σύμφωνα με τη Ράλλη (2005) οι κλιτικές τάξεις των ονομάτων είναι οχτώ και έχοντας αυτό ως γνώμονα προχώρησα με τη σειρά μου στην ταξινόμηση των οικωνυμίων της Αρκαδίας

σε αυτές τις κλιτικές τάξεις. Διαπίστωσα ότι το μεγαλύτερο μέρος ανήκε στα θηλυκά ουσιαστικά της 3^{ης} κλιτικής τάξης. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθώ σύντομα στα συμπεράσματα που ανέκυψαν.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Ξεκινώντας τη μελέτη των οικωνυμίων της Αρκαδίας είχα ως σκοπό να τα ερευνήσω ετυμολογικά, σημασιολογικά και μορφολογικά. Συγκεντρώνοντας όλο το υλικό των οικωνυμίων όπως καταγράφονται στο Υπουργείο Εσωτερικών και στην Ελληνική Στατιστική Αρχή προχώρησα στην περαιτέρω ανάλυσή τους.

Αρχικά, επιχείρησα την κατανομή τους με βάση τη σημασία. Η βιβλιογραφία αναφέρει διάφορες απόψεις γύρω από το θέμα των κατηγοριών των ονομάτων των τόπων σημασιολογικά στηριζόμενη σε αυτές και συγκρίνοντάς τες μεταξύ τους κατέληξα σε οχτώ κατηγορίες. Κάθε οικωνύμιο το ενέταξα σε μια από αυτές τις κατηγορίες, ανάλογα με το τι δηλώνει το όνομά του, τα περισσότερα βέβαια δεν εντάσσονταν κάπου και γι' αυτά υπήρξε η κατηγορία «άλλα». Από τα υπόλοιπα είδα ότι τα ανθρωπωνύμια και τα ονόματα με βάση ένα γνώρισμα ήταν η πλειοψηφία.

Έπειτα, προσπάθησα να ελέγξω την προέλευσή τους. Οι γλώσσες στις οποίες ανήκουν μια σειρά από οικωνύμια της Αρκαδίας είναι: η σλαβική, η αλβανική, η τουρκική, η ιταλική και η βουλγαρική. Την περίοδο μετά την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους έγινε μια προσπάθεια μετονομασίας των ξενικών ονομάτων των τόπων της Ελλάδας. Πράγματι, άλλαξαν πολλά ονόματα της Αρκαδίας, εξακολούθησαν όμως κάποιοι τόποι να έχουν ονόματα ξένης προέλευσης. Πολλά μάλιστα από τα οικωνύμια που άλλαξαν πήραν το όνομά τους από ανθρώπους ή από κάποιο γνώρισμα της γύρω περιοχής. Γι' αυτό και συμπεράναμε ότι αυτές οι κατηγορίες ήταν οι πιο συχνές στα οικωνύμια της Αρκαδίας, ίσως γιατί ήταν πιο εύκολο να δώσουν ένα όνομα σύμφωνα με αυτά τα χαρακτηριστικά όπως αμέσως επόμενο ήταν τα φυτωνύμια.

Όλες αυτές οι μετονομασίες επιτελέστηκαν κυρίως το 1927, τα χρόνια μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, όταν πια το κράτος είχε οργανωθεί είχε συμβεί η ανταλλαγή πληθυσμών και κύριο μέλημά του ήταν να «χτίσει» ένα εθνικά κυρίαρχο κράτος, ενιαίο, ελληνικότατο, μακριά από ξένες επιρροές και άσχημες αναμνήσεις που τυχόν θα προκαλούνταν από ένα ξένο όνομα και ειδικά τουρκικό.

Φεύγοντας από τη σημασία των ονομάτων και τη γλωσσική προέλευση αναζήτησα τη μορφολογική τους ανάλυση, για την οποία ακολούθησα τον μοντέλο που

προτείνει για την Κοινή Νέα Ελληνική η Ράλλη (2022, 2005), η Ralli (2013) και ως προς την κλίση και τα κλιτικά παραδείγματα ο Μαρίνης (2020). Είδαμε στην παραγωγική διαδικασία ότι υπάρχουν πολύ λίγα παράγωγα με προθήματα (*Παραλογγοί*), ενώ τα παράγωγα με επιθήματα είναι πολύ περισσότερα (*Φτερ-ιά*). Εντοπίσαμε ότι τα πιο συνήθη επιθήματα ήταν αυτά του υποκορισμού σε -ακι, τα επαγγελματικά που λήγουν σε -ας, -αρης και κάποια που προέρχονται από ονόματα ολόκληρων οικογενειών σε -αίκα.

Στη συνέχεια αναφερθήκαμε στη σύνθεση των ονομάτων, πως σχηματίζονται, ποια η θέση του συνδετικού φωνήεντος -ο- και ποιες είναι οι βασικές κατηγορίες συνθέτων. Σύμφωνα με αυτές, τα σύνθετα οικωνύμια της Αρκαδίας τα διέκρινα σε υποτακτικά και παρατακτικά. Περισσότερα ήταν αυτά που βρίσκονται σε σχέση υπόταξης (*Αλεποχώριον*) κι όχι σε σχέση παράταξης (*Δυρράχιον*). Ύστερα, προχώρησα στην ανάλυση της κλίσης των ονομάτων. Χώρισα τα οικωνύμια σε 8 κλιτικές τάξεις, όπως προτείνει η Ράλλη (2020, 2005) για την Κ.Ν.Ε.

Αυτή η εργασία ήταν μια πρώτη μελέτη των οικωνυμίων της Αρκαδίας και ένα έναυσμα για να ερευνηθούν μορφολογικά και να εξαχθούν μερικά συμπεράσματα στα πλαίσια της ενότητας της ΑΔΕ62 «Διάλεκτοι στην εκπαίδευση», υπό το πρίσμα του κλάδου της ονοματολογίας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξένες

Abdikhaliqovna, K. (2020). International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding «*Principles of Toponyms Classifications*». Teacher of Termez State University. Faculty of Foreign languages, Uzbekistan. Ανακτήθηκε από [file:///C:/Users/konka/Dropbox/PC/Downloads/1738-5178-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/konka/Dropbox/PC/Downloads/1738-5178-1-PB%20(1).pdf)

Bobrova, O. B. (2020). *Lexicography and Semantic theory « Τοπωνύμια της ελληνικής και η σχέση τους με τη νεοελληνική γλωσσική εικόνα του κόσμου»*. Ανακτήθηκε από https://euralex2020.gr/wp-content/uploads/2020/11/EURALEX2020_ProceedingsBook-p247-254.pdf

Haspelmath, M. (2002). *Understanding morphology* Oxford University Press Inc., 198 Madison Avenue. New York

Haspelmath, M. & Sims, A. (2010). *Understanding morphology*. 2nd edition Hodder Education, an Hachette UK Company, 338 Euston Road, London NW1 3BH

Ismatova, N.M. (2021). *Principles of Toponyms Classifications*. Ανακτήθηκε από <https://cyberleninka.ru/article/n/principles-of-toponyms-classifications>

Ralli, A. (2013). *Compounding in Modern Greek*. London: Springer Dordrecht Heidelberg New York.

Tent, J. (2015). *Approaches to Research in Toponymy*. Macquarie University. NSW Australia: June 2015. Ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/publication/276158373_Approaches_to_Research_in_Toponymy

Pinna, C., Carta, L., Deiana, V., Camarda, I. (2017). *Phyto – toponyms of Arbutus unedo L. and their distribution in Sardinia (Italy)*. Published July 13, 2017 Ανακτήθηκε από <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0181174>

Vasmer, M., (1941) *Die Slaven in Griechenland*. Berlin: Verlag der Akademie der Wissenschaften in Kommission bei Walter de Gruyter u. Co.

Ελληνικές

Ζερλέντης, Π. Γ. (1988). *Μηλιγγοί και Εξερίται Σλάβοι 1922 εν Πελοποννήσω*. Αθήνα: Καραβιά.

Ελληνική Στατιστική Αρχή. Ανακτήθηκε από <https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SKA01/->

Κατάργηση οικισμών:

https://www.eetaa.gr/metaboles/dkmet_details.php?id=5115

https://www.eetaa.gr/metaboles/oikmet_details.php?id=10627

https://www.eetaa.gr/metaboles/oikmet_details.php?id=14750

https://www.eetaa.gr/metaboles/oikmet_details.php?id=10595

https://www.eetaa.gr/metaboles/oikmet_details.php?id=20805

Κόντη, Β. (1999). *Οι μεταμορφώσεις της Πελοποννήσου 4^{ος} -15^{ος} αι.* Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ). Ανακτήθηκε από [M01.011.0.pdf](#)

Κορδώση, Μ. (2016). *Συμβολή στην Ιστορία και τοπογραφία της περιοχής Κορίνθου στους μέσους χρόνους*. Αθήνα: Καραβιά

Κυραμαργιού, Ε. (2010). *Καινούρια Ονόματα - Καινούριος Χάρτης. Οι μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, 1909-1928*. Τα Ιστορικά, τχ. 52 (2010). σ. 3-26. Ανακτήθηκε από

https://www.academia.edu/2056785/%CE%9A%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B1_%CE%9F%CE%BD%CF%8C%CE%BC

[%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%9A%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BF%CE%B9_%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8E%CE%BD_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82_1909_1928_New_Name_places_on_a_New_Map_Nationalism_and_the_Change_of_Toponyms_in_Greece_1909_1928](#)

Λεβενιώτης, Γ. (2018). Τα γλωσσικά κατάλοιπα (οικωνύμια, τοπωνύμια, δάνεια προσηγορικά) ως ιστορική πηγή για τη μεσαιωνική σλαβική παρουσία στον ελλαδικό χώρο. Σελ.627-679. Ανακτήθηκε από <http://ikee.lib.auth.gr/record/296967/?ln=el>

Μανουηλίδου, Χ., (2014). Γλωσσική κατάκτηση. Κατάκτηση Μορφολογίας. Πανεπιστήμιο Πατρών. Ανακτήθηκε από https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/LIT1856/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82_%CE%91%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CF%87%CF%84%CE%AC%20%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/kataktisi%20glossas2014_6_28022015_K.K.pdf

Μαρίνης, Μ. (2020). *Κλίση και οργάνωση κλιτικών παραδειγμάτων*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Μετονομασίες Οικισμών της Ελλάδας 19^{ος} -21^{ος} αιώνας. Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών. Ανακτήθηκε από <https://settlement-renames.eie.gr/renames/>

Οικονόμου, Κ. (2002). *Τα Οικωνύμια του Νομού Ιωαννίνων*. Ιωάννινα. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/25635/1/949.53%20%CE%9F%CE%99%CE%9A.pdf>

Νικηταρά- Κρεμμυδά, Χ. (1992). *Αφιέρωμα στην Αρκαδία: Αρκαδικά τοπωνυμια/ κείμενα*. Τρίπολη: Νομαρχία Αρκαδίας.

Πέρρα, Φ. (2004). *Το Βασίλειο του Μορέα 1685-1715*, τεύχος 27 Μάρτιος 2004. Περιοδικά.

Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Ανακτήθηκε από https://www.greek-language.gr/digitalResources/modern_greek/tools/lexica/glossology_edu/lemma.html?id=96

Ράλλη, Α. (2005). *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.

Ράλλη, Α. (2013). *Η Σύνθεση των λέξεων*. Αθήνα: Πατάκης.

Ράλλη, Α. (2022). *Μορφολογία: Νέα, αναθεωρημένη έκδοση*. Αθήνα: Πατάκης.

Συμεωνίδης, Χ.Π. (2010). *Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικονομίων*. Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου. Τ.1, Τ.2

Υπουργείο Εσωτερικών Ανακτήθηκε από <https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2019/04/FEK1327-17042019.pdf> σελ.134-141

Φλιάτουρας, Α. (2022). Στοιχεία της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας (πανεπιστημιακές σημειώσεις) [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/ δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.»